August Strindberg

Swed
S 9183

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

44

FYRTIOFJÄRDE DELEN

TAKLAGSÖL — SYNDABOCKEN

173315
25/8/22

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

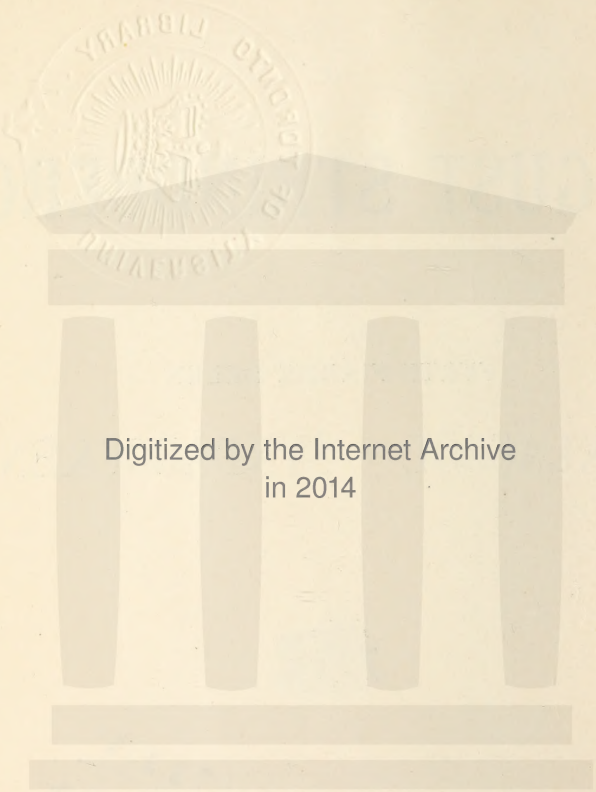

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/samladeskrifter44stri

TAKLAGSÖL
SYNDABOCKEN

TVÅ BERÄTTELSER

AV

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

TAKLAGSÖL

När konservatorn vaknade ur morfinslummern på tredje dygnet sedan olyckan, låg han i sin sängkammare förbunden efter operationen. Det första han urskiljde var ett rött kors på en vit mantel, och strax lupo hans tankar kring korsfarare, frimurare, schweitzeralper, absintbuteljer, fabriksmärken, engelska krigsflaggan, flottans signaler; men hans medfödda ordningssinne plågades av oredan i dessa föreställningar, och under en pinande tystnad fick han slutligen fram: »Men schweitzarnes vapen är vitt kors på röd botten; det har alltså vänt sig baklänges...» Och av ansträngningen föll han åter i sin slummer, alltjämt talande ut varje uppkommen föreställning i den febersjuka hjärnan. Han hade sålunda talat i tre dygn, och det var mest museiintendenten han vände sig till.

— Jo, jag hade köpt en liten grafofon för tio kronor åt min gosse till hans födelsedag, när han blev fyra år. Jag ville prova den först i ensamheten; skruvade opp, lyfte på spärrhaken och det började surra... Då ryter en förfärlig korpralstämma: Falkensteinmarsch, Nachtigal-rekord: en hel takts paus och så blåses upp denna marsch, som egentligen liknade många andra, men nu i min ensamma våning gjorde ett fasans intryck på mig, ty jag erinrade när det

stycket kreerades i Hamburg under för mig särdeles plågsamma omständigheter. Det var i Alsterpaviljongen... usch nej, jag vill inte tänka på det! Men ser du, musiksergeanten som där ropade ut numret, hade samma röst som denna i grafofonen — jag minns hans förfärliga mustascher, hans blodsprängda ögon; det måste vara han som förföljt mig ända hit. Så underligt: jag hatade honom redan då, ty han betraktade min fästmö med oblyga och mig med segerstolta blickar. Och nu hade jag honom i rummet, skrikande Falken-stein-marsch! Nachtigal-rekord! Och så marschen, mycket suggestiv som alla plagiat; den var nämligen stulen ur Père-la-Victoire Boulangermarschen och något mera. Trots mitt hat, tog jag om stycket flera gånger, ty det livade upp min ensamma matsal; men för att slippa sergeanten försköt jag rullen ett stycke in på axeln. — Det var den! — Så kom stycket numro två — jag hade köpt på måfå. — Det var ett varieténummer. En klown säger någonting roligt, som jag icke förstod; och därpå slår han upp ett skratt så infernaliskt, att jag hörde där var någon elakhet; men skrattet var verksamt, isynnerhet när det repeterades av en hel kör; och som min gosse levde under tunga förhållanden, där man sällan hörde ett skratt, så lät jag rullen gå. Nåväl, jag kom på födelsedagen med mina gåvor till deras hem — vi hade nämligen separerat i godo, det vill säga i ondska. Jag minns huru jag i trappan darrade av fruktan för ett obehag som förestod mig, tusen obehag, ty jag kände dem alla utantill. Jag ringde; ingen öppnade, ty klockan var sönder, det visste jag, och hade många gånger bett få den lagad. Sista gången hade jag erbjudit mig skicka en reparatör på min be-

kostnad, men detta hade upptagits som en grov förolämpning. Nu måste jag bulta. — Dörren öppnades, och h o n mottog mig med ett surt: »varför bultar du?» — Därför att klockan icke går! — Denna påminnelse om hennes slarv besvarades med en hatfull blick. Sedan jag förgäves sökt en ledig hängare för min rock, måste jag begagna en redan upptagen, och fick en varning att ej hänga rocken på den. Denna scen hade upprepats sextio gånger, och den var liksom arrangerad för att åstadkomma misstämning. Rocken lades på en stol, där jag visste den ej fick ligga. Då kastade jag den på golvet. Därmed var signalen given... Jag trädde in i salen, vilken ägde en viss hemtrevnad liksom hela den gammaldags våningen. Såsom jag väntat stod min gosse på en stol vid öppna fönstret, hängande till hälften ut över den låga fönsterposten för att betrakta hästarna på gatan. Det klack till i mitt bröst, och jag skyndade fram att hämta upp honom i mina armar. Detta innebar åter en tyst förebråelse mot modren, och hon bröt ut mot mig... utan en tanke på barnets lidande. För att kväva min berättigade vrede gick jag mot kakelugnen och satte mig i gungstolen. Då det var eldat på morgonen, blev jag het om ryggen och öronen; flyttade följaktligen på stolen, som därigenom närmade sig en piedestal, på vilken stod en mycket stor gipsfigur tillräcklig att döda ett barn om den föll ner. Denna piedestal brukade jag hemligen stötta under med hopvikt papper, allt av omtanke för barnet. Första gången jag fästade modrens uppmärksamhet på faran, fick jag ovett; därför vidtog jag mina åtgärder i hemlighet. Men varje gång jag kom igen, var papperet borta. Så var även förhållandet i dag, och jag

satt i oro att få se gossen nalkas den livsfarliga figuren.

Emellertid måste tystnaden brytas, och frun i huset tog upp sina klagovisor, på välkända melodier och med text som icke var ny.

— Kan du tänka dig, började hon, att Lovisa spelar på min flygel när jag är borta. — Därpå hade jag svarat oräkneliga gånger: Varför stänger du icke flygeln? — Och därpå hade frun svarat lika många gånger: En flygel skall stå öppen. Vartill jag brukade invända: Men det kommer ju damm i den. — I dag aktade jag mig att svara, och anlade endast en min av hycklat deltagande, kastande en blick på de slokande palmerna som stodo vid fönstren. Frun uppfångade blicken och sade: Ja, växter trivas icke hos mig! — Därpå hade jag alltid brukat invända: Därför att du glömmer vattna dem. Men i dag teg jag.

Frun fortsatte: Lovisa ruinerar mig; hon dricker ur mina likörer. — Detta visste jag förut, och det grämde mig, att fruns piga skulle njuta det jag måste försaka. Jag hade nämligen icke råd hålla mig med likörer, men bestod sådana åt min fru. — Lås igen skåpet! hade jag tillrått så många gånger att jag icke ville repetera mig. — Nu är det så, att en grälsjuk människa alltid vill ha sak med sitt offer; och att tystnaden retar mer än ett retsamt svar. Min hustru kände ju mina uteblivna repliker, och därför tog hon mig på misstankar, började gräva i mitt tysta inre, klösa ut mina inälvor, så att jag blödde av smärta. Då reste jag mig och gick in åt sängkammaren; men jag steg upp för hastigt, så att gungstolen kom åt piedestalen och den stora statyn började vackla. Ofrivilligt slapp det ur mig: tag då bort den farliga pjäsen;

barnet kan ju... — Allting skall du anmärka på! svarade hustrun. — Därför att i ditt hus är ett fel på varje sak! — Grälet var nu i god gång, men när gossen visade hur han led, gick jag in i sängkammaren. — Gå icke dit, kakelugnskransen faller! varnade hustrun. — Vilar en förbannelse över detta hus, eller var är jag hemma? frågade jag mig gråtfärdig och skulle sätta mig i soffan; men resårerna voro utgångna och jag sjönk ner i den ställning som gör en människa beklämd, reste mig och gjorde min av att gå. — Då kom hustrun emot mig, tog vänligt min arm, och med en förtvivlans blick sade hon: Icke vill du gå ifrån Erik på hans födelsedag? Hade du icke presenter med dig? — Jo, jag hade, men trodde mig icke kunna sprida någon glädje med mina gåvor i detta hus! — Detta hus? upprepade hon smärtsamt, så att jag greps av ett oändligt medlidande, och jag förstod att hon i botten var utan skuld i detta elände, att vi båda voro utan skuld, styrda av dunkla krafter utom oss. — Så tog jag fram min stora present, grafofonen, nästan viss på framgången. Drog upp verket, med ögonen på barnets ansikte för att riktigt njuta av den lilles glädje. — Falken-steinmarsch! Nachtigal-rekord! ropade musiksergeanten med sin råa stämma. Gossen blev rädd och började gråta, så att jag lade på spärrhaken, ömsade rulle, och lät klownen träda fram. — Vad hände nu? Det förstod jag icke då, men har senare fått förklaringen. Modren blev vit i ansiktet, tog barnet i sin famn, gick in i sängkammaren, utslungande det enda ordet: husch! Och därpå stängdes dörren. Vet du vad det var, Axel? Jo, i grafofonen satt ett oanständigt varieténummer, som jag icke förstått, ty jag kan bättre

engelska än tyska sedan min Kongovistelse. Mina tunga steg hörde jag såsom de sista i dessa trappor; jag ville dö, då jag lämnade bakom mig allt som gav värde åt livet.

Nerkommen på gatan erinrade jag mig alla vackra stunder jag upplevat i detta hus, som jag älskade; det hade en gulröd varm färg och stack behagligt av mot de andra gråa husen. Jag älskade denna lilla tysta gata alltsedan de flyttat dit. Den öppnade sig vid ett hörn, där en stor glasbutik befann sig, och jag minns att de blixtrande kristallpjäserna lyste in på gatan. Och alla söndagsmorgnarna hade jag vandrat hit vid niotiden, utsövd, helgdagsklädd, nyrakad, medförande ett fång blommor... och där såg jag det skönaste i världen: modren och barnet. Det var vår lyckligaste tid; vi avundades oss själva denna vår uppfinning, denna nya form av samlevnad utan äktenskapets klippor, tjänarne och hushållet. Varje middag intogs hos mig och varje afton gick jag dit för att närvara vid barnets sänggång; sedan satt jag med modren som ibland läste högt, ibland spelade på sin flygel. Ofta talade vi icke, utan jag satt tyst, åskådande hennes skönhet, när hon lutade sig över ett arbete. Ibland gingo vi ut att spatsera på aftonen; vi tittade i bodfönstren, besökte ett panorama eller något annat oskyldigt; vi behövde icke teatrar eller restauranger, icke sällskap av människor! »Vi tre» voro en värld för oss. En gång emellan kom hon till mig för aftonen; då hade jag smyckat till fest med ljus, blommor och vin; vi sutto under en stor palm vid det runda bordet med vår duk i ett gobelinsmönster som gav en oändlig mängd sällsamma figurer och tjänade oss som ett slags spådoms-

bok. När då stämningen var god och hög, önskade vi oss få sitta där till levnadens slut och tala samman. Men när det led mot midnatt, måste hon gå hem till barnet; och dessa nödtvungna avbrott höll vårt förhållande friskt, så att det aldrig hann unkna. Men nu var det slut!

Den sjuke slöt ögonen, föll i dvala och liknade en död. Röda korsets syster skruvade ner lampan och satte sig i skuggan för att avvakta nattens ankomst med dess befarade kris. Hon betraktade den sjukes ansikte, förr brunt av livet ute, numera gult och med hår och skägg kolsvart, något exotiskt, sydländskt med spår av Afrika möjligen, något barnsligt gott, sorglöst, färdigt att le, men långt till att gråta; de något starka käkarna kunde tyda på en grymhet, som mera härrörde av den starke mannens okänslighet för egna och således också för andras lidanden. Han var en lärd och en jägare, fiskare, sportsman, Afrikaresande, sjöman; son av ett fiskarfolk, född vid havet i enkla vanor, var han i sitt yrke en oreflekterad, sund vardagsmänniska, van att befalla och att döda, i sitt känsloliv i sitt förhållande till kvinnan och barnet, öm, fin, uppoffrande, trogen. Förbigången vid befordran på grund av en obetänksamhet, som härrörde av hans uppfostran, hade han varit nog klok att ej lägga skymfen på sinnet, utan gjorde sig en ära av att taga nederlaget som något alldeles naturligt, och hans liv hade lupit lugnt och jämnt hittills till sista årets ingång, då olyckorna infunnit sig, i rad, i rad...

Den sjuke hade sovit en kvart, då han slog upp ögonen sökande ett visst mönster på tapeten, som bildade ett huvud med en avlägsen likhet med hans vän,

intendenten, vilken han trodde sig ha i rummet, och med vilken han talade.

— Hur olyckan gick till? Jo! Jag hade varit i naturvetenskapliga klubben kvällen förut; man refererade om aftonen Hällenbachs Talens mystik och periodiciteten i människans liv. Hemkommen sökte jag uppställa min magiska kvadrat, och fann, att mitt liv rörde sig framåt med femårsperioder och att nedåtgående kurvan mellan de fem åren fylldes av motgångar, antydande trötthet eller energiförminskning. Ler du åt mig? Minns du inte den bekanta sammanställningen av de underbara talen i de fem amerikanska presidenternas liv? Och vilka talförhållanden påpekades av referenten? Inte? — Jo, Adams, Jefferson, Madison, Monroe och Quincy Adams följde ju på varandra. Var och en av dessa satt vid styret i åtta år; det var inget märkvärdigt, ty det skedde enligt författningen; däremot bör observeras att var och en var född åtta år efter sin företrädare och alla voro sextiosex år vid avgången, utom Quincy Adams. Tre av de fem dogo på själva årsdagen av oavhängighetsförklaringen eller den 4:e juli, vilket sista dock kunde deduceras ur intryckens eller suggestionens psykologi. Jag återvänder till periodiska talen i mitt liv — nej, jag rår icke på siffror i dag... Olyckan var det. — Jag gick ut på landet; vägen böjde sig, med en brant på ena sidan och sjön på den andra. I böjningen visade sig en ryttare kommande emot mig; strax bakom syntes två fruntimmer med en hund. Fruntimren skrattade på ett ont sätt, hunden rusade efter hästen men tyst. I ett ögonblick fattade jag dilemmat i ställningen. När hunden nått fram och ger skall så kastar hästen, men åt vilket håll, det beror

på angreppspunkten. Nåväl, jag drog mig in åt berget, men nu såg jag det infernaliska i läget, insåg att hunden måste skälla just som hästen hade nått fram till mig. Det såg ut som en elak intrig, illustrerad av de obekanta damernas skratt — nu är jag mellan hästen och berget — hunden ger skall, hästen kastar åt mig. — Så elakt! var min sista tanke. Någon smärta kände jag icke, jag sjönk endast ner i mörker och slocknade. — Ja, Axel, och det var på dagen, min kritiska dag det skedde. Jag är uppfödd som du vet på baksidan av Öland vid havet och har sedan barndomen trott på varsel, järtecken och varningar...

Den sjuke reste sig i sängen och bad sköterskan öppna fönstret. Hon låtsades göra honom till viljes, och han lade sig ner, alltjämt talande.

— Falken-steinmarsch, Nachtigal-rekord! — Jag gick emellartid hem från födelsedagen med en känsla att det var slut, att jag icke vållat denna brytning. Aldrig se henne mer, aldrig min son. Varför? Obekant! De små tvisterna hade jag försökt undvika genom tystnad, de stora genom undfallenhet, men därigenom hade jag råkat in i ett nät av förställning, så att hon inbillade sig att vi voro ense, där vi voro oense. Jag hade blivit en tigare och en hycklare, och jag föraktade mig själv. Hemkommen i min ensamma boning kände jag först en befrielse; jag hade levat och vuxit under en sten, skjutit vattenskott, vilka icke ägde kraft att blomma. Ifrån mitt ungkarlsrum för fem år sedan hade jag inträtt i denna våning såsom i något välgörande stort öppet. Men en dag kom ett litet barn och drev oss ut ur fjärde rummet, så att vi måste göra fruns rum till sängkam-

mare. Men frun målade, och de stora järnsängarna togo upp tre fjärdedelar av det lilla rummet. Så måste vi skiljas, och jag drog in i mitt arbetsrum och måste sova i soffan som var för trång. Jag minns vid möblerandet av våningen huru jag räknat ut detta förut som nu skett; huru jag bett lilla frun skaffa mig en mycket stor soffa som reserv. Hon köpte en liten, alldeles lik den i kökskammaren, och när jag klagade, svarades att det icke fanns någon större att köpa. Jag visste att den var för kort och för smal, fastän man ville övertyga mig om motsatsen; jag visste att den hade en skarp slå inåt väggen som man brukade skära sig på, men det oundvikliga måste ske. Nåväl, ifrån min ungkarlssäng, som likväl var en säng, låg jag nu i en kökskammarsoffa. Den skarpa slån som skar mig, sökte jag kläda med filt, men då kunde soffan icke stängas. Det oundvikliga hade kommit. Men jag klagade icke, ty jag var fullt klar med att man måste offra av sin bekvämlighet för hustru och barn. Barnet och sköterskan ägde det vackraste rummet i våningen, det enda där solen sken; kokerskan hade ett lika vackert rum åt solen, där hon drog upp blommor... Väl! Jag klagade icke, ty jag hade fått ersättning i barnet. Men nu skulle frun upptaga sitt pianospel, och övningarna skulle ske om aftnarna i salen, som låg intill mitt rum. Skalor äro ju icke uppmuntrande för den som skriver avhandlingar, och som aftonstunden var den enda på dagen då jag var hemma, så led jag och mitt arbete. Då tog jag mig för att gå ut och spatsera, sedan jag i all vänlighet frågat hustrun hur lång tid hon behövde för sina övningar. Ännu var hatet icke utslaget, och hon svarade därför vänligt och tacksamt att hon

krävde en timma, om jag ville vara så snäll. Jag gick ut, och frågan var löst i all frid. Men det jag gav i godo, fattades snart som en skyldighet, och när jag en kväll vägrade gå ut i hällregn och mörker, fick jag hårda ord. Då flydde jag, ut i mörker och regn. En timme är lång att driva bort; våt allt igenom och frusen tågade jag på öde gator upp och ner. — Mötte så en bekant från ungkarlstiden som frågade om jag ville gå med på ett kafé. Nej, jag hade avsvurit krogen, sedan jag fått ett hem; men kunde icke underlåta att tänka på hur gott jag hade det d e n tiden, skyddad för skrubbningar, tvång, gnat, då jag kunde få samtala med bildade människor på ett bildat sätt i en ljus, vacker, varm lokal... men svarade mig strax: ville du byta? Nej! Barnet och kvinnan kan icke köpas nog dyrt! Klaga icke, då får du sämre!

Nåväl! Nu gick jag ensam i denna våning, hade alla dörrar öppna, alla ljus tända; intet barnskrik, inga skalor, inga snubbor för ingenting och för allting. Jag nekar icke att jag njöt av de öppna dörrarna, och av min stora säng, inflyttad i solrummet. Här i detta rum hade kämpats och lidits, hade gråtits och smutsats; nu var det tyst, rent, så att jag lade märke till det. Det solkiga, som åtföljer en barnkammare, hade jag visserligen aldrig lidit av, ty barnet förer något rent med sig, men nu njöt jag av att det var borta. Och jag virade om mig ensamheten, tystnaden, renheten. Saknaden och tomheten höllo sig undan men lagom för att ge en grundton av något stort, högtidligt, men behagligt smärtsamt. Jag somnade den aftonen i känslan av att jag kommit in i något nytt, som var ändå bättre än det förgångna.

Följande morgon sken solen in i rummet; en varm torr luft stod omkring mig, och jag var lycklig. Tänkte: allt är ju övergående, barndom, ungdom, skönhet; kanske äktenskapet skulle vara så också: en vår, utan höst och vinter, kort men skön! Och jag gick ut till mitt arbete, dock utan att känna mig som ungkarl igen; jag var änkling med en barlast av minnen om livets högsta glädje och tyngsta allvar.

När jag är hemma, sitter jag mest i solrummet, och från fönstret ser jag ut över en trädgård, bortom vilken ligger ett hus; och i detta hus bor en man, som är min fiende. Jag visste icke att han bodde där, då jag flyttade hit, eljest kunde jag aldrig gjort det. Han hatar mig med orsak, emedan jag kränkt honom en gång för mycket länge sedan... Han gick framför fötterna på mig, och jag trampade honom på hälarna, vilket jag den gången ansåg vara riktigt; men sedan åren gått, har jag fått en annan synpunkt, och när jag ser honom sitta där mitt emot i sitt fönster, ensam, förolyckad, så föreställer jag mig att han sitter och väntar på min olycka. Det är dock endast om vintern jag ser honom, då träden äro avlövade; den vackra årstiden är endast hans lampa synlig mellan lövverket; den har en grön skärm, och när träden röra sig i blåst, varierar det gröna ljuset som en blinkfyr. När jag var lycklig, brukade jag betrakta detta hus och dess invånare med deltagande och en lätt förebråelse, men när olyckan kom, greps jag av en fruktan för fienden. Det gröna ljuset bar hoppets färg, hoppet om hämnd, och jag tyckte allt ont strålade ut från det där huset. Flytta kunde jag icke, önskade därför att trädgårdens träd måtte växa över hans fönster, eller att huset revs, men det stod kvar, och

hans gröna öga var stadigt riktat på mig och mitt öde. Därför började jag nu om aftnarna att vandra i salen åt nordsidan, där jag hade stjärnhimmeln med Karlavagnen och Kapella. Kapella var h e n n e s stjärna av några grunder som jag icke rätt kan ange. På salsgolvet låg min lejonhud, jag hade själv skjutit djuret; denna begagnade vi förr som gräsmatta, och lågo på den spelande domino; på den rullade sig barnet, och på den tog det sina första steg. I början av vår ycka hade min hustru älskat och beundrat denna trofé, men efter barnets ankomst, ändrade sig hennes tycke, och hon reflekterade över min grymhet att kunna döda. Hon upphörde också att följa mig på jakt och fiske, begagnande ordet mördare, först på skämt, sedan på allvar.

Emellertid, jag vandrar i salen med stjärnhimmeln utanför, insvept i tystnaden, som endast avbrytes av förstugans islår, vars regelbundna droppande mäter min tid likt ett vattenur. Ibland, när isen smält mera undan, höres ett ras av vattenflaskorna som när dagsmidjan får snön att rassla ned från taket.

*

Här föll han åter i en slummer och sköterskan passade på att ordna hans bädd och hålla medicinen till reds när han vaknade. Läkaren trädde in. — Hur är det? frågade han. — Han yrar! svarade sköterskan. — Giv honom morfin till natten. Här är intet att göra. Läkaren gick.

Så började den sjuke att spela upp igen likt grafofonen utan spärrhake.

— Trädgården åt solsidan utgjorde min stora glädje. Där låg gul ströhalm, och när det var mulet lyste den som en solbelyst fläck; då landen voro nygrävda kommo tusentals glasbitar upp i dagen, och varenda en reflekterade solen i klart väder, bildande var och en en liten sol. Och i månsken låg marken sållad med månar i miniatyr. Nu började trädgårdsmästaren för femte gången röra i drivbänkarne; jag skulle åter se hur han sådde, vattnade, luftade, skördade. Han strödde sin gula halms solsken över den svarta jorden, bar ut karmar, fönster och mattor, men han grävde icke i landen. Däremot kommo herrar i melonhattar med stänger och kedjor, mätte och revade, räknade och siktade. Då förstod jag där skulle byggas, och det gladde mig att det gröna ögat icke mer kunde nå mig, att det skulle läggas ett stenkummel på liket, det förflutna döljas och varda glömt! Och så började de rota i marken; men när de fällde träden stod fiendens hus naknare än förut. Jag kunde se hans krukväxter i fönstret, det filodendron som liknar havsalgen laminaria, kaktusarter och fikus; jag såg hans termometer och lärde mig figurerna på hans gardiner. Han hade eget hus, en villa i bara två våningar, och jag tröstade mig: Vänta du, snart skall du varken se sol eller måne, och dina blommor skola dö, som du själv, av brist på ljus! — Jag fann det helt naturligt att glädjas åt en fiendes neutralisering utan att jag behövde lyfta hand, och jag förstod även att hans villa måste förlora i värde när den blev inbyggd och bekikad av fem våningars hyresgäster. — Nåväl, grunden var lagd och huset började växa. — — Var var jag? Jo: Falken-steinmarsch! Nachtigalrekord! Lejonhuden, islårn och Kapella. — Efter en

tids ensamhet överfölls jag av en förfärlig längtan till barnet. Överenskommelse var gjord att jag under alla förhållanden skulle få äga förbindelse med min son, även för hans skull, att han icke måtte gå ut i livet faderlös. Och modren hade förstått att hon som dödlig kunde falla ifrån, och då stode barnet utan föräldrar, om det vore främmande för mig. Nu ville jag höra efter om min gosse kunde få söka mig; lät jungfrun telefonera, och stod själv i korridoren avvaktande besked. — Svaret kom: Frun har rest; adress obekant! — Det var då som jag kände tomrummet i hela dess fasa, och längtan till barnet grep mig med dubbel styrka, ty jag tyckte mig känna huru min gosse längtade efter mig. Jag gissade genast på gömstället och skulle gå till telefonen, då jag erinrade att endast rikstelefonen brukades d ä r, och den ägde jag icke. Men då kom för mig att jag kunde få begagna den hos grannen inunder mig, som med sin familj befann sig på resa. Jag gick ner en trappa, ringde, blev insläppt i herrns rum. Så befann jag mig slutligen innanför dessa dörrar, vilka jag gått förbi i fyra års tid. Jag ringde genast upp, och fick till svar att jag skulle vänta påringning; den kunde dröja, ty det var sexton samtal före mig. Otålig av naturen överfölls jag dock av ett cyniskt lugn inför det oundvikliga, satte mig i herrns stol och såg mig omkring, sedan jag dock förberett jungfrun på dröjsmålet. Dörrarne till våningen stodo alla öppna, och jag kunde utan att spionera få en blick över och in i alla rummen, och jag såg att där låg ledsnadens spindelvävar över alltsammans. Uppifrån mig hade jag ju hört hela detta äktenskaps uppkomst- och utvecklingshistoria, utan att känna de uppträdande personerna, utan att ha

riktigt sett dem i trappan, och fullt obekant med skådeplatsen. Jag hade bott där mitt första giftasår, när dessa drogo in som nygifta. — Möbleringen, tapetseringen, installeringen försiggick. Bröllopsaftonen steg jag uppför trapporna, såg genom brevluckan på ytterdörren, in genom tamburen, hur salsbordet stod fyllt med blomglas mellan tända kandelabrar väntande brudparet som icke anlänt ännu. De vita stearinljusen, lågornas orörlighet, blommornas tysta färgmusik kom mig att stanna på trappsteget likt jägaren när han får sikte; men när jag tog nästa steg uppåt, såg jag, alltjämt genom brevluckan, en silveruppsats med frukter, två venetianska glas och en förgylld iskylare. Alldeles som för ett år sedan, däruppe hos oss! — I morgon ha de kastat maskerna! tänkte jag.

Nåväl, de hade varit gifta i åtta dagar; jag hade sett på dörrplåten vem han var, arkitekt, okänd för mig; jag hade varit borta om kvällen och kom hem efter farstusläckningen. Redan i jordvåningens förstuga hörde jag pianomusik, och stigande i den underliga skruv eller snäcka som en trappa bildar, tyckte jag mig vandra i ett kaos av mörker och musik i ett crescendo, som på tredje botten blev larmande, och där mörkret luktade fin tobak. Men nu såg jag i det svarta töcknet tre glödröda fläckar. Jag slog eld på en tändsticka och stod framför tre frack-klädda herrar, som gått ut i farstun för att röka en cigarr — i mörkret! Det var första balen! Uppkommen i fjärde våningen hörde jag musiken, de dansandes steg som skakade min ljuskrona, surret av rösterna, skrattet vid supén, talen för de nygifta, bordvisor, och slutligen grafofonens repertoar. Jag gladde mig

med dem, och skänkte gärna min förlorade nattsömn som ett välgångsoffer åt deras unga lycka. Det dansades nämligen till morgonen, och jag lade märke till att Le Charme, valsen, återkom flera gånger. Det var tydligen unga fruns favoritvals! — Följande förmiddag, då herrn var ute i sitt arbete, hörde jag vid tolvtiden hur unga frun spelade Le Charme, svagt, småktande, som ett eko från gårdagens bal; jag tänkte hon icke spelade för sin man, erinrade den mörke tjusaren med mördarögonen i trappgången, slog bort den onda tanken, fattades av medlidande med den nyss unga flickan, som nu tog en serie avsked av ungdom, flirt, dans för att känna på livets beska allvar. — Först klockan sex om aftonen kom mannen hem till middan; jag hörde honom i tamburen redan huru han hälsade sin fru med en gäsp som rullade genom hela våningen, besvarad av hustruns kyssar och en hel salva smekord, frågor, beklaganden. Jag må till min heder erkänna att jag varken lyssnar eller spionerar; jag är mest ensam, sitter tyst och skriver, måste följaktligen höra, och när jag icke har eget liv att leva, så lever jag andras.

De nygiftas liv utvecklade sig raskt. Där hölls middagar, mest om söndagarna, då jag förstod att båda parternas föräldrar voro med. Det spelades à quatre mains efter maten, alltid börjandes med Brahms Ungerska dans, vars första sats berusade mig liksom fordom Schumanns Aufschwung brukade göra; men när slagdängan i andra satsen föll in, då ville jag tjuta som en hund, alldeles som i vissa av Beethovens sonater, där en Wiener Gassenhauer är inkastad efter ett Largo maesto med urtoner från hjärtats avgrunder. Ibland improviseras en dans

efteråt, och alltid är Le Charme med, men med riktiga balerna är det slut. Så inträder en period av lindrig tystnad; frun spelar visserligen på pianot, men hennes repertoar är något begränsad, enkel, dock icke osympatisk. Hennes bästa är Peterson-Bergers Sommarsång och Vågor i stranden, vilka jag kan höra om hur ofta som hälst, emedan de äga något oförgängligt; och efter fyra års slit-tid hålla de ännu.

Månader ha gått, musiken har minskat, söndagsmiddagarna äro stillsammare. Nu har något nytt kommit, och om aftnarna förnimmer jag ett regelbundet hamrande och smällande som från en finsnickares verkstad. Jag kan icke förstå vad en arkitekt kan syssla med hemma som ger ett sådant ljud; men en afton hör jag »trallerall» och »kvartaner»; de välkända smällarna av brädspelsbrickor och trillandet av tärningarna ger mig lösningen. — Jaså, ni är där nu! — En dov tystnad råder därnere, men av en förhoppningsfull väntan. Och så, en eftermiddag avbrytes tystnaden av dessa skrik, vilka bebåda ett människobarns inträde i livet. — Pang! Nytt uppsving! En middag höres ett sorl av en människomassa därnere, surr, skratt, alla talande på en gång. Så lägger sig bullret som vinden och vågorna, det blir dödstyst, och därpå höjes en stark stämma som tränger genom trossbottnarna... ett litet barnskrik avbryter... Jag tycker mig höra: »Vilken icke mottager Guds rike som ett barn, han kommer aldrig därin!» — Kanske det är så!

Sorlet stiger igen, skämt vid glasens klang; Le Charme kommer upp, ett nytt liv har börjat och nu bli söndagsmiddagarna åter regelbundna. Tydligt hör jag två äldre mansröster föra ordet; det är de

lyckliga gubbarna, av vilka den ene blivit morfar och den andre farfar. Och nu förstår jag att det är morfar som spelat quatre mains med ungmor; han spelar även solo, men hans repertoar är något gammalmodig. Stradella, Fra Diavolo, studentsånger, svenska folkvisor, alltid desamma, men lika kärt för det. Första tiden sover den nyfödda i föräldrarnas sängkammare, och om nätterna höres barnskriket, stundom beledsagat av en belagd basstämma, som murar i halvslummer, besvarad dock av en kvinnlig, något hysterisk stackaterad röst, som sköter längre anföranden. Så sker en möbelflyttning därnere, ty h a n s nattliga morrande har stigit till lejonrytande, och hennes anföranden ha blivit längre och längre. Han vill sova om natten för att kunna arbeta om dagen, och därför blir förmaket barnkammare, sköterska engageras och flaskorna äro i gång. Nu skriker barnet natt och dag, ibland en timme, ibland två; jag förstår att det är den nya regimen, utfodringen på vissa timmar liksom i menagerier och kaserner; och läkaren försäkrar att barnet vänjer sig vid matordningen och att det senare skall tyst och tåligt avvakta matportionen. Det var osant, ty barnet skrek ett och ett halvt år, av hunger, och det var helt naturligt.

Första förtjusningen över barnet har lagt sig, makarne gå ut i sällskap om aftnarna, komma hem och gäspa, utbyta meningar och somna. Ännu spelar frun sin repertoar, och Le Charme dyker upp ibland som en saknadens suck över en flydd ungdom. Då inträffar något nytt: farfar dör, där blir en resa och sannolikt ett arv (detta ser jag i tidningen). Därpå följer mannens befordran, en serie herrmiddagar, det ser jag på glasshinken som ofta står i trappgången

utanför deras farstudörr. Morfar kommer ännu regelbundet till söndagsmiddagen, spelar Stradella och Fra Diavolo efter maten och stannar ända till kvällen. Det är lite för långt, förstår jag; och efter ett halvt år ha morfars trevliga söndagar upphört av sig själva; han insåg väl för sent att han var överflödig. — Nu börjar mannen bli borta om kvällarna, antingen han är på resor eller går på krog. Frun sitter då ensam och spelar sin begränsade repertoar, men slarvar numera, leds vid de gamla numren och undviker Le Charme. Slutligen hör jag henne en afton liksom gråta fram »Glädjens blomster i jordens mull»; därpå smälles pianot igen, och tystnaden vidtager. — Straxt efter synes en kompromiss ha ägt rum; herrn har tagit hem sina kortspelare för att icke vara borta, åtminstone ... Men snart upphör kortspelet, och makarna läsa högt, bara en liten stund dock i sänder. Läsningen har upphört, gäspningen vidtager, pianot är icke rört på tre månader; intet främmande mer; den eviga tystnaden har inträtt! Stackars människor!

Fyra år ha gått; nu sitter jag här i hans arbetsrum väntande på en ringning. Det är hans rum, men det är en pendant till mitt; hans rum äger något naket, abstrakt såsom arkitekten ju rör sig med, geometriska storheter, linjer, ytor. Jag ser endast byggnadsritningar, men inga hus; inga levande föremål, inga växter, ingen färg. Gardiner för fönstren saknas, ty han söker ljus för sitt arbete; därigenom tycker jag mig sitta ute, oskyddad för den råa väderleken, och detta gör rummet banalt, avskräckande, utom det att ledsnaden vilar över det hela. Jag ser mitt varma rum, med färgat ljusdunkel, fyllt av levande växter och uppstoppade djur, målade tavlor; hans kakelugn

är lik min, tapeterna desamma, men det är mitt rum, övergivet, plundrat, ostädat. Ett boningsrum börjar med gardinerna, som stänga och skydda mig från det fientliga därute; detta är ett uthus, och jag fryser i den kalla dagern. Där står brädspelet emellertid, varmed de genomkämpade de nio månaderna; där är virabordet, där är soffan. Jag ser nu på hans tidningar, vars andas barn han är, att han lever omkring 1840, icke haft kraft att växa; ser på hans ritningar att han stannat vid 1860; ser på hans bokhylla, icke vad som finnes, utan vad som fattas; jag ser på hans fotografier; där ser jag honom och förstår varför jag haft så svårt fasthålla hans utseende då han skymtat i trapporna; en indolens som undviker livets strider, ett vardagligt som måste sprida ledsnad åt sig själv och andra. Där sitter hans maka, som jag heller aldrig kunnat fixera; en grisaille-varelse, ofärgad, oskuggad, som icke förmådde öka på sin repertoar med ett enda nytt stycke, och därför upphörde spela för sin man vilken ledsnade på evigt samma. Där är hans far, vilken dog; han som förde ordet vid middagarna och utbragte skålen, lustig, glad vid bordet, men här tråkig. Och det är dessa goda borgare, vilkas lycka vi avundas, vilkas sköna nattsömn vi ville äga. Där är hennes far, han som spelar Stradella år 1900! Den har jag sett förr! Ett minne vaknar; han var adjunkt i Uppsala; jag tenterade för honom i zoologi; han frågade mig på fjärilarna; jag ser nu att dottern är lik honom som ett bär; ingen differentiering, ingen artbildning, ingen utveckling. Nu förstår jag varför det alltid plågat mig, när man sagt att min son var lik mig, vilket han icke är. — »Har jag icke kraft att skapa nytt? Vill ni säga att min son bara är en

ympkvist av mig?» Och så hela släkten, alla färglösa, lika varandra som Pytagoras' bönor.

Det finns numera i husen en anslagstavla som utgör ett slags självdeklaration: det är telefonlistan. Där ser man intima umgänget; affärsförbindelserna; där finner man husets villkor och ekonomi; hyrkusken är där, tyder på goda omständigheter eller lättsinne; kryddboden, andra klass, kredit! Slaktarn, grönsakshandlarn; frun handlar icke själv; dålig ekonomi. — Jag kastar en blick utåt salen. Samma abstrakta, askgråa förödelse. En ärtgrön furumöbel som fanns i min fars drängstuga på landet; kostar två hundra kronor, är simpel, men modärn; jag jämför med min ekmöbel som är omodärn, men klassisk, solid; skänken lik en fästning, bordet stadigt som en biljard, och i mönster från grekiska templet och Roms basilika, vilka aldrig kunna bli omodärna, emedan de äro för gamla i snittet. Egen motsägelse: alla konservativa människor vilja följa modet i utvärtes; de våga icke vara omodärna i det fallet. Men att förstöra min matsal på detta sätt! Där står pianot; där ligga noterna till Le Charme och Sommarsången. Där är sängkammaren med sina rysliga järnsängar, mässingen lik ångrör: maskinrummet, pinbänkarne, sträckbänkarne, tortyrredskapen, järnjungfrun... Dörren till korridoren och barnkammaren står öppen; genom två dörrspringor ser jag... ja, det är mina tapeter... min forna sängkammare, som blev barnkammare... jag är hos mig, men dock hos en annan... på serveringsrummets skänk ser jag de sex nappflaskorna, dem modren själv rengjorde varje morgon framför den kalla vasken. Fastän rädd om sina händer ålade hon sig det svåra arbetet som ett slags vederlag för att

hon icke gav bröstet. Bystens skönhet var räddad, men händerna blevo ändock icke förstörda. Underverk! Men det är arbetets adlande välsignelse! Händerna blevo vitare av det iskalla vattnet.

På kakelugnens gesims sitter den vita Buddha alldeles som uppe hos mig. Den kom till oss just när barnet annonserades, och med den följde en rotskiva av Sarothamnus, vilken skulle växa och blomma utan vatten och jord. Den växte verkligen under Buddhas milda blickar, sköt blad och blomknopp, men så bröts den av. Buddha sitter där ännu, väntande, tålig, undrande över människornas otålighet.

Nu hör jag steg ovanför mitt huvud, alltså i min våning; de komma ifrån kökssidan, genom korridoren, över salens parkettgolv och styra in i mitt rum. — Det är Johanna, jungfrun, som nu tillfredsställer sin nyfikenhet vid mitt skrivbord — det hör jag på den knarrande skrivstolen. Hon skriver till sin fästman och lånar mina cigarrer — plumpar ner mitt skrivtyg och doppar pennskaftet. — Nu är brevet färdigt; hon går ut i salen och öppnar pianot med en hårnål. — Hjälper alltså icke att gömma nyckeln; hon spelar naturligtvis Gubben Noak därför att fulare musik finns icke, plågar mina grannar, som hämnas på mig, den oskyldige. Detta var mig obekant att Johanna spelade Gubben Noak i min frånvaro — och nu förstår jag varför en granne till vänster plågar mig med »Upp genom luften» som är lika grym. Det blir tyst i salen; Johanna går in i mitt sovrum och speglar sig; kamma sig får hon icke, med min kam, ty den bär jag alltid i fickan, och rakknivarna har jag inlåsta. Kommer nu att tänka på en händelse som jag icke kan förklara. I dessa nyktra tider har det

blivit en plikt för husbonden att hålla sina starka varor inlåsta endast för att icke utsätta tjänarne för frestelsen. Min skänk var låst, men jag trodde mig märka en minskning i flaskorna och gissade på en falsk nykel. Därför satte jag en spik i skåpdörren för att få visshet, och detta skedde om morgonen. På aftonen, när jag kom hem, inträffade följande: först befanns köksdörren stängd i lås och Johanna borta, så att jag icke kunde komma till vattenledningen. — »Det är hämnden,» tänkte jag. Men det måtte icke varit det; ty när jag skulle öppna min kappsäck, befanns låset omöjligt. Det var en slump; men när jag samma afton ville in i garderoben, slog jag själv dörren i baklås, så att smed måste efterskickas. Detta kunde icke vara slump, och ehuru jag icke rådde förklara sammanhanget, tog jag det som en vink och avlägsnade spiken.

Emellertid, nu sitter jag härnere, och tänker mig själv gående däruppe; efter klockan tio om aftonen går jag alltid i ylletofflor för att inte störa grannarne; jag föreställer mig nu hur jag tar mig ut härnerifrån deras synpunkt; hur de observerat vårt liv däruppe, bevittnat vår kamp däruppe, vårt barnskrik, vår musikrepertoar — tills den eviga tystnaden inträdde efter att två själar konsumerat varandra, ätit varandra, neutraliserat varandra. — — — Nu slog deras salsklocka, en dov aftonklocka från en liten alpby i Tyrolen eller Schweitz, och strax därpå svarar min klocka däruppifrån med sin klara klingande ton... Därpå föreställer jag mig hur det skulle kännas om herrskapet nu trädde in; jag måste skämmas, som på detta sättet inträngt, visserligen från början i oskyldig avsikt, men slutande som spion. — Vad

skulle jag säga? Hur skulle jag se ut? Motsvarade dessa människor mina föreställningar, eller hade jag diktat om dem till oigenkännlighet? Man gör ju homunkler av de människor man icke känner, och de man känner bli spöken så snart de äro borta en längre tid. — Nu ringde det däruppe i min telefon. Min Johanna går till, och jag hör så mycket att hon svarar det jag icke är hemma. Detta påminner mig om mitt ärende härnere, och jag ser åt talmaskinen på skrivbordet som snart skall ringa för att sedan ge mig svar på en livsfråga: Var är min son?...

*

Konservatorn föll åter i sömn, som varade långt in på morgonen. Han befann sig ensam i rummet; solen sken in och bildade ett skuggspel på väggen, där en spegel hängde. På tapeten syntes mörka bilder av karlar som böjde sig, rörde på armarna, reste sig, böjde sig igen; en av figurerna stod stilla med en karta i handen. Den sjuke kastade en blick i spegeln, och nu såg han hur det under byggnad varande huset hade vuxit och hotade att stänga ut solen från solrummet.

Sköterskan kom in, vitklädd med det röda korset om halsen.

— Skall man bygga för solen? frågade den sjuke.

— Vi äro i slutet av januari, svarade röda korset; solen stiger ju till den 24:e juni, och långt innan dess har muren upphört växa.

Konservatorn fick något att tänka på:

— Det är sant; och den 21 mars står solen i himlaekvatorn eller där den översta stjärnan i Orions

bälte befinner sig vid kulmen; sedan stiger hon tjugutre grader högre intill midsommar; en grad är ungefär tre månskivor alltså sextionio månskivor högre; men ett femvåningshus är... låt mig se... fyrtio alnar... ja, men avståndet härifrån... det orkar jag inte räkna. Tänk att de ska stänga för solen också!

— Doktorn har ju själv önskat det! svarade röda korset.

— Ja, det är sant; för h a n s skull; det gröna ögat; nu är jag skyddad för den åtminstone, och man får bara det ena.

— Varför hatar ni honom?

— Känner ni honom?

— Ja! Alla mänskor känna ju varann här i landet.

— Det är sant; och alla råkas slutligen på ett eller annat sätt. Kanske vi också äro bekanta?

Sköterskan betraktade den sjuke:

— Minns ni Forssa prästgård?

— Ja, visst minns jag den.

— Och en liten flicka, som var inackorderad där?

— Säg något mera!

— En söndagsmiddag lockade hon er i trädgården och lärde er att krypa in i hallonskogen för att plocka den förbjudna frukten. Men vi syntes från ett fönster, ropades an och blevo utskrattade.

— Då minns jag! Det var bland det rysligaste jag upplevat. Ha vi råkats sedan?

— Jag har sett er, men ni har icke känt igen mig.

— Nå, ni känner »gröna ögat» också?

— Jag har skött honom.

— Hatar han mig ännu?

— Det gör han nog.

— Men nu är en mur rest emellan oss.

— Ännu synes hans flaggstång över huset... se där i spegeln.

— Jag ser; och nu löper fallet; han ärnar hissa flagg; det är bara för att reta mig. — Nu går den i topp. Vad är det? — Gul stjärna på blå duk; det är Kongostaten, där han och jag hade vår affär.

— Jag har också varit i Kongo.

— Har ni förföljt mig då?

— Synbarligen. — Är det sant att ni jagat människor för att samla hjärnor?

— Säger man det?

— Ja visst!

— Om så vore då?

— Det är illa gjort.

— I krig då?

— Då försvarar man sitt fädernesland.

— Jo, vackert! Varken ryssar eller japaner försvarade fädernesland, utan de jagade varann för Koreas integritet. Ser ni, sådant inger ringaktning för människoliv.

— Hur högt skattar ni ert eget?

— Så där, tämligen; jag blev aldrig befordrad, så jag varken är trotjänare eller troman.

— Varför blev ni förbigången då?

— Därför — ja, därför att min enkla uppfostran gjort mig naiv. Jag visste inte vad som passade. När jag blivit promoverad, fick jag en summa pängar för att vila mig och roa mig. Till den ändan hyrde jag en kalesch och inbjöd ett ogift fruntimmer med fördomsfria vanor, så att jag ingen orätt gjorde. Vi åkte Drottninggatan framåt, ty det måste vi för att

komma ut till Norrbacka. Solen sken på middagen, det var desto vackrare. Nåväl, utanför Vetenskaps-akademin mötte vi professor X, min gynnare och vän. Men han hade sin fru under armen och jag min. Jag hälsade naturligtvis, och det skall man, men i detta fall skulle jag icke gjort det. Det förstod jag ej, och därpå föll jag.

— Var det enda skälet?

— Ärnar ni bikta mig?

— Nej, men ni er!

— Nå, det var annat slarv också.

— Ett mikroskop, några böcker, reverser...

— Ni vet då allting. Kanske jag inte var oskyldig?

— Gröna ögat tyckte inte det, och därför angav han er såsom olämplig vara ungdomens lärare. Men ni hämnades på honom.

— Ja, naturligtvis.

— Dock, han handlade rätt.

— Inte mot mig.

— Jo, eftersom ni hade orätt.

— Vill ni bikta er nu för mig?

— Jag skall icke dö.

— Dö? Vem skall... Ja det är ju inte många att välja på; ni eller jag; alltså jag.

Han försökte le, men kunde icke; han ville fråga mera, men vågade icke; slutligen framtvingade han:

— Men jag är ju bättre...

— Det brukar så vara...

— Vilket brukar?

— Det!

Efter en paus beslöt han sig fråga:

— Vem var ryttarn som satt på hästen?

— Han lät föra er hem, och han hette...

Hon lutade sig ner och viskade ett namn.

— Kors, så underligt! — Och damerna med hunden?

— Det är deras blommor som stå där.

— Står det blommor? Jo, minsann! — Eftersom ryttaren hette så, så hette väl damerna så!

Han viskade ett namn, och sköterskan nickade jakande.

— Vilket nät, vilken väv är icke människors öden; alla känna varandra, alla äro släkt eller på annat sätt intrasslade; en och samma blodström i så många rännilar; en och en enda energi som sändes ut till och med genom våra djurs kroppar. Två damers onda vilja skjuta av en pil som är deras hund; pilen träffar hästen, hästen sparkar den rätte mannen, och bakom alltihop sitter det gröna ögat med Kongoflaggen; kanske man är släkt med dem allesammans. Man är född i en folkträngsel, måste röra sig med de andras rörelser, trampar de närmsta på tårna och knuffar dem i sjön som stå längs stranden, vållar deras död utan att man velat. Varje rörelse är farlig för de andra, och likafullt måste man röra sig; jag har ingen skuld, och de ha ingen: vem har då?

Nu började smärtorna igen, och morfinflaskan kom fram; därmed ändrades den sjukes personlighet, så att han blev en annan än den skeptiske, oansvarige världsmannen. Livets djupa allvar, kärlekens starka band, plikternas bud, känslan av skuld och ansvar trängde sig på honom, och saknaden av de förlorade, makan och barnet, slog upp med fördubblad styrka.

— Falkensteinmarsch! Nachtigalrekord! — När jag då fått veta var de befunno sig ungefär, hyrde jag

vårt sommarställe från i fjor i hopp att kunna locka de utflugna tillbaka. En grönskande holme, förenad medelst en kort bro med fasta landet, där badorten låg; på holmen ett hus, lantligt, hemtrevligt, men mycket rymligt, så att våra nåder måtte rymmas; en båtbrygga och ett badhus. Det var i fjor; frun på resa till Paris; jag, barnet och tjänarna flyttade ut. I tre veckor gick min son och jag väntande modren. Våren var sen; vi kommo ut när gullvivorna stodo i blom; orkidéerna följde, men syrenerna dröjde. Slutligen, några dagar före midsommar, sprucko de ut. Då hade jag låtit tapetsera, satt upp nya gardiner, pyntat och skurat. Så kom hon! — De fjorton dagar, som nu följde, levde jag livet, rikt, fullt, harmoniskt, intensivt. Jag visste hur osäkert det var, men just därför tog jag emot och gav igen, levande i ett rus, som måste förgå. Skön var hon, skönt var barnet, men skönast de båda tillsammans. Jag minns lördagsmorgnarne — en lördagsmorgon, då trädgårdsmästarens båt lade till vid min brygga; jag steg upp klockan sex; solen sken friskt på daggigt gräs, båten låg vid bryggan lastad med all sommarens härlighet; jag handlade nya ärtskidor, färska potatis, rädisor, sparris, jordgubbar — och rosor. Därpå tog jag min båt och vittjade stångkrokarne i vassen nedanför d e r a s fönster, där d e sovo ännu bakom den blå gardinen. När detta var gjort, hade klockan blivit sju; bagarns flicka kom med kaffebrödet, jungfrun öppnade åt kökssidan; det skramlades i spisen och snart steg en blå rök ifrån skorstenen. Sängkammarfönstret slogs upp, och jag gick in med mina håvor, kaneforen med offerkorgen, och jag strödde rosor på dem, på vita lakan och

spetsar, på sköna unga kroppar, för öppna fönster i ett vackert rum med vita möbler, där havsvinden gled ut och in, mellan blommiga gardiner, fågelkvitter, lövträdssus och vågskvalp. Barnets joller och modrens skratt avbröts av jungfrun som kom in med kaffebrickan. — Till husets lycka hörde tvenne tjänare, skickliga i tjänsten, propra, tysta, artiga, vilka spredo trevnad omkring sig och fingo husets maskineri att arbeta lagom tryst, utan anmärkningar, utan bråk; en viss patriarkalisk intimitet rådde mellan husmodern och tjänarne så att jag fann mig avundsvärd i denna omgivning, utom det att ett tillfälligt välstånd gav husets ans en anstrykning av rikedom med åtföljande skönhet. Det var sällheten! — Om aftnarna, när barnet lagt sig, sutto modren och jag ensamma i den vackra salen; oftast spelade hon på pianot, men musiken var mig endast som ackompanjemang till hennes skönhet, ty jag såg mera än jag hörde. Även när vi samtalade, njöt jag mera av uttrycket i hennes ansikte än av hennes ord, mera av välljudet i hennes röst än av hennes uttalade tankar. Och ämnen tröto aldrig; ur det förflutna, det närvarande och det tänkta kommande hämtade vi bränsle, och ledsnaden nådde oss icke; vi måste avbryta för att icke glömma sömnen. En natt sutto vi till morgonen, och måste gå ut i skafferiet att söka oss mat för att ersätta krafterna. Solen hade gått upp; vi sutto på verandan och solgångens rysning överföll oss. — Hur länge tror du denna lycka skall räcka? frågade hon. — Tyst! svarade jag, att icke någon hör oss! Ne audiat Nemesis! — Det beror väl på oss! invände hon. — Nej, det beror icke på oss! Vi önska frid, önska att få hålla ihop, och likafullt inträder ofriden,

likafullt skiljer någon oss! — Vem? — Jag vet inte! — men här är ett gott hus, svalorna bygga på taket, blommorna från grannarnes trädgårdar ha sökt sig in på våra backar; våra tjänare hålla frid, barnet trives, inga människor söka oss, emedan de känna sig överflödiga... Tyst!

Här måste jag berätta för er (intendenten hade försvunnit ur medvetandet och han talade numera till sköterskan), att det goda huset var ett spökhus, vilket jag förtegat för min hustru. När jag flyttat in på våren med barn och tjänare, fick jag höra historien på följande sätt. En svart kvinnogestalt visade sig mitt i solskenet ute på backen för slåtterfolket. När man nalkades henne, avlägsnade hon sig, och tvärtom. Jag gissade strax på en optisk projektion med bestämd fokaldistans, och anställde forskningar, tänkande mig att solen kunde få den ställningen att han lyste mitt igenom två fönster på huset, om nämligen en dörr stod öppen mellan rummen på fasaden och baksidan, då ju även ett interferensfenomen kunnat uppstå. I samma väva, och sedan jag glömt spöket, gick jag en middag i stranden med barnet och sköterskan.

— Se där kommer främmande, sade jungfrun.

Jag såg en svartklädd dam med två rödklädda småflickor hasta upp till byggnaden, och vi skyndade efter för att ta emot. På två minuter voro vi framme, frågade kokerskan om hon fått besök, vartill hon svarade nej. Utan att tänka på spöken gick jag runt holmen för att se om någon båt landat där; men fann ingen. Återtåget till land var också avskuret, ty vi hade just kommit över bron. Så släppte jag taget och gick i mitt arbete, glömmande händelsen såsom

likgiltig. Några nätter efteråt vaknade jag i ångest; jag såg ingenting, hörde ingenting, men förnam någons närvaro i sovrummet; någon fixerade mig, uppmärksammade mig på ett obehagligt sätt. Jag drog upp gardinen, det var dager och solen lyste upp horisonten nerifrån; men det låg ändock något kallt, hemskt, skrämmande i solskenet, som jag aldrig förnummit förr. Så låg jag i ångest tills solen nått upp och lyste mig mitt i ansiktet, värmde upp täcket och fick mig i sömn. — På morgonen råkade jag barnflickan vid kaffebordet. Hon såg utvakad ut och talträngd. — Har ni sovit gott i natt? frågade jag. — Jaa, barnet har sovit hela natten, men Sigrid i köket kunde icke få sova, utan kom in till oss och bad få ligga på golvet. — Varför det då? — Hon såg att det spökade hos henne. — Såg hon någonting då? — Nej, hon varken såg eller hörde något, men hon kände något som skrämde henne. — Spökar det då? — Här log flickan skeptiskt, och förhöret avslutades. — Med svalorna stod det icke heller så rätt och vackert till. När jag kom ut på våren voro inga svalor synliga. Rödstjärtar, sädesärlor, lövsångare hade börjat rekognoscera träd, buskar och takpannor, och jag gladde mig åt det muntra sällskapet. En grå flugsnappare började också bygga bo i ett hål, där telefontråden skulle in i rummet. Så kommo svalorna; men det var tornsvalor, dessa små svarta falkar, rovgiriga, grymma, hetsiga. Alla småfåglar drevos bort, och flugsnapparens bo kastades ut. Detta tornsvalans agg till gråflugsnapparen hade jag bemärkt en sommar förut på ett annat ställe, där de svarta fåglarna dödade den grå, som byggt på en veranda. Nåväl, den väntade fågelsången uteblev,

och svalornas vilda skrik blev i stället. — Allt detta hade jag förtegat för att skona hennes illusioner, och nu på morgonen, när vi sutto på verandan prisande vår lycka, ville jag icke heller väcka henne ur sällhetsdrömmen, endast ge en liten varning.

Som vi sitter där, synes över syrenernas toppar en vit liten brigg göra sig klar att vända. När den nalkades, såg vi att det var en stor kutter, men med den ovanliga briggtacklingen. Den kom oss allt närmare, hållande ner på vår udde. Seglen dolde passagerarna ännu, men just i udden under vår veranda vände den; seglen levde, skutan gick runt, aktern lades till, och vi sågo ett helt sällskap dricka kaffe på hackbrädet; ratten gnisslade, seglen smällde, vattnet fräste, men mitt i bullret hör jag en röst som säger: »där uppe bor Gustav». Rösten lät bekant, men min hustru hörde den icke. Kuttern tog en lov upp mot vinden; seglen minskades och ankaret gick. Där låg briggen, ett par kabellängder från vår holme, tillräckligt långt ifrån dock, att rösterna icke kunde nå oss.

Men jag hade fått ett beklämmande intryck, och en aning sade mig: »Olyckan har ankrat på din redd! Pass upp i lovart!»

Jag sov framåt middagen, drömde onda drömmar, hörde stundom den fatala rösten från kuttern, och när jag vaknade klar och utsövd visste jag hela hemligheten; förvånade mig bara att jag inte genomskådade den i går, vilket jag endast mäktade därmed att jag icke ville veta den. Jag ville hålla ifrån mig en främmande ström, som kunde få min kompassnål att missvisa, och därför hade jag icke släppt in detta fientliga i mitt medvetande. Det var mina släk-

tingar, avkomlingar av min fars broder, vilka alltid varit mig osympatiska på grund av något i blodet som skurit sig vid korsningen. Där fanns även en tradition, att min farbroder skulle ha ruinerat min far, och sedan ratat honom och hans släkt, till den dagen kom att farbror som varit ansedd rik, gick hädan ruinerad, lämnande sju oförsörjda barn efter sig.

Inför eländet böjde sig min fader, som eljest var en hård man, han anknöt med änkan, stödde med råd och tog en av sönerna hem i huset.

Men mellan de två grenarna, mina syskon och kusinerna, rådde alltid en viss köld. Min farbrors barn voro alla svarta med bruna ögon, stora vita tänder och anlagda för det snusförnuftiga, det kritiska och komiska. Aldrig kunde man föra ett allvarligt samtal till slut, ty man avbröts av en vits; att hetsa och stuka var deras förnöjelse, och jag teg alltid när jag kom i dessa sällskap. Men det halp icke, ty någon av de yngre skickades då fram med en oskyldig kuggfråga; och när jag icke kunde besvara den, så stukades jag. Jag fick aversion för hela familjen och började hata dem; med hat menar jag försvarstillståndet mot onda inflytelser, personlighetens berättigade nödvärn. Nu hade jag en yngre broder, som var min vän från barndomen; han drogs över åt den brunetta sidan, gick ifrån mig och blev borta. Jag kunde icke söka honom, emedan han uppgått i den fientliga grenen, antagit deras åskådningar och manér, och var så fylld av det svarta att han ideligen måste tala om d e m, när han öppnade munnen.

Denna bror gifte sig, men jag kunde icke ens gå på bröllopet; hans hustru hatade mig från den dagen, samt övergick till de bruna med hull och hår.

— Nu hade åren gått, äldsta kusinen var förmögen, gift, med barn och kutter; 'min bror var intim i familjen, seglade med dem om somrarna, och det var hans hustrus röst, som jag hörde i vändningen — min svägerskas. — Nåväl, uppstigen gick jag ner i badhuset medförande min kikare, och konstaterade. Kuttern var lockande, vitt däck utan kvistar, skylight av mahogny, mässingsknapar, två salonger, penteri och skans; och där fanns hela släkten ombord. Min hustru hade som andra hustrur varit rädd för min släkt, och jag hade skonat henne för detta tryck, detta övertag som en manstark släkt medför, under det jag som man mottagit hennes anförvanter. Jag ville se henne i frihet och endast infattad i den ram som naturen givit henne; därför kände hon endast obetydligt mina anhöriga, fruktade dem på grund av mina skildringar; men när hon var ond på mig kunde hon ibland ta dem i försvar — skyllande på min oförmåga denna skism, vars innersta grunder hon icke kände.

Kommen ifrån badet fann jag min maka på verandan utåt strömmen, därifrån hon betraktade kuttern. Den låg som en svan på vattnet, med högt språng, utfallande skarndäck, smäckra spiror och rån. Jag såg hur den frestade, och jag blev rädd, besluten att icke röja hemligheten. — Varför har du icke en kutter? frågade hon. — Därför att jag icke har råd; och det följer dessutom så mycket med; två gastar som ska hänga i köket, kurtisera pigorna och dricka ur ölet; för övrigt är en segelbåt som ett okynnigt barn; man får alltid ha ett öga på förtöjningen, stiga upp om natten när vinder vänder och ökar, pumpa när det har

regnat, torka seglen och beslå, måla och reparera. Nej tack, jag vill inte ha en tyrann.

Jag märkte att jag talat för luften, och hela eftermiddagen satt hustrun fascinerad av den fatala kuttern.

På aftonen ökade faran; sällskapet återvände efter en utflykt i land; kulörta lyktor tändes, en kolossal grafofon spelade upp — Le charme — kan man tänka sig; glas och brickor skramlade, och slutligen öppnades dans på däcket. Jag såg hur min hustru led; kontrasten mot vår ensamhet kom henne att märka det hon hade tråkigt. Till råga hade barnet fått höra musiken och ville att vi skulle gå ned i stranden för att lyssna; när hans lilla hand fattade min, var han oemotståndlig, och jag släpades mot mitt öde. Från strandstenarna åhörde vi en hel konsert av kända storsångare och sångerskor; därpå följde kupletter och monologer. Skrattsalvor från bekanta röster verkade som minnen från förfluten tid, då jag icke var lycklig; gammalt släkthat, blodshämnd, nemesishistorier dök upp; jag sjönk ner i forntid, i ungkarlslivets snusk, varietéer och krogar, nattvak, röda ögon, dålig andedräkt, ångestsvett, förödmjukelser... Hela det närvarande, sunda, vackra, ljuva utplånades och jag led av att vara falsk mot henne, då jag förteg att jag kände kutterns passagerare. Jag ville ju icke draga olyckan över mig, och jag ansåg mig ha rätt att tiga, när jag icke ljög. — Vi gingo till aftonbordet, när det blivit lugnare på kuttern, men vi återfunno icke vår trevnad; vi voro generade för våra hemliga tankar, och något främmande hade inträtt i vårt liv. Jag såg att hon var kvar därute med sin själ; och vid min sida satt en kropp som började bli mig fientlig;

vi undveko varandras blickar, och när vi reste oss från bordet, gick var och en åt sitt håll. — Följande morgon när jag kom ut, fann jag att kuttern var försvunnen från ankarplatsen, och jag kände som olyckan vore över, jag och mitt barn räddade. Det var omöjligt att dölja min glädje, när hustrun kom tillstädes; jag sade visserligen ingenting, men hon anade mig, och när hon upptäckte orsaken blev hon ond och hatade mig, intensivt, så att det osade gift, dock utan att säga något. Framåt middagen klädde hon sig till parad och gick ut, uppåt badorten. Det blev middag, bordet var dukat, barnet begärde äta, men jag ville vänta. Vi väntade en timme, en och en halv; då satte vi oss, gossen och jag, ensamma, och det blev en sorglig måltid. Han frågade efter mamma, jag kunde icke svara; ringen var brusten; den tomma platsen verkade spöke, hat, förebråelse. När vi skulle till att resa oss, såg jag genom fönstret, ute under träden, två fruntimmer komma arm i arm, glada och intima som gamla bekanta. Det var min hustru — och min svägerska. Det oundvikliga hade skett; jag blev kav lugn och tog emot. Hustrun hade gjort bekantskapen nere vid stranden, blivit bjuden på segla, fått motvind hem. Hon var så vacker av den friska luften, såg så ångerköpt ut, bad så ömt om förlåtelse för att hon icke skickat oss bud, men motvinden etcetera; jag blev glad att ha återfunnit henne, och när hon kramade gossen, sade jag henne hur jag gladdes att hon fått ett nöje, efter vår långa ensamhet, och det var uppriktigt menat. Svägerskan liksom insveptes i vår försoningskrets, och jag överflyttade på henne en del av den välvilja jag lät utgå över min hustru. Hon stod där för övrigt småskrämd, väntande en förebrå-

else, ett stickande ord, men när hon missräknat sig, och då jag bad henne välkommen utan explikationer, kastades hennes känslor om, och i en översvämmande vänlighet bad hon om förlåtelse för det skedda, gjorde min av att icke vilja störa oss längre, och detta på ett sätt som vann mig fullkomligt. Så fullständigt, att när hon talade om att släktingarna hyrt ställe här på badorten, all min fruktan var borta och jag nästan gladdes. — Ses vi igen? frågade hon vid avskedet, med mycken takt, endast uttryckande ett smärtsamt tvivel, ett känsligt beklagande över livets grymma lag som skilde anförvanter. Jag svarade emellertid: — Det beror icke bara på mig. — Vad är då emellan oss? frågade hon igen. — Jag minns inte! var mitt svar; men vi ska vänta litet, och låta det sätta sig. — Därmed hade ett interim kommit till stånd.

Om aftonen sutto hustrun och jag ensamma. Hon utgöt sig i omdömen om mina släktingar, i det hela sympatiskt, men förståndigt, reserverat och med vederbörliga anmärkningar, varav jag slöt att faran var överdriven i mina föreställningar. Vi njöto av aftonens ensamhet på tu man hand, och de främmande hade drivit oss tillsammans, givit oss stoff att arbeta på, då jag kunde allas biografier utantill och i lätta skisser kastade ner deras porträtt. Och eget nog, genom hennes kontakt med dem, började jag förnimma dem nästan sympatiskt.

Följande morgon kom svägerskan på besök till min hustru och jag såg att hon var välkommen; men hon förde ett budskap, en fråga om fränderna fingo avlägga visit före middagen. Frågan besvarades utan tvekan med ja. — Så var stunden inne. Vid ett-tiden anlände de alla, i toalett, reserverade, aktningsfulla,

längtande efter försoning och frid. Jag märkte strax att åren och livet gått fram över dem alla medförande lärdomar och uppfostran. Min kusin och min bror, vilka jag fruktade mest, ha bortlagt den överlägsna spotskheten och den traditionella aktningslöshet som utmärker släktingar, och de måtte också ha funnit mig förändrad till min fördel, ty återseendet blev hjärtligt, präglat av ett vemod som sade hur man beklagade de förlorade åren, gångna i onyttigt hat. Det var då jag upplevde två minuter, vilka stannat i mitt minne såsom verkligen motsvarande föreställningarna om de Saligas öar och friden på jorden. Sommarsolen sken, vattnet låg blått, vinden stod still; salsfönstren voro öppna; utanför, på verandan och på gräsmattan sutto och lågo herrar och damer i ljusa festdräkter; blommor på bordet, gyllne vin i glasen med guldränder; inifrån hördes Mendelssohns H-moll-Caprice spelad av svägerskan; min lilla son satt i knä på kusinen, vars maka, något till åren, var försjunken i betraktande av min unga hustrus ovanliga skönhet. Min bror och jag växlade en blick vid åhörandet av musikstycket, som i vårt föräldrahem spelat en viss roll. Harmoni, försoning hördes i vår tystnad, ålagd eller oss påsmugen av den väldiga musiken. — Så tystnade pianot, känslorna dallrade efter, man upptäckte varandra, översvallade i sällhet att vara vänner, och jag kände lyckan att min hustru vunnit sympatier, erövrat min släkt till sin livvakt. Nu började grupperingarna; attraktionerna verkade, man duade varandra, uppdagade likhet i tycken, gemensamma bekantskaper, stämde möten i societeten, utfärdade bjudningar, och så skildes man.

Vid avskedsglaset vågade min kusin utsäga de

fatala orden som alla känna igen: »Så här skulle livet alltid vara!» — Det skulle! — På aftonen råkades vi alla på neutral mark, i kägelbanan: det var oskyldig glädje, och ungdomen roade sig hjärtligt. Jag har glömt berätta att min kusin hade två döttrar, unga flickor; väl uppfostrade, behagfulla, vilka med sin unga skönhet illustrerade samvaron vart vi kommo. Flickorna å sin sida blevo betagna i min hustru och där uppstod en häftig vänskap. Allt var fröjd och gamman, frid och kärlek. Det enda som störde mig var svägerskans uppförande under kägelspelet; var gång hon slog ett slag högre än mitt vände hon sig direkt mot mig med en utmanande min, den jag så väl tolkade: Ser du att jag är dig överlägsen. Det var en sån där kvinna, ni vet, som bitit i äpplet och fått ömma tänder. — Vi superade; det hölls tal: »Hur skönt när fränder sämjas.» Denna dag minns jag som en av de vackraste i mitt liv. Vi konvojerades hem genom skogen, hurrades vid grinden, och... Så, när vi kommo upp på vår holme, hörde vi skrik inifrån huset, som var mörkt.

Vi sprungo fram, och funno barnet övergivet, förtvivlat, då tjänarna gått ut att spatsera. — Så elakt! när man en enda gång vill roa sig! var allt vad hustrun sade, och jag tyckte nog detsamma, ehuru jag bifogade en förebråelse åt oss, som litat på tjänarna. — Följande dag seglades. Att ensam i en båt, själv vid rodret, slänga ut på fjärdarna, var fordom mitt stora nöje. Men att vara instängd på en kutter med flera sysslolösa människor, och lyda under andras kommando hade alltid plågat mig; man var ju fången, överlämnad i andras våld och åt den alltid opålitliga vindens nycker; lättjan alstrar kink, och några skulle

alltid gräla om manövern: håll upp, ligg högre, fall, klart att vända, kommenderades och diskuterades av alla på en gång; den odrägliga sysselsättningen krävde många glas, och på sjön märkes icke omåttligheten. Nåväl, där seglades, grälades och dracks. Vinden skralnade, som vanligt och kantrade, så att vi försutto middagen. Min hustru längtade till barnet och jag till mitt arbete; det blev olust och jag gick föröver att sätta mig på skylightet.

När jag suttit en stund hörde jag röster nere i salongen; den ena var min kusins, halvhög, intalande, övertygande. Jag behövde icke vända annat än huvudet för att se hur han slagit sig ner vid bordet mitt emot min hustru och konverserade henne. Något tal om svartsjuka eller kurtis kunde ej bli frågan, ty sådant brukade vi icke, och kusinen var i åldern utan pretentioner. Men hans vampyrnatur hade blottat sig igen; han såg i hennes själ, drog åt sig, ville vinna, bibringa sina åsikter om allt, etablera vänskap, upptäcka sym- och antipatier, tränga ut mig, med ett ord. Han såg ut som en ormtjusare, gjorde sig ibland liten för att icke skrämma, reste sig emellanåt för att imponera, talade om Ibsen och Wagner såsom intima vänner, antydde en oerhörd kännedom om livet och människorna, varnade, förklarade. Hon satt under hans inflytande, ibland seende på honom med fruktan och beundran, men ännu kämpande mot sina verkliga egna meningar. Ty mannen ägde den otroliga förmågan att giva andra den föreställningen att de ägde hans meningar. Jag såg mest på hans mun vad han sade, och på hans ögon, men stundom trängde orden fram till mig: — Den boken skall du läsa. Jag visste icke vilken bok, men förstod att det måste vara en

sådan som innehöll h a n s opinioner, och motsatta mina. Detta skenbart oskyldiga koppleri eller horsbrott utförde han skickligt som en mördare, och när samtalet avbröts av landningsmanövern, hade han förgiftat henne.

Vi stego i land, hustrun och jag vid vår brygga, och jag kände mig gå bredvid en främmande människa, full med främmande och mig fientliga tankar.

Det som nu följde har troligen varje äkta man genomlevat; några ha gått igenom det, andra ha stupat på det. Invasionen började! Jag såg min hustru skiljas ifrån mig, sällan vara hemma. Hon läste hans böcker, spelade svägerskans musik, plockade deras blommor som ställdes på mina bord; jag åt deras nya maträtter, drack deras viner, deras kaffesort. Min hustru klädde sig i deras tyger, mitt barn lekte deras lekar, talade deras språk. Svägerskan spelade medium åt min kusin och blev väninna åt min hustru. Så småningom kastades maskerna, och familjen vampyr tog sig för att hetsa och stuka mig vid mitt eget bord. — Vad skulle jag göra, då ingen fanns att vara svartsjuk på? Jag avvisade besök, satte köld mot värme, stängde min dörr; men de förstodo icke, utan kommo in köksvägen.

Det värsta var att min hustru icke mer trivdes hemma. En gång emellan följde jag till restauranten att höra musik, men när jag icke ville gå med varje kväll, så blev jag ensam hemma att se efter barnet. — En eftermiddag gick jag ut att spatsera. Vid tennisplanen råkade jag de två flickorna vid spelet, alltså min kusins döttrar. De inbjödo mig deltaga med den andra ungdomen, och jag fann intet hinder. Vi spelade en stund, då jag såg någon komma fram genom

skogen. Jag var icke elak av naturen, och jag kunde aldrig hämnas på den jag älskade, men i denna stund njöt jag att se min hustru skrida fram, vit i ansiktet, med ögonen gnistrande. Jag tänkte att botemedlet var funnet, att hon skulle lära av erfarenheten, då hon själv fick känna på den tillbakasattes smärta; men när hon kommit fram, och jag såg hennes ohöljda vanmäktiga raseri, åt vilket de unga logo, så greps jag av medlidande, avbröt spelet och följde henne, som övergivit mig. Detta var min svaghet, att jag icke kunde hämnas, icke göra ont utan att lida själv, och därför gick jag under. Så snart hon fått löfte av mig att jag aldrig skulle gå med flickorna mer, återtog hon sina exkursioner, utan att dock inlåta sig i någon flirt. Då jag gjorde anmärkningar svarade hon med tennisflickorna! Därmed började utlösningen. Inom fjorton dagar hade min hustru ompolariserats, ändrat smak, böjelser, sympatier, vanor. Ifrån att ha älskat ensamheten i hemmet drogs hon till uteliv; och hon gick mest och hälst ut om aftnarne. Sedan jag bett henne vara rädd om sitt anseende och goda rykte, och hon därpå svarat att det icke rörde mig, förklarade jag öppet att jag ämnade stänga husportarna om hon fortfor att »gå ut och stryka om kvällarna som pigorna bruka». Därpå drog jag mig tillbaka från umgänget och stannade ensam hemma. Då kom hon en afton med svägerskan, och de voro bägge glada, men deras glädje var av den larmande farliga sorten, vilken hotade utbryta i övermod och elakhet. Jag anpassade mig dock genast och bad dem stanna till supén, då vi hade något gott att bjuda på. Jag lade an på svägerskan — höll med i allt vad hon sade, tog in viner till bordet, och likörer till kaffet.

Den tillämnade stormen inställdes, jag förde an konversationen och skämtet, och fick aftonen att gå för fullt i ett enda glam. Vid elvatiden började svägerskan tyna av, blekna och söka dörren med blickarna. Jag anade henne, och ledde henne ut. I friska luften blev hon sjuk, föll ihop och satte sig i gräset. Min hustru kom tillstädes, konstaterade fallet, bad mig med en vred blick att gå in, vilket jag gjorde. — Efter en lång stund, då jag hört båda tjänarnas röster, och slamret av båtkedjor och årslag, inträdde min maka befinnande sig i fullt raseri mot mig. Som hon icke kunde förebrå mig någonting rörande väninnans rus, sökte hon anledning utomkring, och hade funnit den i båten. Båten var halv med vatten, emedan det hade regnat om dagen; det var mitt fel, och så gick det löst. Då brände jag och klippte lögnhärvan: — Ska du vara ond på mig därför att hon bar sig illa åt. — Var ond på henne! Nej, det ville hon inte, ty då hade hela nybyggnaden av inbillad vänskap, sympati, nya åskådningar (från 1840) störtat samman. — Följande morgon, när jag kom ut och såg förödelsen, ville jag icke dra in tjänarne i historien, utan gick till frun. — Vill du säga åt tjänarne att de städa ute på verandan, innan barnet kommer ut? — Hon förstod icke. — Jag förklarade mig tydligt. — Då förnekade hon faktum. — Jag bad henne gå ut att konstatera det hon visste. — Det ville hon inte! — Inför en sådan avgrund av ondska och lögn hisnade jag, men hoppades att den farliga vänskapen skulle svalna efter den vidriga situationen. Det blev tvärtom. Jag fick på denna dags afton veta, att jag med avsikt berusat svägerskan, vilken för övrigt

icke varit berusad utan endast blivit kall... — Hur kunde jag ha berusat henne, då hon icke var berusad? — Strypt i sin egen snara, kunde hon endast kalla mig usling, och så gick hon bort till kvällen. Jag satt ensam i salen, barnet sov, klockan var nio. Det blåste hårt ute, himlen var svart, ty hösten hade börjat. Husporten gnisslade, och dess lås var icke att lita på. Då föll det mig in, att denna afton skulle hon stängas ute. Jag tog därför några grova taljrep, kvarglömda storskot till en kutter, och surrade portens lås och klinkor. Därpå återvände jag till min plats i salen, tände cigarren och tänkte på mitt öde. — Det fanns ju en fatalitet som flätade människors liv i varandra; det fanns ju skickelser som icke kunde undgås, alltså något förutbestämt, antingen detta låg förborgat i födsel, arv, påbrå, härstamning, eller det hade sina grunder i något okänt, som människorna voro för fega att forska i. Denna släktgren som jag alltid skyddat mig för genom mitt sunda instinktiva hat, den hade nu krupit på mig, ätit sönder mitt äktenskap, skulle skilja mig från hustru, barn och hem. Jag hade förutsett det innan jag gifte mig, satt mig i försvarstillstånd, men slutligen blivit paralyserad av den fixerade tanken att det var oundvikligt. Min bror hade visserligen icke uppträtt aktivt, men han hörde till den mörka sidan, hatade mig, och njöt av det skedda. Han röjde sig aldrig i sitt tal, men han hade icke uppfostrat sitt ansikte, icke sina ögon; därför kom jag på honom i sällskap, då han med en blick eller en min gav tillkänna sitt bifall, när någon sade mig en obehaglighet. Detta sätt att krypa bakom och göra sig oansvarig retade mer än det uttalade ordet, och jag hatade honom mest av alla, fastän

han intet ont gjort mig. På samma sätt förklarade jag min hustrus hat mot mig; hon kände mitt ogillande av hennes nya åskådningar, fastän jag intet sade; och hon hatade mig då väninnan berusat sig, därför att hon visste hur detta gladde mig och hur jag hoppades äventyret skulle spränga detta mig föraktliga vänskapsband. Det är icke för ord och handlingar, man älskar somliga människor, utan av hemliga, ofta oförklarliga grunder; gemensamma antipatier äro stundom fastare vänskapsband än gemensamma sympatier, men enär allting växlar, så är ingen förbindelse att lita på. När jag så tänkte på mitt förhållande nu, undrade jag om icke min hustru, bara hon fick hållas, även skulle bli mättad av släktingarnas strömmar och följaktligen en dag växla poler igen, kasta tillbaka strömmen, söndras ifrån dem, och åter inträda inom mitt magnetiska fält. Förhölle jag mig indifferent, skulle kanske motströmmen upphöra, ty det var sannolikt jag, som genom influens väckte de stridiga krafterna och stärkte dem genom mitt hat. Avbryta kontakten alltså, med andra ord avlägsna mig från strömväckarne, det vore metoden.

Emellertid hade vinden ökat, blivit storm, och det ruskade i huset, fjärdens vågor fräste och dunkade i stranden. Jag läste i Bædekers Nordost-Tyskland, sökande stad och hotell dit jag skulle fly, men det var till Rhentrakten jag längtade, och när jag saknade delen Nordväst-Tyskland, kom en historia för mig. Min hustru hade lånat böcker av mig, hela sommaren, men jag såg henne aldrig läsa dem, varav jag slöt att hon lånte ut dem. Varje gång jag frågade efter en bok, fick jag vresiga svar, hotfulla,

undvikande, allteftersom. I dag på förmiddagen hade jag behövt Bædekers Nordväst-Tyskland, men icke velat fråga efter den, dels för att icke bli tagen som småaktig, dels för att undvika påblåsning av hatet. Jag kämpade en lång strid, men jag behövde boken, och ville icke vänta ett nytt exemplar från staden. Frågade därför helt enkelt hustrun var boken fanns. — Hennes ansikte förvandlades till en furies, och hon bröt ut: »Jag skall aldrig mera låna någon bok av dig!» — När jag nu tänker på detta svar, går det runt i mitt huvud. Hon hotade mig med något, som var en direkt fördel för mig; hon ville straffa min välvilja att låna ut böcker, straffa mig med en gunst. Fanns där förnuft? Om en gräshoppa, en maskros eller en glimmer kunde räsonnera, skulle det ske efter denna logik. Men jag ville vara rättvis och sade mig: hon blev icke ond, därför att du lånte ut, men därför att du begärde igen. Jag tog skulden på mig; du får icke vara småaktig mot fruntimmer; det visste jag, men det här var ett särskilt fall. Om hon bett att få till skänks böckerna, så hade hon fått dem. Nåväl, att be låna var ju en annan form för att be få. Hon hade rätt. — Men nu mindes jag att denna bok var i två delar, och när den ena delen fattades, så led jag i hela själen och kroppen, som om något var sönder och måste lagas. För övrigt: varför skulle jag försaka, ta ifrån mig för fiender som skövlat mitt hus? Nej, jag hade rätt, alldeles säkert. — Och så kom jag tillbaka till hotet: »Jag skall aldrig låna några böcker mer av dig.» Men mina tankar kunde icke gå i denna labyrint, kunde icke utan att svindla beträda dessa stalp vid avgrunden. Jag försökte slå bort tanken på boken, gjorde

våld på mig att söka trivas i Nordöstra Tyskland; men Rhen och rhenborgarne visade sig överallt i rummet, på tapeterna, på lampskärmen, på brickan, rullgardinerna... Jag måste dit, jag måste nu se det på kartan, räkna ut tågen, bestämma hotellen. Boken fanns här på ön, men jag kunde icke få den? Varför? Därför... Nej, jag förmådde icke formulera ett klokt svar. Och det var minst tjugu böcker jag lånat ut — åt mina fiender, genom henne. — Och hotet, det vansinniga, outgrundliga, stod kvar: »Jag skall aldrig låna några böcker mer av dig.» — Det hade ju tillhört mig att säga: »Du får aldrig låna några böcker mer av mig, efter som du icke lämnar igen dem.» Detta förståndiga svar hade vänt sig baklänges i hennes spegel, sedan hon blivit omstämd av den nya umgängeskretsen, så att allt vad hon sade, var blivet lögn. Hela sista tiden hade jag sålunda varit förgiftad av denna lögnluft. En dag, då jag icke ville gå ut med kuttern, sade hon så här: »Du är rädd för att segla!» — »Nej, men jag avskyr kuttersegling numera, jag är uppfödd på havet och är den som lärt segling åt både bror och kusin.» — Hon ville ha mig feg. — »Du är rädd för hundar,» sade hon en annan gång. — »Nej, jag begagnar hundar, som jägare, men jag föraktar dem.» — Hon ville ha mig snål! — »Bjud mig på champagne,» sade hon en vardagskväll. — »Nej, jag har icke råd!» svarade jag. — »Men böcker har du råd att köpa.» — »Mina verktyg måste jag köpa.» — Hon hatade nämligen mina böcker av okända skäl. — Hon ville ha mig till flickjägare, och förebar alltjämt det oskyldiga tennisspelet; varförutom hon förebrådde mig att jag var för artig mot tjänarne. Det fanns slutligen icke en last, icke ett

brott som hon icke pådyvlat mig, men alla brister voro hennes, ty hon var feg, snål, lögnaktig, kurtisant, fåfäng, tjuvaktig. Det föreföll mig som en satisfactio vicaria, att jag skulle belastas med hennes fel; jag blev hennes korsdragare, jag led för hennes skulder, fick hennes ondska in i mig; kände mig småningom oren, och led hennes skuldkänsla som hon borde ha burit. Min person var i fara, och jag måste fly, ty jag gick i inbillningar om egen allsköns dålighet, som jag vid klart besinnande icke fann hos mig. Ty hennes beskyllningar föllo som droppar, tätt och jämnt, bildades till opinioner, till fakta som man hänvisade till såsom kända saker. Sålunda hade min kusin vid ett samkväm skämtsamt kallat mig flickjägare; det skulle vara tennisspelet. På lögnen byggdes torn, vilka jag icke kunde riva mer; jag levde i en förfalskad värld, ur vilken jag måste fly.

Stormen hade ökat och vinden kantrade; jag hörde tornsvalorna kvida under takpannorna; ett träd utanför gnagde med kvistarna mot husväggen jag satt beredd att förklara varje ovanligt ljud för att icke lockas in på spökhistorien eller låta min inbillning spela mig något spratt. Då hördes utifrån ett flaxande som av tvättkläder eller stärkkjolar vilket jag icke genast kunde förklara, och det började oroa mig; därpå öppnades en vild dans, och när jag tittade ut genom fönstret såg jag två vita skynken förfölja varann, ryka ihop, skiljas, leta upp varann igen. Det var två tidningar som blivit glömda på verandan. — Nu gick jag in i rummet bredvid att se efter om barnet kastat av sig. Mycket riktigt; men han låg i sin lilla säng, framstupa, på knä, med armarna sträckta långt framför sig, liknande österlänningen i tillbedjan. Jag

höljde över honom och gick tillbaka i salen. Som jag trädde ut, stod min hustru mitt framför mig på golvet. Hon darrade i hela kroppen och visade två uttryck i ansiktet, fasa kämpande med vreden. — »Varför har du icke talat om att det spökar här!» utbröt hon. — »Därför att jag icke trodde på det, och därför att jag ville skona dig.» — »Varför har du stängt porten?» — »För att den icke skulle stå och slå nu i stormen.» — Det blev en paus. Därpå öppnade jag igen samtalet, för att kasta ut en brygga. — »Har du haft roligt i kväll?» — Hon funderade och vände svaret i munnen: »Jaha, det var mycket roligt!» — Jag märkte hon ljög för att icke ge trumf ifrån sig. — Nu blev det hennes tur att fråga: »Har du haft främmande?» — »Nej!» — »Vem kunde jag ha mött på gården då?» — »Hur såg den ut?» — »En svartklädd dam med två röda småflickor.» — Då kände jag en dödens isande köld löpa igenom ådror och vävnader, såsom inför det oförklarliga. Lyckligtvis märkte hon icke min blekhet, ty hennes blickar hade fallit på den röda Bædeker. Nu fick hennes ansikte ett nytt uttryck, av grämelse, som hastigt förbyttes i sorg, övergick till harm, och så var hatet där. — »Du tänker resa, ser jag.» — »Ja!» — »Kasta oss på backen.» — »Nej, jag flyr bara, innan du mördat mig, innan du kastat mig på sopbacken.» — Hon gick in till barnet och stängde dörren. Nu hörde jag hon fått på sig tofflorna, ett par skinntofflor med träklackar som smällde på ett förfärligt störande sätt. Med dessa brukade hon väcka mig och barnet, när hon kom hem; och bullret tycktes roa henne i samma proportion det retade mig. Jag hade bett henne vackert gå tystare för att icke väcka barnet, men då hade hon

bara svarat: »Du bryr dig visst om barnet.» Nåväl, jag gick till sängs, på min plats i rummet bredvid deras; och jag somnade slutligen, efter att ha tyckt mig höra tofflornas smällande ute i salen och korridoren. Jag hade väl sovit en timme, då jag väcktes av husportens fasansfulla dunder. Förtöjningen hade lossnat, men enär vinden icke kunde lösa knutar, antog jag att en liten mänskohand gjort det. Jag blev ond över denna beräknade elakhet, hörde henne vrida sig på sängen därinne, men kunde icke förmå mig stiga upp. Jag blev så elak, att jag njöt av dundret var gång porten slog mot väggen, ty jag visste hur hon led. När jag mot hennes beräkning icke steg upp, kände jag hennes hat stråla genom väggen, den inslagna ondskans, det misslyckade nidingsdådets, och mitt rum liksom fylldes av giftig dunst. Emellertid började den andra porten också att slå, så att det lät likt en kanonad. Jag rörde mig icke, led hellre alla kvalen, bara jag visste hon led. Då skedde något som fyllde mig med ny fasa, och som jag aldrig kunnat förklara. Mitt rum låg intill korridoren, vilken gick rakt igenom det stora huset, utmynnande på ena sidan i husporten, på andra sidan i verandan, men denna var nu avstängd med glasdörrar. Då börjar en galoppad genom korridoren; det lät som om hundra sinom hundra barfotade människor travat genom huset. Jag vågade icke öppna min dörr och se efter vad som stod på, utan jag blev liggande beredd att frysa ihjäl av rysningarne. Hustrun reste sig i sängen därinne, det hörde jag på resårmadrassen, men hon vågade icke tala. Hur länge galoppaden varade, vet jag icke; men den upphörde,

och samtidigt lade sig vinden, eller kantrade om, ty det blev snart tyst, och jag somnade.

*

Den sjuke upphörde att tala, föll i en lång slummer och vaknade. Han såg i spegeln hur bygget vuxit till takstolarna, men knappen på fiendens flaggstång var ännu synlig. Solen hade tagit sin höjd och nådde in i rummet.

— Hur är det nu? frågade han sköterskan. Vad säger läkaren?

— Vill ni veta't?

— Jaså, vi är där. — Tror ni det är slut när det är slut?

— Nej.

— Är ni läserska?

— Jag är måttlig kristen.

— Då tror ni på helvetet då?

— Det är ingen speciellt kristlig lära.

— Jo visst; den glada hedendomen kände icke sådant.

— Vad säger ni? Har ni förlorat minnet av grekernas Tartaros, där Danaiderna ösa vatten ur såll, Ixion rullar stenen, Tantalos icke kan släcka sin törst; det eviga mörkret med eldflod, brinnande ugnar, giftiga sjöar, furier och vidunder?

— Jo, nu minns jag. Men fädernas missgärningar inpå barnen, det är åtminstone icke antikens manliga personliga ansvarslära?

— Hör nu, när man tagit morfin, borde man aldrig resonera religion. Minns ni inte Oedipus som av Oraklet blev förutsagd bliva sin faders mördare

och sin moders man? Han blev det mot sin vilja, och den oskyldiga dottern Antigone tillbragte sitt liv i marter, tills hon slutligen strypte sig för att undgå att levande begravas. Det är den vackra hedendomen.

— Tänk så mycket smörja man inbillat mig; jag kan ju inte öppna munnen utan att säga en lögn; bäst vore tiga, men den här morfinen gör mig talträngd.

— Varför är ni så ond på Gud, och på Kristus särskilt?

— Jag vet inte. Det trattas ju i en sånt där, och så går man och ger ifrån sig.

— Har ni något bevis för att ni tar slut med döden?

— Nej, men har ni för motsatsen?

— Nej, icke bevis av er mottagliga. Därför borde frågan lämnas öppen och icke kategoriskt avgöras till er förmån. För övrigt är ju möjligt att somliga själar äro färdiga att leva vidare, under det andra måste upplösas för att gjutas om. Och möjligt är också att de som icke tro på själens odödlighet äro sådana som skola förintas, efter som de äga förkänslan av det. Och båda parterna ha väl rätt. Den som säger: »Mitt enda liv,» han har väl bara det här.

— Är det logiskt?

— Javisst! Ty från det partikulära kan man icke sluta till det universella; några människor äro svarta negrer, därav följer icke att alla äro det.

— Varför skall ni tala om negrer?

— Jaså, ni tänker på Kongo.

— Är det sant att jag skall opereras igen?

— Jaha! Läkaren måste in en gång till för att se var skadorna finnas.

— Fyff...

Den sjuke fördes till lasarettet i en vagn, öppnades och undersöktes, syddes igen och fördes tillbaka.

När han vaknade, började åter rullen i hjärnfonografen att gå; gav ifrån sig alla sista minnen och intryck, men i sträng ordning alldeles så som de blivit »inspelade».

— Var slutade jag? Jo, jag flydde i min segelbåt, sedan jag dock först kastat ut de röda tofflorna, som fastnade i strandalarnas toppar. Ensam i stadsvåningen tillbragte jag förra delen av hösten och möblerade om efter min smak. Ensamheten var härlig, i början; jag visste att hon tagit möblerad våning, men jag såg henne aldrig. Då kom en afton en telefon: det var hennes röst, mjuk, undfallande. Vi återknöto, utan att flytta samman, och vi levde som ni vet vår bästa tid mer än ett år. Men så började det haka upp sig igen, och med fonografen exploderade det. Sannolikt inträffade väninnans återkomst i den vävan och blev den egentliga orsaken till brytningen... Falkensteinmarsch, Nachtigalrekord! Så rymde hon med barnet, jag telefonerade, fick spår och hyrde spökhuset i ett svagt hopp att kunna locka fåglarna tillbaka.

Nu satt jag där igen på den vackra holmen, där livet blivit så fult i ett enda tag. Jag började rusta såsom jag väntade dem säkert. Bron som hade några lösa plankor blev lagad, lika mycket i tanke på hennes små fötter som barnets. Jag plockade undan glasbitar i gräset, att icke han den lille skulle råka i skada, när han först plockade gullvivorna, sedan smultronen. Sandhögen blev förnyad och påfylld; gungan reparerades och målades, lekstugan sattes i ordning, bad-

huset fejades. — Det löpte verandor runt omkring huset, och på dem vandrade jag tittande in genom fönstren, erinrande alla scener från förra sommaren, vackra och fula. Där i salen såg jag henne och mig under den första goda tiden, om aftnarna, vid lampan, vid pianot, då jag beundrade hennes unga skönhet, ja. Men jag såg henne även om morgnarna, i en ful kamkofta eller salopp, okammad, lik en furie, kutryggig, med hängande strumpor och smällande tofflor — det styggaste jag sett, men hon troende sig oemotståndlig. Sedan gick hon illa klädd, i en robe av tyg liknande tapeter, kökskammartapeter, med ränder och blommor, och alltid i en misskädande färg. När hennes hår då hängde ner, följde ansiktet med, blev långt, fult, med en liten fågelpanna, utstående öron, simpelt, brutalt. Men när hon vid visittiden gjorde toalett för »de andra», drog hon upp håret, och strax fick hon ett nytt, litet ansikte, och det spirituella nätta huvudet var lika vackert bak som fram. Figuren trädde fram i de bäst studerade veck, och färgerna voro valda. Det var en annan människa. — Jag gick på verandan och såg in i sängkammaren, hennes och barnets; den tomma sängen med blå resårmadrassen, de vita gammaldags möblerna, alkovgardinerna, barnets lilla vita säng invid som en julle intill modrens, tavlorna på väggen, gamla färglagda litografier, fönstertermometern som blivit glömd sedan i fjor — allt var där utom de två. Jag gick ut i trädgården; syrenerna hade blommat, orkidéerna voro slut; då fick jag se i alarnes toppar de två röda tofflorna liksom sjömärken eller signaler; en flygande häxa med fötterna i vädret, tårna inåt; vinterns snö, regn och sol hade blekt dem, vridit dem vinda, fasliga att se på. När en

man älskar en kvinna, gör han ju henne till viljes i allt som icke går på hans ära; den otacksamma lönar detta med förakt, och uppfinner ett okvädinsord för hans godhet. Får hon icke sin vilja, gör hon sig sjuk eller blir sjuk, går sin väg och tar barnet med sig för att plåga mannen, obekymrad om huru mycket barnet får lida. Det är moderskärlek. Goethe säger också: Kvinnan är skapad av ett krokigt revben; böjer du det rätt, så brister det, låter du det vara, blir det ännu krokigare. Turgenjeff skriver: Två gånger två är fyra, men för en hysterisk kvinna är det fem. Jag skulle vilja säga: för varje kvinna är två gånger två precis så mycket hon behagar, beroende på humöret. — Emellertid dagarna gingo lika varandra, lika som i fjor. Flickan med kaffebrödet kom varje morgon klockan sju, men jag hade ingen därinne i en liten säng att väcka med en sockerkaka och få igen en tacksam blick, en smekning. Om lördagsmorgonen kom trädgårdsmästarns båt, och jag köpte fortfarande rosor, som jag ställde i glas i deras rum. Sålunda levde jag med mina kära skuggor, ett skuggliv i spökhuset. Svalorna byggde på taket, smultronen blommade, satte frukt och jag prickade ut de bästa ställena åt honom. Mest gick min saknad till sonen numera, ty hans bild var klar, ogrumlad; tillgiven, god, tacksam hade han alltid levat i frid och kärlek med sina närmaste. Jag var icke sentimental av naturen, hade trott mig oåtkomlig för känslostrider ända till jag ingick förbund med kvinna och barn. När kvinnan upptog strid med mig, var jag värnlös, kunde icke slå igen, icke döda, ty fienden satt innanför min egen hud; och när jag hade skäl att lyfta handen mot henne stod barnet emellan. Nu var min uträkning

för sommaren den, att hon skulle fortsätta seglingen med mina släktingar, och enär dessa hade hyrt på fastlandet mitt emot, skulle jag ju liksom ha ett öga på dem, och de skulle alltid se vår grönskande holme, min sjöveranda, min flagga. Så behövdes bara en knorra på tråden därborta, en misshällighet, en övermättnad, och hon skulle längta hit, till sin enda vän, till ensamheten, till minnena.

Från ett gavelrum med veranda en trappa upp kunde jag se deras lägenhet och topparna av den vita briggen. Däruppe satt jag mest med kikaren på bordet, men kuttern kom aldrig åt mitt håll; den tog en segelränna ut till havs. Jag räknade ibland ut alla möjligheter för en sprängning; mina fränder älskade icke henne, men deras hat till mig, som mest bestod i att få härska, rota i mitt öde, förstöra, hade kastat om till sympati för henne. Lät jag dem bara hållas, undvek intriger och närmande, skulle hon lossna från dem och falla tillbaka till mig. Hon hade bjärta vanor, skarpa tycken, svårt att finna sig, och att vara gäst är en stor konst, ty där fordras smidighet, takt, hänsyn. Barnet var mest att räkna med, ty även barnkära människor ha svårt att fördraga andras barn, och mödrar äro mer känsliga för en anmärkning på barnet än på sig själva. Det behövdes så litet för att tända oenighet. Erik tyckte icke om mycket grädde i kaffet; komme nu en tant och slog i för mycket, så skreke han; uppståndelse, bortskämda barn, meningsbyte, pang! Pang!

Medan jag räknade, gick sommaren; dagarne plockades som pärlor från ett band, omärkligt, stilla smärtsamt, icke obehagligt dock. En enda dag fick jag besök; jag kunde icke avvisa dem, och det var

en förströelse, men likafullt störde de mitt liv. Jag märkte det först dagen efter, då det föreföll mig som om de gått igenom mina vävar, slitit trådar, trampat i rabatter, och jag behövde ett dygn för att återställa stämningen ini rummen. Egendomligt var, att när en av gästerna skulle spela på pianot så vägrade detta att tjäna en främmande herre; tangenterna fastnade nämligen, om av fukten eller eljest vet jag icke; kanske det saknade sin härskarinna.

Emellertid stodo smultronen på backen och torkade; hallonen togo vid och gingo över; sandhögen blåste sakta bort; gungan torkade i axlarne, så att när jag satte den i gång den gnisslade så illa; när det blåste hårt en natt, gnällde och vinslade den ända till morgonen som om den grät.

Så började jag packa, och lämnade stället med fulla intrycket av en sommar tillbragt i de minas sällskap, med allt behaget, utan något störande.

Jag kom till staden; det var slut; och så skedde det här.

Den sjuke tycktes nu ha befriat sig från den upplevelsen och han föll åter i slummer, varunder läkaren kom tillstädes och konstaterade brand med börjande feber, eller med andra ord, det blivande slutet. När såret var skött, vaknade konservatorn och kände igen sin gamla vän:

— Intet hopp? frågade han.

Läkaren skakade på huvudet.

— Nå! Då så är tiden inne att jag säger dig min mening, som du länge trott dig känna, men icke känt därför att jag förtegat den. — Nu skall jag hädan, härligt! Vända ryggen åt alltsammans, bli oberoende, oåtkomlig. Nu ska jag säga dig, nu, ty

man har icke råd att säga sin mening alla dagar, när man har hustru och barn, det vet du själv. Jag skall säga dig vilken stor hycklare jag nödgats vara, av fruktan förlora bröd och befordran; jag har alltid trott att sjukdomar uppstå ur sönderläggning av vävnader och vätskor, vilka alstra mikroorganismer, som i sin ordning kunna överföra smitta. Bakterierna är slutprodukter, uppkomna genom självalstring, vilken är bevisad möjlig för de lägsta organismer, som icke uppstå ur ägg eller sporer. Jag har i tjugo år hängt över mikroskopet, och har aldrig sett en svärmspor eller en bakterie opåkallad, fastän luften skall vara full av sådana. Däremot har jag i objektglasets damm alltid sett kisel, kol, stärkelse och järn. När Pasteurs vätska endast får beröras av luft som glödgats, så är luftens livskraft förstörd jämte de möjliga sporernas eller bakteriernas. Nu vet du det! — Och jag har aldrig trott på apan lika litet som jag trott ni funnit ut kroppens fysiologi. Levern är en termostat, utom det att han bereder gallan; mjälten förbereder pancreassaften; njurarna äro ogenomträngliga, impermèables som kautschuk, och kunna icke avdestillera vattnet, vilket går igenom hela kroppen liksom täckdiken, och straxt är i lungorna utan att ha varit i njurarna; kroppen har icke två omlopp utan fyra, ty chylus- och lymfkärl äro fullständiga cirkulationer; benmärgen alstrar icke de röda blodkropparna, utan omsätter och förnyar benet; hjärnan är en körtel som bortför förbränningsprodukterna efter sinnenas förbrukning av materie, och de många små utskotten på hjärnans botten äro av okända funktioner; hjärnbarken är icke sätet för tänkandet, ty när gesällen slår in kamratens hjärna med tombuteljen, så tänker

kamraten lika bra eller illa när han kvicknat till; vad nerverna föra i sina rör utom vätskan, det kan icke elektroskopet utvisa. Att ni lämnat de enkla läkemedlen eller simplicia är stort misstag; när till exempel vid dysenteri gallan vägrar att fungera, så ruttnar allting. Gallan är nämligen ett kroppens antisepticum, utom det att den löser fetter och annat, och när den gulgröna, bittra magvätskan tryter, så ersätter man den med den gulgröna bittra malörtsdrogen. Det var icke lärt nog, tycker du, men nu skall du se siffror; gallan håller bland annat Biliprasim, vars formel är $C_{16}H_{22}O_5 + N_2O$, och malörten håller absintin, vars formel är $C_{16}H_{22}O_5$. Tala de siffrorna, och vet du var malörten växer? Jo, om du hittar ett malörtsstånd i skogen, så vet du vad som hänt på den platsen, där någon deponerat Exkretin, vars karaktär bestämmes av gallan. Gallan blir malört! Naturens kretslopp, symbiosen mellan djuret och växten, uttryckt i siffror $C_{16}H_{22}O_5$...

Läkaren vände sig förtvivlad till sköterskan:

— Mera morfin, han yrar ju; det är som ta ur en propp ur sodaflaskan.

Den sjuke hade bara hämtat andan, och fått replik av läkaren:

— Morfin, ja; vet du alla opiums alkaloider äro bundna vid mjölksyran; nu ha vi nyss fått lära, att sömnlustan efter dagens arbete beror på bildningen av mjölksyror i överskott; kanske det nu är opiums mjölksyra som verkar sömnen... Men det var inte det jag ville tala om... det var om perversiteten i naturforskningen, där allting har vänt sig baklänges under dekadenstiden. Du tror att malaria och frossor uppstå genom myggor; men om du vore konsekvent

lärjunge av Pasteur och Koch måste du tro att myggan utarbetar ett serum i sin kropp och sålunda uppträder som terapeut! Men det vågar du inte tro, ty då mister du praktik och befordran. Men jag, som är utanom allt detta, på andra sidan, jag skall förkunna, att Skaparen icke gjort myggan på elakhet utan i god vilja; och i sumparna där frossgiftet alstras, har han dessutom ställt alla Salixarterna vilkas salicylsyra är botemedlet. Det är Linné, min store odödlige lärare, som jag aldrig svikit, fastän jag tvangs att bekänna apkungen... Sådant är livet... en muffbal med masker och domino; demaskering efter klockan tolv! Apropå, hur mycket är klockan? Varför har ni tagit bort spegeln? Jag ser den åtminstone inte, men då slipper jag gröna ögat; men så kommer det där med Kongo; jag har aldrig jagat mänskor, fastän jag samlat hjärnor; det var någon djävul — ja, det var gröna ögat som spred ut det; jag skrattade först, tyckte det var snobbigt, urstyvt; så höll jag med, slutligen berättade jag det själv och trodde på det; men var gång jag sökte praktik som läkare, tog det emot; det var mänskoätarn man var rädd för; så är det att ljuga på sig själv; men nu kunde jag inte ta tillbaka, för då hade jag gått som lögnare; kan aldrig en lögn tas tillbaka? Jo visst kan den det; den kan glömmas, förlora sin udd, bli sanning rent av; jag var i penningbehov en gång, ljög att jag skulle få ett stipendium den 1 maj; det var otäckt; men kan man tänka sig, 1 maj fick jag ett stipendium som jag aldrig sökt; lögnen blev sanning, men var det icke. Visst kan en lögn utplånas, då ett obehagligt minne kan slitas ut; energin är visst inte oförstörbar, bara prat; om jag kastar en sten i vattnet, så upphöra ringarna, när

motståndet är större än kraften; i upprörd sjö blir det inga ringar alls; och den där lögnen, utsläppt av Helmholz eller någon annan, har jag gått och predikat i tjugo år; när man är barn, tror man allt som sägs; mig inbillade de vid sju år, att man kunde fånga gråsparvar om man strödde salt på stjärten. Jag försökte, misslyckades, men trodde på't ändå; kanske det är sant, jag har aldrig utrönt det på experimentel väg... Jag är törstig, giv mig dricka. — Sofia heter du, och du narrade mig på kunskapens hallonbuskar. — Du var barn, och det rådde du inte för — och det har du glömt, ser du det! Man kan alltså glömma; Orfila säger i sin rättskemi att hjärnan efter döden förblir oförvandlad i kapseln, och att den liknar en lerklump; av jord äro våra kroppar komna, till jord skola vi åter varda; av lera skapade guden Ptha mänskan, på en krukmakarskiva, därför är hon symmetrisk, och därför har porträttmålarn ett schå med ansiktet framifrån; inte ens Rembrandt har satt ögonen rätt i huvudet. — Nu slocknar jag!

Han slocknade verkligen, men tändes genast på med kamfert; och nu började kaos, huller om buller. Hjärnan gick som tomma kvarnstenar, kastade gnistor som ville den ta eld.

— »Förbjuden väg för andra än dem som skola besöka fabriken,» så har jag läst anslagstavlan i sex år. Om det är riktigt stiliserat har jag aldrig kunnat utröna, men min tanke kan icke följa den stråten, »förbjuden väg för andra än dem». Och jag tror icke två mänskor tänka lika, eller mena detsamma med samma ord. Jag minns att h o n kunde bli ond när jag sade en vänlighet; undrade ibland om hon hörde galet eller inlade en annan valör i mina ord;

eller om jag var falsk för tillfället och hyste fientliga känslor, under det jag tvangs säga en artighet. Det skulle h o n ha känt och därför blivit ond, varpå jag blev ond för att hon genomskådat mig. Vilket rävspel är icke liv och umgänge! Jag trodde man kunde och skulle ta människor på känsel; jag tyckte om en kamrat och inbillade mig därför att han hade sympati för mig; han var trolös naturligtvis, mottog mina tjänster, men besvarade dem med förräderi; det visste jag endels, men förlät honom alltjämt, tills jag upptäckte att han skadat mig mer än någon. Sveket röjdes av en tredje som gjorde den anmärkningen: »Eget, att du alltid talar väl om X. och han alltid talar illa om dig!» Det var en överraskning, och mina känslor började oscillera, tills de återgingo till första sympatin, och där stannade de. Som förklaring inbillade jag mig att jag var skyldig tjäna honom för otack av några dunkla grunder, antingen vi voro i släkt utan att veta det, eller där fanns någon blodskuld i urtid, eller — vilket jag trodde mig märka ibland — hans flyktiga likhet med min mor kom mig att fördraga allt av honom. — I skolan hade jag en kamrat som var lik mig, så att vi förväxlades av lärarne; vi voro så lika att min egen morbror tog den andre för mig. Vi följdes åt, utan att tycka om varann; vi drogos bara till varann utan att söka varann, ty lika skyr lika; men vi voro generade också, hade litet att säga, och gingo undrande vem som först skulle röja hemligheten, vars tillvaro vi anade utan att misstänka dess art. En vacker dag dog han; jag sörjde icke honom, men kände saknad. Bjuden på begravningen, klädde jag mig, gick dit; men vid klockströngen vände jag om, generad, men icke rädd

för lik. Förklara mig det den som kan! Oäkta bröder voro vi icke, så mycket är visst. Det är en väv alltsammans »gjord av samma tråd som våra drömmar», eller »en saga berättad av en dåre, låter stort, betyder litet», säger Shakespeare. Det var en period av mitt liv då jag icke läste tidningar; då var det intressant att höra av min omgivning hur olika de läst samma sak. Det hade stått något om min sista resa. Hustrun, som för tillfället var min vän, hade bara läst lovord. Min svärmor, som hatade mig, beklagade (med en viss njutning) att man var orättvis mot mig. Märk väl, att de läst samma tidning. Min förman i muséet gratulerade mig till erkännandet, ty han behövde icke frukta mig; en kamrat i tjänsten sade öppet att det var oanständigt skriva så, och manade mig att stämma tidningen; min falska vän, som tyckte mina resor värdelösa, fann artikeln i det hela rättvis, och jag borde känna mig smickrad. Och så vidare! Då jag sedan läste tidningen själv, fann jag ett kort färglöst referat, som varje läsare kolorerat efter sin subjektivitet. Sådant är det! — En vän hade under min sjukdom i Kongo uppfört sig oförsvarligt mot mig; narrat mig på ett värdepapper, tagit min plats och min bostad. När jag blev frisk, beklagade jag mig för de andra. Men alla stodo som en man mot mig: h a n var en utmärkt människa; de trodde inte det var sant; och så vände det mot mig. Jag blev en baktalare, en otacksam lymmel, som lönade min bäste vän på det sättet. När jag då ville försvara mig och framlägga bevis, vägrade man taga del av dem. Jag fick inte försvara mig! Varför? Jo, intresset förblindade dem; de behövde den andre, men icke mig. Det förefaller ibland som vore det ett bin-

dande tvång att oskyldigt bära skuld, och som det vore otillåtet att försvara sig. Jag erkänner att man bör tiga och lida någon gång, när man endast kan försvara sig med en anklagelse mot annan person, förutsatt att mitt lidande bleve obetydligt emot den andre. Men hårt är det, och numera varken intressant eller uppbyggligt vara martyr. — Att stjäla är nu inte det värsta, fastän det anses särskilt snuskigt. Jag hade en piga, som stal böcker av mig. Som jag var resonlig, förklarades saken, så att jag måste förlåta. Av brist på utrymme kastade jag böcker av mindre värde i en vrå på golvet. Hon trodde jag kasserat dem; så lånade hon dem först; och när jag icke frågade efter dem, så »hävdade» hon dem så småningom, vande sig betrakta dem som sin egendom; och när hon lånat ut dem åt bekanta, samt krävt igen dem, så hade hon i egenskap av krävare föreställt sig vara ägaren. På det viset har jag också stulit böcker, och med andliga värden får man icke fara strängt. Böcker äro gjorda att läsas, därför lånas de ut, gå vidare, och fås aldrig igen. De måste vandra, och få icke ligga overksamma. Pang! Nu bet jag mig i fingret! Nordväst-Tyskland gräver ännu i mig, men en resebok har ett praktiskt värde mer än ett andligt. Det var inte det i alla fall, utan hotelsen: »Jag skall aldrig låna några böcker mer av dig!» Jag får ont i huvet när jag söker tänka tanken...

Här inträffade nu ett omslag i sjukdomen. Såret hade tagit brand, och plågorna började öka. Därmed ingick den sjuke i ett nytt stadium av sitt psykiska tillstånd. Han kände sig hotad, anklagad av smärtorna, och nu vidtogo självförebråelser och försvar. Alla livets obehagliga, pinsamma lägen döko

upp, tortyren tvingade till bekännelse, och därpå avgav han sina förklaringar, förmildrande omständigheter, eller dom över sig själv.

— Det finns handlingar man begått, vilka man icke kan förklara, och just nu minns jag en. (Här blev han röd om öronen, blodet förmådde icke gå ut i kinderna.) Jag fick en gång se en liten tavla hos en målare jag kände; ett häftigt begär att äga detta konstverk uppsteg hos mig, växte ut till en ohejdad passion, liknande kärlek eller brunst. Jag visste mig icke ha råd att köpa den, men under intrycket av mitt begär, inbillade jag mig i en snar framtid kunna bli i stånd att betala. Det är detta vi kalla hoppet, förhoppningarna snarare. Jag bad få köpa den på kredit; fick den, och tyckte den var min egendom. Målaren åt jag ofta middag tillsammans med, och han sade ingenting om skulden på flera månader. Under tiden hade jag skaffat honom arbete, varför han visade mig tacksamhet, vilket hade till följd att min skuldkänsla till honom försvagades. Ett halvt år senare påminde han mig mycket blygt och försiktigt om skulden. Detta gjorde ett obehagligt intryck på mig, icke som om jag i mitt sinne ansett mig ha betalt målningen med återtjänsten, utan därför att jag blivit van betrakta tavlan som min egendom. Men nu fick jag ett agg till tavlan, så att jag skänkte bort den. Därmed måtte jag ha strukit ut den ur mitt debet, ty målaren och jag råkades i ett par års tid utan att någondera låtsades om köpet. Därmed utplånades så småningom både tavlan och skulden. Jag kan icke förklara det på annat sätt. När jag framdeles fick pängar, så var målaren försvunnen. Men några år senare kom jag in på ett kafé för att söka en män-

niska, fann min fromsinte fordringsägare sittande med en kamrat, den jag kände. Jag slog mig ner vid deras bord, men märkte att jag icke var välkommen, eller också hade de talat om mig. De fortsatte sitt tal sinsemellan, och min målare for ut, i allmänhet, mot dem som köpa tavlor och icke betala. »Det är ju skoj,» sade han, och nu vände han sig till mig: »Är det inte skoj?» — Jovisst! svarade jag utan betänkande; så platt förgätet var hela tavelköpet. Nu betraktade han mig med blickar, som undersökte om jag var klok, eller om jag var cyniskt fräck. Detta förstod jag icke då, icke ens när kamraten såg på mig med ett elakt grin. Nåväl, de fortsatte sitt samtal som om jag icke fanns; jag kände mig överflödig, steg upp och gick. Det enda jag tänkte över, när jag kom ut på gatan, var detta: varför voro de onda på mig? — Jag förstod det icke då, men nu först, efter tjugo år fattar jag! Det är rysligt! Rysligt; och så är det med allt annat. Nu först, nu när målaren är död, död i misär, och det är för sent att gälda honom! Hu! — Jag har läst i Platon att när de avlidna komma till andra stranden, bli de släppta i land endast om de förlåtas av dem de förorättat. Tror du, Sofi, att han har förlåtit mig?

— Han har väl annat att tänka på, kära barn, svarade sköterskan.

— Tack för att du sade det. — Men tänk att jag ser dem nu sitta vid marmorbordet och repa tändstickor för att dölja sina ovänliga känslor. Varför skall jag ligga och tänka på detta nu? Och hur kan minnet slå upp nu, så långt efteråt? Inte finns de cellerna kvar som togo upp intrycket; var magasineras minnena då? Var sitter minnet? I själen för-

stås, men själen sitter ju i kroppen. Kroppen förnyas men själen icke. Min äldsta bror säger att min karaktär är precis lika dan nu vid fyrtio år som den var vid fem år. Då är man ju slagen till en slant. Men säg mig hur du tänker dig livet på andra sidan, så skall du få en hemlighet av mig sedan.

— Andra sidan, svarade sköterskan, veta vi ingenting om, men mina föreställningar om tillståndet där kan jag säga. Där — är allting verkligt, och vad det ger sig ut för, icke som här, bara sken. Där är det ordnade samhället verkligen ordnat, och icke som här, en anarki, där den rike pressar den fattige, den oredlige lyckas och den dygdige går under; där leva de älskande i kärlek, och icke som här, i hat; där är sanningen vit och icke som här svart; där hålla barn och föräldrar av varandra; där äro vänner icke trolösa mot varandra; de som ägna sig åt renliv, leva i renliv och icke i otukt; med ett ord, där är allt så, som vi i ungdomen föreställa oss livet när vi äro lyckliga och tro gott. Det kallas för idealen, men äro sannolikt minnen av ett bättre som vi lämnat, när vi föddes hit ner.

— Det är ju Heraklits lära, det där. Mänskorna äro dödliga gudar och gudarne odödliga människor; då vi leva, äro våra själar döda och i oss begravna, men när vi dö så vakna våra själar upp och leva! — Nu skall du få min hemlighet, fastän det icke är värre med den än att den finns tryckt, och i en mycket enkel bok, en lärobok, som heter Cleves Organiska kemi. Tänk att jag minns sidan den står på, jag ser pagina 379 och den homologa serie som börjar med Benzol och slutar med Idrialen. Hör nu på och lägg på minnet. Idrialen förekommer i mineralet idrialit, som

är en cinnober eller svavelkvicksilver, och som utdrages med benzol. Idrialens formel utgöres av en benzol och fyra inverterade etylen eller $4\,C_4\,H_2$. Dessa fyra $C_4\,H_2$ äga molekularvikten 200, vilket är kvicksilvrets molekyl. Fattar du nu att man gör kvicksilver vid Idria, och att kvicksilver är ett kolväte av formeln $4\,C_4\,H_2$. I sammanhang därmed och som kontroll skall jag tala om vad silver är. Det står i samma bok på sidan 146, där silvret kan beräknas till $2\,C_4\,H_5$ ur allantoinsilver! — Nu har du fått de två största upptäckterna som äro gjorda i kemin sedan Dalton upptäckte lagen för de multipla proportionerna! Och det är jag som har gjort dem! Nu vet du det!

— Övermod! Hysch!

— Vet du vad Luther sa? Jo så här: »Sedan tusen år har Gud ej givit en biskop så stora gåvor som åt mig. Ty över Guds gåvor skall man rosa sig själv.»

— Ja, men han säger på ett annat ställe så här: »Till fyrtio års ålder är människan ett barn,» och det är du.

Nu släppte hakarna, och han förlorade känning på sköterskan, så att monologen återtog sin fart, inslagen med dialoger, där osynliga frånvarande gåvo repliken.

— Nej, jag vill icke se barnet; det är för grymt att riva upp hans känslor; vartill tjänar det? Han har redan vuxit ifrån mig och skall göra så än mer, det är naturens ordning, men se efter att källarluckan är stängd, så att han icke går och faller ner. — Så, nu spelar de igen därnere, Glädjens blomster i jordens mull, ja, säger Luther: »detta liv är så eländigt att plåga kommer även från dem som äro oss närmast.

De älskogslustiga martera sig själva dag och natt, och leder dem en huldinna i band, så gå de så beskedligt som boskapen; in summa: mänskolivet är idel uselhet och nonsens.» Och på ett annat ställe: »Ingen skulle taga sig hustru om han riktigt besinnade vad man i äktenskap och husligt liv måste uthärda.» Men, invänder han: »Kan Gud skapa stora sköna gäddor, och skönt rhenskt vin, så kan jag ock äta och dricka dem. Kan Gud tillgiva mig att jag i tjugu års tid plågat honom med mässläsande, så tycker han icke illa vara att jag någon gång tar mig ett gott glas!»... Vad bultar de nu så rysligt för? — Det är plåtslagarne på nya huset; låt mig se i spegeln! Nå, nu är skorstenarna uppe och gröna ögat är släckt; må ditt hat nu också släckas, gamle fiende. Jag är visst mycket sjuk; jag kan icke hata mer, jag orkar icke; ingenting håller att ta i, varken hat eller kärlek; i dag äro mina fiender vänner och hålla ihop, i morgon äro de ovänner, splittrade, och då får jag andas. Men jag kan icke bygga länge på deras söndring, ty i nästa vecka äro de sams igen, och då går det ut över mig.

Jag trodde att den eviga tystnaden inträtt därnere i våningen, eller att makarne skiljts åt, men så äro de i gång igen och så spelas Le Charme. Fram och tillbaka, allting vacklar, går igen, dyker ner, dyker opp.

Plågorna ökades så att den sjuke ej kunde ligga utan blev sittande på sängkanten; sålunda satt han i två dygn. Ibland skrek han av smärta och förvred därvid ansiktet; såg syner som skrämde honom; kakelugnen blev till en jätte med ett svärd, tapeternas blommor flöto ihop till ansikten, porträtt av alla dem han känt, från barndom, ungdom ända framåt, och han tilltalade dem, erinrade om händelser de upplevat

samman, förklarade sig, försvarade sig, bad dem förlåta, förlät. Han uttalade på dessa fyrtiåtta timmar millioner, millioner ord, hela hans liv flöt ut i ord; alldeles som om han gjort upp ett bokslut, ty han kvittade skuld mot skuld. Stundom blev han förtvivlad, då han icke förmådde utreda något, men minnet svek aldrig. De inre sinnena skärptes otroligt allteftersom de yttre släcktes.

Sköterskan hade gått ut ur rummet — sedan hon hängt en våt handduk vid lavoaren. Handduken var så våt att den började drypa, och dropparna föllo i bleckhinken med ett regelbundet ljud, en och en, som ett vattenur. Detta irriterade honom, hälst han icke kunde förklara fenomenet. Han började räkna, trodde det var uret, men det hade stannat. Så blev han rädd igen, då han såg rummet fyllas med ansikten, skrek högt: — Har jag då ingen vän, är jag då en sådan dålig människa! Inte är jag så usel! Säg! — Men ansiktena ökades i antal. Då lutade han sig mot någon, som endast han såg: Hjälp mig, Elisabet! skrek han och klamrade sig om den osynliga, som skulle vara hustrun. Hjälp mig! röt han som ett lejon, så att det rungade i våningen och genom golvet; musiken tystnade inunder hos arkitekten, mitt i ett stycke.

— Spela mera! skrek han då. Sommarsången vill jag ha! — Två minuters sällhet för ett liv i helvetet! Två minuter, på verandan, under syrenerna, makan, barnet, fränder och vänner, trogna tjänare, vin, musik och blommor!

Men hans inre mörker var så starkt, att han icke med orden kunde framkalla några ljusa syner, och de vackraste minnena lågo i svart, såsom fallet är i sjukdomen.

Sköterskan kom in och ville lägga honom ner, men han kunde icke lägga sig ner, ty då drunknade han i vattnet som samlats i bröstkorgen. Han måste stöttas med kuddar och blev sålunda sittande uppgillrad som en mannekäng, färdig att falla ihop dock när som hälst. Håret låg i våta tovor ner över pannan, som var betäckt med svett, och ansiktet var vitt.

Ibland tycktes nya personligheter växa i honom, om det nu var »reaktionsrester» av förfäder eller influenser från alla dem han tänkte på. Han kunde sålunda bli elak och giftig, i nästa ögonblick högdragen och överlägsen; så kom där fram en gammal vis man, ett barn, en rudimentär kvinna. Hans eget jag upplöstes, och den medfödda karaktären visade sig som masken, bakom vilken han utfört sin roll, uppkommen genom anpassning efter livsförhållandena och enligt lagen för det största utbytet av själsämnen. Hela denna stramalj av uppfostran, läroböcker, människor, tidningar skiljde sig i trådar, och det lilla egna han broderat, rispades upp, försvann. Med självets upplösning följde självisk hetens försvinnande, och han började flyta ut, grep omkring sig efter de närmsta, sköterskan och läkaren, intresserade sig för dem, deras befinnande, och med verkliga amöboidrörelser av själen kastade han ut skenfötter, klängde sig om deras tankar och känslor, liksom för att hålla sig kvar på fasta marken. Så kom en ljus mellanstund, då han resonerade, ordnade sina affärer, uppgav sina skulder, utdelade order, och bad dem icke glömma, framför allt icke glömma vad han nu sade. Med minnets avtagande plågades han av fruktan att de skulle glömma bort hans order; han identifierade dem med sig.

Därpå började tortyren igen och hans skrik »hjälp mig, Elisabet!», mannens första och sista illusion att söka frälsningen genom kvinnan, varför, det vet ingen. Men plågorna kommo periodiskt alldeles som barnsängsvärken, så att det såg ut som om han höll på att födas någon annanstädes i okänt land, som om själen pumpades över med en damningsmaskin i någon ny kropp, och som om han samtidigt blivit barn igen. Hans skrik härmade ibland barnsängskvinnornas, och hans rörelser även.

Slutligen på tredje dygnets morgon, då solen föll in i rummet efter ett lätt snöfall på natten, ty det var i februari, tycktes han vara utlöst ur stoftet. Han hade då suttit rak i fyrtioåtta timmar, utan sömn, utan mat, utan dryck. Han kallade på sköterskan:

— Gå och telefonera till, ja jag vill inte säga hans namn, och fråga...

— Det har jag redan gjort, svarade röda korset.

— Vad sa han då?

— Han hälsade, att den som lider icke har några fiender.

— Det var vackert sagt, men är icke riktigt sant; ty när min hustru gick med barnet, så kommo vännerna hit som till Hiob, men icke för att trösta, utan för att se efter om jag led riktigt grundligt, och när jag dolde min smärta, gingo de bort som efter en missräkning. Den uppriktigaste framställde då denna sublima fråga som blivit odödlig: Du måtte inte kunna lida du? — Vartill jag sade: — Skulle du önska det? — Kanske jag hade orätt; kanske vi äro bestämda till lidandet, eftersom människorna ställa dessa fordringar på oss; kanske en inneboende rättskänsla kräver att andra också skola ha det surt; jag har alltid glatt mig

när det gått en lymmel illa, ty det har tröstat mig se att det finns rättfärdighet i världen, och när jag drabbats av olyckorna, har jag alltid frågat mig: Vad har jag gjort? — Men nu är jag trött, det är sommar ute, nej, så grönt och vackert, och nu vill jag sova.

I samma stund upplöste sig de förpinade dragen i hans ansikte, och han lade sig ner i bädden; men när han kastade en blick i spegeln, såg han det nybyggda huset smyckat med kransar och flaggor. Och byggets murare höjde ett trefaldigt hurra för byggmästaren.

Den döende log, han visste icke vad det gällde, såg bara grönt — blommor och flaggor, tog åt sig hurraropen.

— God natt, röda kors, nu skall jag sova! var hans sista ord. Han sträckte ut sig, drog ett par långa andetag, och somnade, som det såg ut, men han dog.

Och så låg han där, leende som om han bara såg vackra ting, gröna ängar, barn och blommor, blåa vatten och flaggor i solsken.

SYNDABOCKEN

Norr om Holaveden i en bergstrakt ligger en liten stad på botten av en kitteldal; höjderna omkring staden omgiva den som med en mur, så att solen går upp senare än den borde göra och tidigare ned. Muren är dock icke så hög, att den beklämmer, men den avstänger och skyddar för vindarne, så att det nästan alltid är lugnt. Bergen äro kala, landskapet är naket, men genom staden rinner en å med höga alar och kolvassar, så att ägarne av sjötomter kunna sitta på sina bryggor i små lusthus och njuta av grönska och flytande vatten.

Staden ägde fordom en ryktbar hälsobrunn, och paviljongen finns kvar ännu med väggarne klädda av upphängda kryckor och käppar, minnen av lyckade kurer. Vattnet är lika kraftigt som förr, aptekaren analyserar det varje år, men ingen begagnar det, ty ingen tror på dess verkningar, numera.

Ålderstigna pensionstagare, änkor och sjuklingar hava däremot upptäckt den lilla staden utan järnväg, där de få gömma sig med sina krämpor och sår och bereda sig till den sista färden. De sitta i Stadsparken på gröna bänkar, vilja icke känna varandra; somliga rita i sanden med käppar eller parasoller, näsan mot jorden, som om de skrevo sin saga; andra sitta med huvuna högt seende ut över mänskor och trädtoppar som om de redan lämnat detta och levde på andra

sidan. Men en del hålla sig inne och gå aldrig ut; de sitta vid fönstrens reflexionsspeglar, i vilka man ser allt, utom sig själv; dessa läsa mycket tidningar, umgås med varandra och mottaga besök. När de läsa dödsannonserna lägga de märke till hur gammal den avlidne var; kors, han var åttio år, jag är bara sjuttiotvå, kan man få höra!

Vid stora torget står kyrkan och stadshuset, det senare med stadskällarn, posten och telegrafen; även polisen bor där, och banken har sin lokal i hörnet av Storgatan bredvid boklådan.

Nere vid Norra gatan låg ett envåningshus, mycket långt, mycket otrevligt att skåda med dess små fönster och branta tak. Vid ena ändan fanns ett par trappsteg som ledde in till bondkrogen, men vid andra ändan var en inkörsport till gården, vilken var kringbyggd av stallar och andra uthus inrättade för bondkvarterets räkning. Men genom denna portgång hittade källarkunderna sin väg in till källarn, som var andra-klassig, och besöktes av stadens rådhusskrivare, postexpeditörer, skollärare med flera småfolk, som åto middag på poletter eller på kredit. Ställets stora dragning befann sig dock bakom uthuslängorna, ty där låg trädgården med kägelbanorna och sjöpaviljongerna vid kanten av ån, som strök där förbi. Sommartiden var platsen paradisisk, i synnerhet som det låg ett badhus därnere, mycket litet men ändå nog för att skölja damm och svett av en hungrig ungherre innan han gick till bords.

Källarlokalens inre motsvarade icke dess fula oansenliga yttre, utan överträffade detta i så hög grad att den nykomne verkligen blev slagen av det nätta, smakfulla i anordningarne. Själva salen var stäm-

ningsfull i sitt halvdunkel, med skänkhyllornas långa rader av flaskor med kedjor om halsarne, gamla gröna remmare, ostindiska bålar från kompaniets dagar, japanska kryddburkar, krukor, krus och glaspokaler med gravyrer och lock. Den solida ekdisken med penninglådan och griffeltavlan, lampetterna på väggen, småborden rätt ut från väggen, inbjudande för två, högst tre, icke för tätt in på varandra, allt stämde till vila och förtrolig samvaro. Matsalen stötte till den stora glasverandan på ena sidan och våningen på andra. Våningen var smårummen, och dessa voro så många att tre av dem blivit pianorum på vederbörliga avstånd från varandra. Varje sådant litet rum bar sin särskilda prägel och medförde sin stämning, beroende på gardinkappans färg, tapetens mönster eller oljetrycket, som i ram hängde över soffan. Allt var naturligtvis väl inrökt och företedde detta »hemtrevliga halvsnusk», som kommer en att glömma den kalla, abstrakta renligheten.

Stället kallades efter värdens namn helt enkelt Askanius. Denne hade i sin ungdom rest världen omkring som natursångare i en kvartett, sjungit för tsaren, för kejsaren och de flesta konungar. Med samlade pängar satte han sig ner i denna sin födelsestad, köpte bondkvarteret, arbetade upp det till källare och ansågs nu vara tät. Han var egentligen en fin man, tyst, stilla, nykter. Utdelade sina befallningar mest med blickar och åtbörder, gick i redingote, drack sällan med kunderna, konverserade aldrig någon oombedd. Han satt mest vid disken, åt den ändan, som vette åt köksluckan, där hans hustru stack ut huvudet då och då, medan middagen pågick. Där växlades aldrig ett kort ord, men icke heller en vänlig blick;

det var korrekt och utan pjosk. Serveringen sköttes av flickor vid en viss ålder, utan kurtis, utan slams. Värden var sträng, men rättvis, rättade utan buller. Det låg en familjeton över lokalen, men man kände disciplinen i luften, och de flesta kunderna stodo i förbindelse hos Askanius, genom beviljad kredit.

Han hade också väl reda på sina gäster, visste, vilka som kommo blott när de saknade pängar, och gingo sin väg till Stadskällarn, när de voro rika. Kredit beviljades, »bara man sa ett enda ord», men självtagen kredit vägrades. Att gå till Stadskällarn under pågående griffeltavla ansåg han som otrohet, men han sa ingenting. Konkurrenten, den förstklassiga Stadskällarn, ville han icke tävla med, talte aldrig om den, och när någon ville ställa sig in med att förtala den, så teg han, eller sade ett gott ord emot.

Genom kundernas beroende ställning hade Askanius kommit in i vissa magistertag, och han tålde inga anmärkningar, berättigade eller oberättigade. En dag kom en tysk handelsresande och beställde öl. Han fick en flaska och ett glas. Men han ville ha ett annat glas, ett riktigt glas. Det fanns inte, och när gästen beskärmade sig, inträdde Askanius; utan larm och med uppspända ögon viskade han: — Är det något fel på glaset, så får herrn gå på annat ställe.

En dag klagade en gäst på soppan. Askanius gick fram till den missnöjde, lutade sig ner som till ett förtroendes meddelande och viskade: — Det är inget fel på soppan, jag har nyss ätit av den själv. Jag själv! Gästen klagade aldrig mer.

I en liten flygel på gården bodde Askanius med sin hustru i tre rum, mycket vackert möblerade, med utsikt åt trädgården och ån. Där hade de sina goda

stunder, och det var om morgnarne och förmiddagarne, även två timmar på eftermiddagen. Han läste då i vackra böcker och spelade på sitt piano, men sjöng gjorde han aldrig. För gumman visade han sina medaljer och diplom; medaljerna värderade han särskilt; de voro mer än ordnar, förklarade han, ty ordnar kunde grosshandlare få. Och stundom talade han om tsarens hov och kejsar Napoleon i Versailles.

Om söndagarne gingo makarne i högmässan.

Gumman frågade honom ofta, när de skulle draga sig tillbaka på landet. — När jag får summan rund, svarade han, utan att detaljera dock.

Ibland ville gumman att de skulle stänga bondkrogen, emedan där fördes liv, men bondkanten gav mesta pängarne, emedan där bara dracks. Maten ansågs som ett nödvändigt ont. Ingen av makarne besökte bondhålan, ty den var liksom en skamfläck man blundade för, och syndapängarne kommo ifrån suparne därborta. Där slogs man ibland och spelade falsk bondtolva, men värden gick icke dit, utan skickade bara efter polis.

Som källarmästare tyckte han ju om att det förtärdes, men han försakade hellre en vinst än han såg en drucken. En gång tillät han sig inträda i ett av smårummen och varna några unga män som tagit in oerhörda kvantiteter: — Man ska inte dricka så mycket! sade han bara. — Det var en konstig källarmästare, menade ungdomen.

Han var sådan, men med stränghet förenade han välvilja och barmhärtighet, ty han hade haft en svår ungdom, och med jämnt sinne väntade han sin ålderdom i lantlivets tillbakadragenhet.

*

En dag satt Askanius i middagsstunden vid disken, med griffeltavlan och kladden framför sig, då en halvung okänd man trädde in. Främlingen såg utländsk ut, och med en tillkämpad säkerhet sökte han dölja sin förlägenhet att träda in i ett sällskap, där alla andra voro bekanta. Nyfikenheten verkade fientlig, och främlingen fick stå väntande bakom ryggar, som avstängde smörgåsbordet.

Askanius mönstrade den nykomne, såg hans svarta kläder vara nötta och stövlarne något nedtrampade. Ansiktet var icke vinnande, pannan låg, håret svart, mustascherna rullade, hyn sydländskt gulaktig. Det var omöjligt utgissa mannens yrke.

Främlingens tålamod syntes emellertid vara övermänskligt, ty när han råkat få en brödskiva, stod han med den i handen och väntade få komma fram till smöret, utan en min av förtret; slutligen gjorde en av de anfallande ett baksteg och trampade främlingen på foten. Denne, i stället för att bli ond, framkastade endast med ett sorgset skratt sina trösteord till den skyldige: — Kåss, de va inte falit!

Källarmästarn hade följt uppträdet med spänt deltagande; främlingen tilltalade honom icke, men det sorgsna skrattet som kunde vara gråt lika gärna, det grep Askanius, och han reste sig, gick fram till smörgåskolonnen, som han med sin teknik genombröt, utan att såra någon. Därpå tog han en kniv, belade den med smör och räckte den hungrande. Krossad av så mycken vänlighet, bugade denne, lite för djupt, och tackade.

När slutligen de anfallande dragit sig undan, tog främlingen *en* smörgås, *en* sup, och gick sedan att söka en plats, jämte matsedeln. Detta slog an på

Askanius, och han såg det var en »fin» karl. Nu fanns intet ledigt bord, och när främlingen tog i en stol, svarades skarpt: den är upptagen. Uttrycket i den ensammes ansikte, där han stod utstött mitt i salen, med smörgåsen i hand, blev så ödsligt förtvivlat, att Askanius än en gång reste sig och erbjöd främlingen sitta ned vid hans eget bord under klockan.

Källarmästarn var nog nyfiken och ville även trösta enslingen som var dömd till tystnad, men han var stolt och höll strängt på att tagas för en fin karl, därför teg han. Kanske han erinrade sig då han själv var en främling i något egyptiskt land, och därför övervann han sin motvilja mot detta utseende, som ingenting röjde, men kunde dölja åtskilligt.

På aftonen samma dag satt stadsfiskalen ini källarsalen. Han var bland de få som källarmästarn språkade med vid ett litet glas, när dagens mödor voro över. De sutto under klockan vid en isad Karlshamnspunsch med flaggorna.

— Nå, tog Askanius upp en ny tråd, du skall veta vem den nykomne är.

— Jaså, den där! Jo, han är oppe ifrån land och ämnar sätta sig ner som advokat här i stan.

— Usch, utbrast Askanius, en advokat, en brännvinsadvokat; hittills har vår stad varit förskonad för sådana pjäser sen jag tog bort den sista. Du minns inte den juvelen. Det var rätta sorten. Han åt och drack hos mig på kredit, och när jag slutligen helt vackert påminde honom, så blev han ond. Då krävde jag honom formligen, men kan du tänka dig vad han tog sig till? Han stämde mig för olovligt utlämnande av spritdrycker på kredit...

— Vad är det för sla?

— Känner du inte författningarne?

Det var källarmästarns force att känna författningarne, i synnerhet de som rörde spritförsäljningen.

— Jo, den som lämnar ut spritdrycker på kredit har förlorat sin fordran, och kan mista rättigheterna. Nåväl, jag förlorade min fordran, men fick behålla rättigheterna! — Tänk en sådan usel människa, som jag fött ett halvt år. Jag höll på att förlora all tro på människorna, jag var nära bli obarmhärtig, men minnet av allt medlidande jag varit föremål för höll mig tillbaka, ja, jag har haft en svår ungdom...

— Jaså, det finns en sådan författning, återtog fiskalen, som icke var åt känslohållet.

— Tror du mig inte?

Askanius räckte ut handen och tog ett band av Författningssamlingen, slog upp och visade förordningen, sedan han dock först fått på pincenén. Så snart han skulle läsa eller räkna måste ögonglaset på, och detta förvandlade hans ansikte till dess fördel; näsan måste ändra form på ett aristokratiskt sätt, alla ansiktsmusklerna ställde om sig, så att mannen fick ett intelligent, nobelt uttryck.

Fiskalens bristande kunskap om författningarne ersattes rikligen av hans oerhörda personalkännedom, ty han var nästan allvetande i ortens krönika, visste vad varje person var värd, varför han också gav Askanius dyrbara upplysningar om kundernas soliditet.

— Den där betalar aldrig, den där är tvivelaktig, den där är säker; den där tillhör den kategorien som kan, men inte vill, den där vill, men kan inte alltid.

Men Askanius ville veta mera om främlingen, icke

för kreditens skull, ty han hade ingen begärt, men för det ovanliga i hans person.

— Advokat alltså; men hans far, hans släkt?

— Hans far är lanthandlare och sudd; hans äldre bror är inspektor hos greve X. på X-torpa gård.

— Men det viktigaste ha vi glömt, vad heter han?

— Han heter Libotz.

— Libotz, då är han från Böhmen eller Ungern, han ser ut som en fattig musiker också.

— Namnet låter som vore det taget, troligen heter han Pettersson, men det rår han inte för; hans mor var väl vid cirkus eller varietén, det är de två som kroasera raserna och föda dessa kosmopoliter, vilka aldrig kunna trivas i våra gamla samhällen, utan göra anarkister och fosterlandsförrädare. Här stannade fiskalen, ty hans värd med det romerska namnet Askanius började ändra ansikte. Fiskalen kände han gått vilse, men vågade icke förvärra saken med en förklaring. Till all lycka kallades han av en telefon från Stadskällarn, där han om en halv timme satt vid en ny Karlshamnare hos konkurrenten.

*

E. o. hovrättsnotarien Libotz hade tjänstgjort i hovrätt, men hade straxt märkt, att han icke var behaglig. Oförvitlig, punktlig, skicklig kunde han dock icke vinna förmän eller kamrater. Om det var hans utländska börd, visste man ej, hans utseende var det snarare, ty i hans figur och ansikte lästes ett alldeles bestämt öde skrivet. Han var dömd att lida för eget och andras; och människorna kände som ett slags tvingande plikt att bidraga till hans ödes

fullbordande genom att plåga honom. I skolan redan hackades han av kamrater och lärare, och när han beklagade sig för far och mor fick han ovett, han, den förfördelade. Hans långa, mörka krusiga hår inbjöd särskilt till hårdragningar, och en blond lärare hade fattat ett sådant hat till detta hår, att han icke kunde gå förbi gossen utan att söka anledning få misshandla honom. Gossen grät aldrig, och detta retade läraren än mera. En dag hade han fått handen full med svarta hårstrån, och som han icke visste var han skulle kasta dem, öppnade han kaklugnsluckorna och kastade in hårtofsen, men det blåste hårt om dagen och vinden låg in genom skorstenen, så att hårtofsen rök ut igen och låg på golvet. Då skedde något underligt med läraren; han försvann in i kapprummet, kom ut igen med förgråtna ögon, började tala vackert vid gossen, men efter en stund flög han honom i håret igen, brast i gråt och gick ifrån lektionen. Han m å s t e misshandla detta barn. Två år efteråt hängde sig denna lärare.

Men gossen måtte tidigt ha upptäckt sitt öde, ty han upphörde snart beklaga sig, blev stum och mörk. På lediga stunder fick han tjäna i fadrens handelsbod, eller rättare i magasinet. Där skulle han blanda in fördärvade varor i bättre sorter. Sjöskadat kaffe måste säljas bort, och därför skulle det fuskas in i säljbart. Yllegarn skulle blandas upp med bomull, snus med kaffesump, de sämsta cigarrerna skulle åsättas höga pris för att smaka bättre och så vidare. Ibland fick han stå vid disken, och då lärdes han vilka kunder som kunde klås, och vilka man icke vågade sig på; barn skulle alltid få falskt mynt tillbaka, och medan man konverserade jungfrurna skulle våg-

skålen justeras med tummen. Den falska vikten fann gossen svårast av allt, ty vågskålen hade han sett i tingshuset, förgylld på vit grund, med ett svärd ovanför, och den betydde rättvisan. Detta var hans uppfostran.

En dag, när det gick upp för honom, i vilken uselhet han levde, så tog han ett rep med sig upp i vinden och hängde sig; saknades, upptäcktes och kallades till liv, men fick stryk åtta dagar i rad. Sedan dess slapp han stå i butiken, läste och blev student. Då ljusnade det lite, och fadren bestämde honom till jurist. Alla ohederliga människor äga en dragning till rättvisan, älska lagarne i den mån dessa kunna skydda dem för åtal. Liksom någon har uttalat den paradoxen att de som välja domarekallet känna en viss sympati för stolen, av en medfödd fruktan för bänken.

Edvard Libotz blev jurist, försökte i rådstugor och hovrätter, men hörde icke till fårahuset. Då tvang honom nöden bli advokat, och med en mycken liten summa hyrde han en dubblett, beställde en skylt, köpte inventarier och blev advokat i den lilla gömda staden.

Ännu satt något kvar av fadrens principer rörande handel och vandel, så att Libotz tillät sig dessa små knep, vilka egentligen anses oskyldiga i vardagslag, men icke anstå den som ägnar sitt liv åt rättens försvarande. Sålunda hade han låtit gravera på skyltplåten e. o. Hovrättsnotarie, men med så små e. o. att dessa knappast syntes. Han hade visserligen varit e. o. Hovrättsnotarie, men var det icke längre, och hade därför bort sätta f. d. framför e. o. I dubbletten, som låg på nedra botten, var yttre rummet inrättat

till byrå. En nitton års yngling var där anställd som skrivare, sedan han lämnat landskansliet.

Första dagen gick; folk stannade och läste skylten, och varje gång trodde Libotz det var en kund.

— Skriv! manade han då på ynglingen.

— Vad skall jag skriva? frågade denne.

— Låtsas skriva, annars tro de vi inte ha något att göra.

Ynglingen log och skrev. Det var ett oskyldigt knep, men därpå följde flera lärdomar, vilkas frukter husbonden sedan fick skörda.

Det kom inga kunder på hela veckan, och Libotz måste spela rik för biträdet, ehuru han icke ägde någonting. Sin middag kunde han ännu betala, och han åt hos Askanius, som behandlade honom med avgjord köld.

En vecka till gick, utan ett besök. Libotz blev orolig. Han gick utanför sin byrå och undrade vad orsaken kunde vara, tills han trodde sig ha funnit den. Skylten glänste som en stålspegel, så att den endast kunde läsas från en enda punkt på trottoaren. Han lät mattstryka den; men det kom ändå intet folk, på tredje veckan.

Numera åt han ingen kväll, magrade och blev hartsgul i ansiktet; men när han stängde om kvällarne, och biträdet följde hans steg med blickarne, så tog han vägen åt Stadskällarn, gick in i farstun, och stod där en stund, varpå han gick ut att spatsera. Han ägde nu bara fem kronor.

Om aftonen skulle den store skådespelaren N. från Stockholm uppträda i Advokaten Kniving. Denne berömde artist, den första i Stockholm, hade aldrig varit i landsorten förr, och i denna lilla stad var han

okänd. Det blev därför mycket tom salong när Libotz i sin förtvivlan gick dit för att söka en förströelse. Nästan ensam på parkett, såg han den store artistens grämelse vid åsynen av den tomma salongen, och han tänkte hur förgänglig storhet och ära kan vara.

Men på första radens sida satt Askanius och höll ena ögat på scenen, det andra på Libotz, och när advokatlivets elände rullades upp, så skrattade han med ansiktet vänt mot Libotz. Då kom scenen där en kund bebådas, och när Kniving uppmanar skrivarne att skriva, så gapskrattade Askanius. Libotz, som trott sig ha uppfunnit det enkla knepet, satt som i koleld, och allteftersom scenerna rullades upp, kände han sig avklädd inpå bara kroppen.

Efter teaterns slut gick han ut genom tullen, ut i landskapet, och kom upp på berget i fjärran, där han brukade meditera.

Följande middag satt källarmästarn vid sin disk och såg i reflexionsspegeln hur Libotz kom gående gatan uppåt. Med sin rika människokännedom märkte han hur de säkra stegen sökte dölja osäkerheten, och när advokaten stannade framför dörren, vände om, och började patrullera på gatan, då var han klar med att krediten skulle börja, och han beredde sig att svara ett hövligt »nej, inte åt okända». Men när den olycklige stannade utanför vid en lyktstolpe, ibland såg ner i marken som om han sökte en grav, ibland uppåt himmelen för att anropa om hjälp, då kunde Askanius icke motstå längre, utan ändrade beslut, önskade bara att den förtvivlade måtte känna på sig att han var välkommen.

Och hur det var, de vänliga blickarne tycktes ha gått ut genom rutan. Libotz rätade på sig, steg

in, gick rakt fram till disken, och pekande på griffeltavlan, frågade han med sitt oändligt sorgsna skratt: tillåter källarmästarn?

— För allan del, så mycket notarien behagar.

Libotz ansåg sig böra säga ett ord till för att avrunda den obehagliga ansökningen:

— Si, jag har haft så stora kostnader med att etablera mig...

— Ja, all början är svår, men mod bara, så går det! Mod!

Det första advokaten sedan gjorde var att taga bort den oskyldiga hovrätten ifrån skylten. Askanius råkade gå förbi, när den nya skylten sattes upp. Fönstret stod öppet och Libotz syntes innanför. Källarmästarn bara nickade vänligt, gillande, med en blick på skylten som sade: Det var rätt gjort, så skall det vara.

Men det kom inga kunder. Dock, slutligen trädde en gumma in med en schal som vissna löv och en kjol som aska. Libotz hade sett henne, men icke bett ynglingen skriva; det var första lärdomen av advokaten Kniving.

Därpå bad han gumman sitta ner och säga sitt ärende.

— Jo, började hon, men blev rädd; jag behövde hjälp, men jag har inga pängar — att betala med.

Libotz kände det som ett hån, var nära be henne gå, men hölls tillbaka, mera av fruktan än av ett medlidande, som han själv ansåg sig förtjäna.

— Vad kan jag hjälpa gumman med? frågade han med sin vänligaste röst.

Det var en fullmakt, för en son i Amerika och den blev uppsatt.

— Nu skall han ha tack, och må han få välsignelse för den hjälpen, sade gumman gråtande när hon gick.

— Det var så litet att tacka för, håll till godo!

När Libotz denna dag kom upp till matstället, märkte han att Askanius följde honom med ögonen på ett ovanligt sätt; och när middagen var slut, trädde han fram och frågade om icke Libotz ville dricka en kopp kaffe nere i trädgården. Detta var en ovanlig ära, och anbudet mottogs utan invändningar.

Om en stund sutto de båda nere i en sjöpaviljong vid kaffe och tillbehör. Askanius rörde sig först med allmänna betraktelser, sedan övergick han till livets svårigheter, och slutade med att erbjuda Libotz ett större penninglån utan ränta och säkerhet.

— Jag tycker visserligen inte om advokater, då vi ha domare och domstolar, men när jag ser en man kämpa ärligt på sin bana, så vill jag gärna hjälpa honom.

Den arme advokaten undrade vad som inbragt honom denna ynnest, och när han tackade i rörda ordalag, begagnade Askanius till svar precis samma ord, som han själv begagnat till gumman: — Det var så litet att tacka för, håll till godo. Då frågade Libotz sig, om Askanius skickat gumman för att pröva honom, men det fann han icke sannolikt, och det blev aldrig utrett.

Från den dagen vände sig emellertid lyckohjulet, och klienter kommo, först en och en, sedan hopar. Men Libotz var rädd för lyckan, då han sett hur strängt den handhades, och hur den endast kunde köpas med offer. Därför tog han icke vilka mål som hälst, försvarade icke uppenbar orätt; och när klienten ville han skulle vinna processen, svarade han kort,

att det här icke var något spel med vinna eller förlora, att han icke kunde muta domaren, utan att han endast skulle hjälpa vid iakttagandet av laga former och målets utredning. Och när någon föreslog ett högre arvode ifall han vann processen, avsade han sig uppdraget, förklarande sig icke vara fal och icke ägande något inflytande på domaren.

Denna ovanliga samvetsgrannhet gjorde ett gott intryck på domstolen både i rådstun och vid häradstinget, utom det att Libotz förberett målen genom vittnens hörande och egen rannsakan, så att domaren besparades en hop besvär. Och när ett mål blivit ratat av Libotz, då förstod domstolen, att det var något rusk inunder. Trots den aktning han förskaffat sig, blev han ensam, ty ingen sökte ett närmande, av denna oförklarliga repulsion han utövade. Han gick liksom tecknad av ödet, och ingen vågade röra vid honom; man var liksom rädd att komma in under hans trollkrets, få sitt öde i sammanhang med hans. Men han tillhörde nu dessa ovanliga människor, som tidigt upptäckt sitt livs hemliga mening och den tågordning han ägde att följa. Därför jämförde han aldrig sin livslycka med andras. — Det är deras, ser du, var hans svar, när någon fästade hans uppmärksamhet på en annans oförtjänta framgång. — Och det här passar mig! Detta var ju också sättet att undgå grämelse och avund. Han hade funnit ut hur han skulle ha sig i livet, och detta genom skarp iakttagelse på egna upplevelser, även dessa oförklarliga, som andra människor slå ifrån sig, av lättja eller enfald, kallande dem slumpar. När han sett sammanhanget eller logiken i händelserna, kunde ingen förmå honom att tro på den ologiska slumpen. Det blev ro och styrsel på hans

liv, en stilla men sorgsen undergivenhet, en viss stränghet mot andra såsom nödvändig följd av hans stränghet mot sig själv.

I början hade han dock svårt att finna sig i dessa skenbart orättvisa domar, som stundom föllo, men med tanken på sin rysliga ungdom, då han lidit oskyldigt, brukade han svara den förorättade: — Ja, det kan vi inte förklara; det har väl någon mening det också. Men ofta märkte han vid domstolen, att bara man fick höra den andra parten, så förlorade den oskyldige martyren sin gloria. Han slog honom i ansiktet, det var ett faktum; men varför han slog, det var viktigare att veta. När en högre rätt dömde tvärt emot en lägre instans, så såg det visserligen illa ut, men granskades protokollen, så befanns saken ofta tvivelaktig, och kunde bedömas från flera än en synpunkt: lagens bokstav eller mänskliga hänsyn. För övrigt såg han hur individer, som aldrig aktade rätt och rättvisa, så snart det gällde egen process, skreko mot orätt och orättvisa; och i alla processer ansågo sig båda parterna avgjort ha rätt. Det finge väl gå summariskt detta också, liksom allt annat i livet gick på en höft, menade han.

För att kunna leva måste han åtaga sig skuldfordringsmål, och inkasseringarne försatte honom i en mindre angenäm ställning. Han kallades indrivare, och ehuru han var mild i tillvägagåendet, ådrog han sig det stilla hat, som åtföljer en sådan syssla som att fordra.

*

Tiden gick, Libotz var skuldfri och hade pängar på banken. Ehuru han hade råd, gick han aldrig på

Stadskällarn, där ämbetsmän, patroner och officerare höllo till, utan han blev Askanius trogen. På någon intim fot kom han aldrig med källarmästarn, ty det kunde man inte, men ett hemligt, aktningsfullt förstånd rådde mellan dem. Askanius kunde fortfarande icke med sin klient, men han såg gärna hans tacksamhet och mådde väl därav. Ibland visade han köld, när någon talade illa om Libotz, och det gjorde alla som krävdes; men ibland måste han själv anlita advokaten för att utfå en fordran, och då ljusnade han igen, men likafullt satt lite missaktning kvar mot den som utförde det han själv icke ville göra.

Emellertid, en afton vid niotiden kom Libotz från sin enkla aftonmåltid hem till bostaden, som han fann upplyst. Inträdande genom den öppnade dörren, möttes han av en scen som kom honom att frysa genom märg och ben. Rummet var fullrökt, och vid stora pulpeten satt fadren med en butelj konjak och sina kontorsböcker framför sig.

— Är du här nu, jag har sökt dig kring hela stan, hälsade gubben brutalt.

Det var lanthandlaren, som använt hela sitt liv på att lura bönder, uppspåra falska varor, falskt mynt, falska vikter. Det hade gått bra för honom ända tills för ett år sedan. Då hade han köpt en last sjöskadat kaffe och därmed översvämmat hela landsbygden miltals runt omkring. Sjöskadat kaffe ger en dryck som luktar sur svett och smakar dålig ättika. Vid anmärkningar vägrade han byta ut varan och svor på att det var prima java. Hatet, som samlat sig under åratal, växte nu och blev till en ackumulator som laddade ur sig. Fattiga människors enda njutning, och nykteristernas i synnerhet, var förvandlad i olidlig plåga;

kunderna kommo hopvis och bannade, spottande framför disken. Köpmannen, som saknade blygsel och rättskänsla, stod emot en tid, slängd i ordbyte som han var; men hur det led, började han tyna av. Han magrade, blev gul i ansiktet, och upptäckte omsider en leversjukdom. De andras gallfebrar hade kastat sig på honom; vilket han icke trodde, naturligtvis. Ett år drogs han med bannorna och föraktet, men vid nyårstid kom dråpslaget. En konkurrent öppnade handelsbod med goda varor, och Libotz var dödad i ett slag.

Nu satt den fordom kämpelike mannen, som en liten gul skugga; icke nog med att han magrat, han hade även förlorat en halv fot i sin växt. Bitter som galla, gemen människa född, otacksam, alltid krävande tacksamhet, ohederlig, alltid förebrående sin nästa brist på heder, var han genast tillreds att pocka på hjälp och tacksamhet av den son han en gång pinat fram till självmordet.

— Vad vill du, far, att jag skall hjälpa dig med? frågade sonen med sin mildaste röst.

— Du skall hjälpa mig från cessionen.

— Är det så illa då?

— Konkurrensen, ser du dödar oss alla!

Sonen log och vågade svara:

— Du är ju också en konkurrent, far, till de andra.

— Nej, jag var handelsmannen, men så kom det en konkurrent, en humbug, som inbillar bönderna, att han har goda varor. Det är de första trettiodagarne, men sen kniper han fram med utskottet. Ser du, det finns inga goda varor mer i världen; då alla människor skall ha kaffe, socker, tobak och så

vidare, och produktionen bevisligen icke räcker att förse alla, så måste man ta surrogat, och blanda. Grosshandlaren sköter blandningen och jag säljer ut den. Även den rikaste får halvdåligt kaffe, och när han trodde sig kringgå förordningen genom att köpa bönorna, så fabricerades bönorna. Jag är icke socialdemokrat, men jag tycker ändå det ligger något vackert i detta »lika för alla», det är något demokratiskt i det.

Sonen kunde icke följa detta nationalekonomiska räsonnemang, utan bad att få se böckerna, och det fick han.

Efter en timmes granskning insåg han att ställningen var hopplös, men även farlig.

— Det här ser illa ut, kassaboken är icke ordentligt förd, och du har låtit det gå för länge. Din ställning var för åtta månader sedan klar och utan hopp...

— Si så där, ja, du menar jag skulle rycka in som vårdslös gäldenär. Då skulle alla gäldenärer buras, för ingen kan säga, när hoppet är ute, då man sett hur lyckan kan vända sig. Till exempel, du, om du icke lyckats, så hade dina skulder gjorda på förhoppningar fört dig i galgen.

— Ja, men kära far, det här är oriktig bokföring; du har icke uppfört räntor och en del likvider.

— Säger du falsk bokföring? skrek gubben.

— Jag sa oriktig, förlåt mig, men domstolen säger falsk.

— Domstolen, ja, den känner man, men därför har jag kommit hit, för att du skall hjälpa mig.

Sonen kämpade, men vann på sitt samvete och svarade:

— Det kan jag inte.

— Och du är advokat!

— Jag vill inte göra orätt!

Därpå utspann sig en mycket lång debatt, som varade till midnatt, då sonen vänligt föreslog att skaffa fadren ett rum på hotellet.

— Vill du köra ut mig? röt fadren som tömt konjaksbuteljen.

— Nej, min far, men jag har ingen liggplats åt dig, och här skulle du bli väckt av mina kunder i morgon.

Det sista skälet verkade och de följdes åt ut. — Gatorna voro tämligen tomma, men den rusige sökte någon att gräla på, och när han på stora torget fick se en polis, kastade han ett glåpord åt honom, som genast steg fram och ledde av den förfördelande till vaktkontoret.

Advokaten tänkte först att fly; då hans existens berodde på ett vårdat uppförande, men hans sonliga känslor voro så starka, att han gick med in till kommissarien. Han kunde ju icke vittnat mot sin far, men han ville å andra sidan icke bära falskt vittnesbörd emot konstapeln. Det var en rådbråkning, från vilken han slutligen befriades då gubben drogs in i häktet, emedan han var våldsam.

Det enda sonen kunde utverka, var ett löfte att saken icke skulle komma i tidningen.

Och så gick han ut ur staden på sin nattliga stråt, och fann berget, där han brukade tala med sin Gud. En egen syn var det att se denne stadsbo i cylinderhatt uppe på det öde berget. Han blottade sitt huvud och mumlade ord, ibland trotsiga, klagande, ibland undergivna. Så betäckte han sitt huvud, satte hän-

derna i fickorna, vandrade av och an som på sitt kammargolv; blev stående, vandrade igen, och steg slutligen ner, sedan han lyftat på hatten och bugat sig för den Osynlige.

På hemvägen började regna, och han mottog skurarne som en hugsvalande nådegåva, lät vattnet svalka sitt ansikte och kände det som ett efterlängtat bad.

*

Följande morgon innehöll stadens tidning en notis om nattens tilldragelse: Libotz, far och son, överlastade, slagsmål med polisen och så vidare. Sonen kunde ju icke beriktiga och säga att fadren ensam var rusig, ty det vore att anklaga honom. Han måste därför tiga och ta emot.

— Den ena får lida för den andra, suckade han; somliga mer, andra mindre.

Vid efterfrågan hos polisen erfor han, att fadren blivit bötfälld och utsläppt, samt icke varit synlig sedan.

Middagen kom efter en lugn förmiddag; advokaten gick bakgator upp till Askanius för att slippa schavottera som poliskund. När han trädde in i källarsalen möttes han av källarmästarns rygg och kundernas ögon. Medvetandet att han var oskyldig hjälpte honom icke; mängden pressade in det onda samvetet i honom som kolsyran i flaskan, och han förlorade säkerhet, blev förvirrad som en brottsling inför domaren, men för att återvinna fattningen gick han fram till Askanius, försökte avväpna honom med ett leende, men mötte ett vilt främmande ansikte, som sökte göra sig oigenkännligt.

— Hur sa notarien? frågade han för att göra sig döv också, ty ögonen hade han redan bländat, så att de tycktes skåda ut i fjärran, bort över personer som överlastade sig och ändå ville inbilla andra att de voro nyktra.

— Jag frågade bara om min far varit synlig här, upprepade den tillintetgjorde.

— Jag antar det var han som åt frukost här med några andra, och blev utvisad på grund av det oväsen han ställde till.

— Kåss i allan dar; ja, jag kan ju icke rå för det... så tråkit, så tråkit...

— Ja visst är det tråkigt, att man kan misstaga sig på folk så enormt!

Och därmed gick han mot köksluckan.

Den arme advokaten förlorade aptiten och gick hem, hungrig.

Vad hjälpte honom nu hans med möda och umbäranden tillkämpade ställning, när en annan kunde med sin vårdslöshet undergräva den! Vad båtade att han iakttog sig, uppförde sig oklanderligt, när hans öde låg i främmande händer? — Skulle han söka upp fadren på bolagskrogen? Vad kunde han inverka på en oregerlig människa? Bara förvärra saken. Men om han icke sökte ta hand om honom, finge han uppbära förebråelser som onaturlig son. Alltså oundvikligt. — Så grymt, så grymt! sade han sig. — Att gå ner på krogen var honom motbjudande även därför, att han bar en medfödd avsky för det lägre folket, som aldrig respekterade ens personliga känslor, utan alltid var närgånget, påträngande med sina frågor och tillvitelser. Det låg visserligen i hans öde att icke få umgås med de övre, och icke kunna för-

draga de lägre, och han hade ju upptäckt att så skulle vara, men han led likafullt därav, ty det berövade honom livets bästa, eller umgänget med likar.

Han avbröt emellertid grubblet med att sätta sig vid pulpeten och rota i rättegångshandlingarne. Alla klagade på varandra, att dem skett orätt, ingen ända på beskyllningar, intet slut på kiv och nit. Fingo de orätt i domstolen, så gingo de till högre rätt; i hovrätten trodde de sig alltid vinna, ty där fanns upplyste män, som kunde förstå dem, och som måste inse att den klagande hade rätt; hur skulle de kunna annat i en sådan självklar sak?

Som han satt där, trädde den unge skrivaren in. Efter läsningen av morgontidningen hade denne fått ett annat uttryck i ansiktet, och hans skuldror hade skjutit upp. Libotz hade hållit den underordnade på avstånd, visat honom på sin plats, av en naturlig fruktan att först få honom vid sidan och sedan över sig. Den unge mannen hade i fattigdomens första tider blivit något förtrolig, men efter framgången hade advokaten tagit in på tömmarne, och därför tyckte ynglingen att han blivit dryg. Som underhavande hatade han ju sin husbonde av princip, i allmänhet, men efter framgången blev hatet medvetet och strävande mot ett bestämt mål. Endast intresset, brödkakan och tanken på framtiden, höll honom i en dov undergivenhet. Han visste vad lärdomarne här vid skrivbordet och bevakningarne vid domstolen voro värda, därför tog han emot anmärkningar såsom ökningar i det kapital han samlade på, och som en gång skulle göra honom till herre.

Med övertaget hos en som bär på en dålig underrättelse, kastade han sig vårdslöst ner på stolen och

framsade liksom likgiltigt: Nu har de avfört honom till hemorten.

— Vilken? frågade Libotz.

— Gubben!

— Ni menar min far.

— Ja!

Det var nya tonfall här, korta, överlägsna, men alldenstund själva faktum var glädjande, så översåg notarien med skrivarens näsvishet.

Och det blev åter lugnt omkring den stille mannen som aldrig gjorde bråk själv, men alltid var omgiven av andras.

*

Redan ett stycke förbi de trettio åren hade Libotz ännu icke tänkt på att gifta sig, mest därför att han ej hade råd. Tillfällen att råka en flicka efter hans sinne saknades också, ty han var aldrig bjuden i familj, och besökte aldrig badorter. Därför låg ju nära till hands att han skulle fästa sig en gång vid den första bästa. Nu voro Askanius' flickor berömda mera för sitt stadgade sätt än för sin skönhet, och bland dessa, hans enda kontakt med andra könet, skulle advokaten välja. Karin var en brunblond, som gick i källarsalen; hon hade intet tilldragande i sitt yttre, men hennes sätt var ärbart, husligt, hemtrevligt. Libotz såg icke åt henne första tiden, men en dag, när han betalade, lade han märke till hennes vänliga röst, och för att få höra den, bytte han några ord. Därefter började han följa henne med blickarne, tog upp hennes figur i sitt öga, raderade lite här och retuscherade där, rätade på en krokig linje och böjde

en alltför rak. Uttrycket i hennes ansikte dolde små ojämnheter, och ögats blick kom honom att glömma dess brist på färg och glans. Småningom hade han modellerat om den gängliga figuren, målat om hyn, färgat om håret, och lagat till en urbild, som han gjorde till sin.

Flickan som var godhjärtad hade först omfattat den utstötte med medlidande; hon var långt ifrån att känna sig stolt över hans uppmärksamhet, blev stundom sårad när han tog hennes medlidande som sympati, och då drog hon sig tillbaka på en tid. Men Libotz, som ingen erfarenhet ägde på detta område, levde på gamla föreställningar om fruntimrens tillgjordhet och förmåga att dölja sina känslor; han trodde därför att hennes tillfälliga tillbakadragenhet endast var koketteri. Hennes orädda förtrolighet däremot, som i själva verket härleddes ur hans ofarlighet, fattade han som ett bestämt närmande, och han började så sakta gå framåt. En dag ville han visa sig artigare än de andra, och att han förstod uppskatta arbetets värde. Därför lade han fram två tioöringar efter middan, under det husets sed var en tioöring. Karin förstod icke meningen, utan sköt tillbaka den ena slanten, med ett kort: — Det är nog med en.

Libotz gick utanför staden och skämdes; kunde icke förklara sig, icke försvara sin smaklöshet; han hade begått en dumhet, och han blev alltid dum i fruntimmerssällskap.

Följande middag såg han så skamsen ut, att Karin hugnade honom med flera vänliga ord än eljest. Han försökte sig med blommor på hennes födelsedag och lyckades bättre. Det var offring av skenbart

värdelösa ting som man icke kunde köpa eller sälja med.

Slutligen upptäckte Libotz ett gemensamt intresse, som kunde sammanföra dem och åstadkomma ett närmande, då längre konversationer icke voro lidna på källaren. Karin var fotgängare, och hon gick ju hellre med sällskap utanför staden än hon gick ensam, utsatt för råa karlars uppmärksamhet. Söndagsmorgonen var anslagen till ändamålet, och de båda råkades utanför tullen att icke ge anledning till prat. Karin kom, nätt och fin, och så började de promenaden ut i vårlandskapet. Talet gick så ledigt, då det icke som eljes blev avbrutet av order från gäster och värd. Libotz gick på en snedd för att få se föremålet i ansiktet, och därmed blev hans gång fjantig, talet hackande och figuren lutande. Karin återvisade varje varmare utbrott med en lätt skepsis, och för att straxt markera avståndet kallade hon Libotz skämtsamt för farbror.

— Är jag så gammal då? klagade den blyge mannen.

— Det har jag inte tänkt på, svarade flickan avvisande.

Och så gingo de vidare, men höllo dock kurs på berget Tabor. Dit ville icke Libotz gå med någon människa, icke ens med henne, ty där hade han haft sina svåra stunder, då han brottats med Gud, och bett om kraft att bära sitt tunga öde. Han sökte avstyra företaget; men hon ville bestämt dit och ingen annanstädes. Att göra henne till viljes var ju genaste vägen till hennes gunst, därför fick hon råda.

Libotz' konversation gick nu ut på att göra henne missnöjd med sin ställning, för att han sedan skulle

få öppna perspektiv till frihet och oberoende i äktenskapet.

— Är det inte tungt att gå i matos från morgon till kväll och aldrig få sitta ner? frågade han med anspråk på att få ett jakande svar.

— Nej, det finner jag inte, svarade Karin. Arbetet är sin egen glädje och jag har ju mitt bröd av det.

— Ja, men att ha sitt eget är väl ändock något att sträva efter.

— Eget? Inte har man något eget nånsin. — Och hon började sjunga, hoppa över diket och plocka blommor.

Hela advokatens teknik att upptäcka sympatier strandade, och deras enda gemensamma var fotvandring.

Men Libotz' förmåga att just utleta de farligaste ämnena var alldeles otrolig. När de satt sig vid vägkanten, började han tala om sin brors äktenskap, och huru svägerskan så småningom lärt sig ordning.

— Sir fröken Karin, talade han, i ett äktenskap måste det vara ordning, annars går det icke alls. I början av min brors giftermål var det ju svårigheter, och när en gång svägerskan klagade för mig på min bror att han var så kinkig, så svate ja': En kinkig man betyder en slarvig fru! — Om du har maten i ådning i rättan tid, så är han icke kinkig. — Vet fröken Karin, att hon tog sig för att passa tiden, och så vatt Adolf snäll. Är det inte vätt det?

Karin hade öppnat stora ögon, därpå blåste hon som en säl med näsborrarne för att släppa ut skrattet den vägen, men säkerhetsventilerna räckte icke, utan

explosion följde. Den arme Libotz skrattade först med, utan att förstå orsaken, men så började han fatta, och då såg han ut som om han grät.

— Vad skrattade Karin åt? frågade han slutligen, men då brast det löst igen.

— Sa jag någe dumt? förvärrade han saken.

Men detta hennes skratt åt sina tysta baktankar skrämde den beskedlige mannen, och han drog sig ihop, kännande att hon var falsk och fientlig.

Nu inträffade att i samma stund han blev kall och avslutad, så återfick han sin värdighet, och därmed vann han i flickans aktning, så att hon imponerades, märkte avståndet, och sökte minska detta genom ett nytt närmande. Men Libotz förblev kylslagen, icke ovänlig, men igenknäppt. När de slutligen kommo till berget, blev han mörk, överlägsen, oåtkomlig, talade dunkla ord om människors öden och livets grymma lagar som ingen kunde utforska. Karin föll i beundran, ty så hade hon aldrig sett den lille mannen. Det fåniga ansiktet med det dumma leendet som en man alltid sätter upp mot en kvinna, när han vill behaga henne, det var allt vad hon kände av honom, ty hon hade icke sett honom i hans arbete eller inför domstolen.

De gingo på bergsplatån där Libotz hade slitit upp en gångstig på lavar och mossor. Han tänkte på de svarta nätter han gått här och ropat om kraft från himlen för att kunna bära sitt rysliga öde. Nu blottade han sitt huvud, gick några steg avsides och mediterade. Han kände åter det ogunstiga som styrde hans liv, anade nya lidanden större än de förra, bad att få slippa kalken, men utan hopp. Detta var över

på några sekunder, så vände han sig till flickan och var densamme som förut.

— Nu ska vi gå hem! sade han, men nya vägar, jag tycker inte om plagiat.

Han glömde ibland att Karin hade en annan bildningsgrad än han, och han begagnade utländska ord, endast av tanklöshet. Men hon begärde aldrig en förklaring utan gjorde intrycket av att förstå, skrattade visserligen på orätt ställe, troende att de främmande orden dolde något lustigt som inte kunde sägas på landets språk.

Från berget sågo de kyrktornen från staden, och siktande på dessa började han marschen med kommandot, framåt!

Det bar i väg över diken och renar, trädor och ängsmark. Karin ville icke vara sämre, och så följde hon.

Men när de kommo in i hög ljung och kråkris, så blev hon rädd för ormar och saktade marschen.

— Karin är inte född på landet, ser jag. Inte finns det några ormar.

Hon beundrade detta hjältemod mer än annat, och när hon klev i hans fotspår var hon trygg.

De nådde en inhägnad där kreatur gingo i bet; hennes mod svek, men Libotz kommenderade: följ bara. Och med ett spö hämtat från marken, gick han mitt igenom hjorden, som skingrades, men snart återvände nyfiket.

— Tjurn! skrek Karin; men då måste Libotz skratta, ty det var bara kor allesammans.

Men när de nyfikna kreaturen började dansa omkring dem, så flög Karin fram till advokaten och föll honom om halsen:

— Var lugn, barn, sade han, det är inget faligt; lugn, lugn!

Nu skulle den förälskade ha begagnat ögonblicket och erbjudit sitt stöd för hela livet, men närmandet kom för hastigt, och han ville långsamt vinna det som för honom var ovärderligt. När de så kommo fram till en träskmark, föreslog Karin en omväg, men älskaren ville icke vika, utan njuta sin triumf i botten:

— Aldrig vika! sade han, tog flickan på sina armar som ett barn, och sprang så över tuvorna.

Nu kunde han ha begärt eller tagit en kyss, men han var blyg, och han önskade att frukten skulle mogna på kvisten och falla så i hans sköte.

Vid tullporten tog Libotz ett vackert avsked: med hatten i handen, förklarande att han icke ville kompromettera henne med att följa in i staden. Karin förstod icke ordet kompromettera, men fattade dock att han menat något väl med henne.

När Libotz blev ensam, var han starkare och lugnare än eljes, kände att han kommit ett gott stycke på väg, ångrade att han icke kysst henne, så viss var han nu på hennes känslor.

— Så komist, sade han sig själv; det där med kona slog mest an på henne. Si, stassbarn och fruntimmer, det är något säskilt...

Om eftermiddagen gick han i aftonsången, och när han hälsade Karin, var det med en nick, som om de redan voro du.

Men när han på aftonen spisade kväll hos Askanius, saknade han Karin. I sitt nya modiga sinnelag tillät han sig fråga källarmästarn var flickan var?

Denne svarade efter något betänkande:

— Hon är på teatern.

— Kåss, ä hon där?

Nu böjde sig Askanius fram och viskade på sitt diskreta sätt:

— Det är inte rätt att leka med en flickas känslor.

— Jag leker inte! brast Libotz ut, med en stämma och en blick som Askanius aldrig hört förr. Det var första gången, som mannen, den förälskade, den medvetne om sin styrka, talade, och Askanius blev rädd, drog sig tillbaka, tydligen imponerad.

Libotz ångrade sig genast, ty han kunde icke snäsa människor, men när han såg att källarmästarn varken blev ledsen eller ond, utan bara ökade sin artighet, tänkte han med smärta:

— Så underliga mänskorna äro; man ska bita och slå dem för att få dem vänliga; de ä sojlit i alla fall, och jag kan de inte.

Efter supén frågade Askanius, om han inte fick dricka ett litet glas med Libotz nere i sjöpaviljongen, det var så länge sen de språkade, och fiskalen skulle komma efter. Det fanns inga hinder, och snart sutto de båda nere i Konfidensen, som den kallades. Efter några preludier, började Askanius temat:

— Sir notarien, att man dricker ett glas, det är inte något orätt, men att överlasta sig...

— Hör nu, vänta lite, jag har aldrig överlastat mig, det var bara förtal, klippte Libotz genast, med sin nyförvärvade självkänsla...

Källarmästarn tillhörde de människor, som icke kunna korrigeras eller mottaga en upplysning ens, om han redan fått in en annan mening.

— Får jag lov, svarade han, får jag lov att tala till punkt...

När Libotz murrade, avbröts han igen av gentlemannens:

— Får jag lov! — Si, det som har skett, har skett...

— Men det har aldrig skett!

— Får jag lov, får jag lov!

Han fick lov, och Libotz visade det genom att vända ena axeln till.

— Och det är människans plikt att glömma... Jag har glömt! Skål, notarien!

Libotz lät sitt glas stå.

— Men, fortfor Askanius, därför att man har begått en förseelse och behöver överseende, det behöver alla människor, så, skall, man, därföre, icke, tro — att (här turnerade han och föll in i ett accelerando) det-är-så-förbannat-lätt-att-komma-ifrån-en-affär — (heltaktspaus) som alltid har sina sviter. — Sir notarien, mänskorna är som en väv, tråd i tråd, och när man drar i skaftet, så skevar det i ränningen. — Jag vill nu inte påstå, att notariens förseelse...

— Jag har inte begått någon förseelse, jag följde bara min olycklige far, som var drucken...

— förseelse, icke kan ursäktas, långt ifrån, men sviterna äro i alla fall oberäkneliga. — Saken är den, att jag har en bror, som tjänar bokhållare hos greven, där notariens bror är förvaltare. Ett gott namn är alltid en borgen, men om detta namn blir nedsuddat — får jag lov! får jag lov att tala till punkt, till punkt! — Får jag lov! — Nu är det så, att greven blivit obehagligt berörd av den här polishistorien, fattat liksom agg till namnet Libotz som varit ute och åkt i tidningarne, får jag lov, och en viss misstänksamhet mot förvaltarens vederhäftighet har uppstått, det är

min bror som skriver till mig, ja, tyck inte illa vara. Med ett ord, greven begär borgen av sin förvaltare, om han skall få behålla platsen.

— Varför skrev han icke till mig, som är närmare till?

— Tja, det blir en ny fråga.

— Jag vet att han föraktar mig sen jag blev advokat. När jag var i hovrätten och han ännu bara bokhållare på gården, då skröt han och flaggade med sin bror, hovrättsnotarien, ibland sade han assessorn; men sedan jag blev brännvinsadvokat, så fick han umgälla sitt förra skryt.

— Finner inte notarien det helt naturligt då, att man är stolt över att släkten förkovras.

Det hade notarien inte tänkt på, men nu med ens fann han det mycket naturligt, och släppte därför sitt patos i punschglaset, varpå han sväljde båda på en gång.

— Men var skall han få borgen ifrån då? upptog han efter en halv takts paus.

— Dja, det blir ju...

— Inte vill greven ha mitt namn på ett papper?

— Jo, för allan del, bara det finns något bakom; den där affären med polisen har icke med penningsaken att skaffa.

— Herr Askanius, för sista gången, på heder och tro, jag var oskyldig.

— Men ta inte så illa opp, inte tycker jag att ett litet rus...

— Men jag var inte rusig, jag var inte...

— För all del skrik inte, det sitter folk här bredvid, man skall dock veta vad man gör...

— I alla fall, min bror skall gälda för sin far, och jag för båda...

— Ja, man kan inte vara nog försiktig i sitt uppförande, och notarien i synnerhet som har en ställning skulle se sig före, jag menar att den som icke tål något borde dricka mindre än den som tål, det finns ju somliga som tål obegränsat, och de kan dricka, det rör ingen, det kommer ingen vid, det spelar ingen roll, det är egalt...

Olyckan ville att Askanius tillhörde den gruppen av medmänniskor som icke tåla något. Efter två glas punsch var han på väg, och med tre glas var han färdig. Då ville han utöva vältalighet, prövade språkets alla synonymer, blev ibland hög, ibland låg, vände ut och in på sig, steg upp ur det förflutnas gravar i nya skepnader, överraskade klockan två på natten med bekännelser om otillåtna handlingar, som bort leda till tukthuset. Detta var emellertid anledningen till Askanius' beprisade nykterhet: han kunde icke dricka; och han var rädd för nattens timmar, då hjärtat öppnade sig som en bok, där varje läskunnig fick se hur han såg ut inuti. I afton hade någon dämon gripit honom, han hade icke talat på rysligt länge, och nu måste han ha ur sig flera månaders samlade talträngdhet. Till all lycka inträdde nu fiskalen, så att Askanius' första start fick göras om. Libotz hade nämligen redan tröttnat på beskyllningarne och gjort sig i ordning att gå.

Fiskalen var en man som tålde allt, gick i beständigt dovt bakrus. Efter en hel natt såg man ingenting onyktert hos honom, men han liknade en stenstaty; anletsdragen voro stelnade, ögonen frusna, så att varken iris eller pupill syntes, tanken hade upp-

hört, tungan var förnaglad. Denne man hade inga sidor, som man säger, utan var alltid lika, jämntjock, torr. I sällskap talade han med ögon och miner, var alltid med, uppmuntrade till fortsättning, verkade därför suggestiv, så att han narrade folk tala, men sade aldrig ett ord själv, bara interpunkterade med enstaka: — Si där ja! — Jag kunde tänka det! — Det var jämnt som en spik, skål!

Askanius beundrade sin fiskal, liksom han adlade allt sitt umgänge så länge de voro hans och därför att de voro hans. Fiskalen var en o-vanlig människa, och hans personalkännedom var koll-ossal; hans begåvning för polissaker var ut-om-ordentlig, och som sällskapsmänniska var han o-över-träfflig; taktfull, diskret, intress-angt. Nu var fiskalen i själva verket ingenting av allt det där, men Askanius gjorde homunkler av fullgångna människor och skapade om dem efter sin avbild.

Fiskalen Tjärne var en lång smal person med för litet huvud; som en orm skapad syntes han kunna gå genom hål bara han fick in huvet. När han reste sig från stolen för att sträcka sig över bordet att ta en tändsticka, såg det ut som om han kröp genom luften, då hans långa arm träddes fram mellan glas och buteljer utan att slå ikull något, men fruktan för taklampan kom honom därvid att vrida på huvet så att ansiktet låg på ryggen. Eljes ansågs han vara en vacker karl, och han hade framgång hos damerna, ehuru han aldrig skröt med det eller ens låtsades om det, och detta av flera skäl. Lik en verklig Don Juan fann han intet märkvärdigt i saken, visste knappt om det, och när man brydde honom, skämdes han såsom inför en svaghet. Men det fanns något i hans öde,

som infört disharmoni i hans liv. Libotz, som lade märke till allting, hade observerat att Tjärne aldrig talte om fruntimmer, och när skilsmässor eller oregelbundenheter vidrördes, teg han demonstrativt. Han var son till en känd avliden rådman i staden som upplöst sitt äktenskap, men han var så lik en bekant officer att han ofta av okända tillfrågades helt oskyldigt om han icke var en ****krona. Detta trassel hade icke blivit klart för Tjärne förrän han exercerade beväring, och de grymma kamraterna kallade honom med kompanichefens namn. Då först förstod han; och därmed jordade han sin mors minne för alltid, utan att anklaga eller döma dock. Det bästa arvet, en obetvivlad börd, saknade han, och han betraktade sig tidigt som föräldralös. De som kände hans sår, aktade sig att röra vid det, men främmande oinvigda skulle alltid peta på det. När han tidigt upptäckt att man fick vara tämligen i fred för människor, om man lät dem vara i fred, så undvek han all frestelse att vara närgången, eller föra intima samtal i sällskap. I tjänsten däremot, och mellan fyra ögon skrädde han icke, ehuruväl han även där var räddhågad, då erfarenheten lärt honom huru dämoniskt man stundom ledes in på falska spår. Han angav därför aldrig, utan han »siktade» en misstänkt, lämnande åt domaren att låta i hemlighet rannsaka innan angivelse skedde. Men han hörde gärna, och när någon frispråkare fanns i sällskapet, satt han med öppen mun, spetsade öron och tycktes anteckna. Uppmuntrade talaren att fortsätta mest genom sina enstaka bifallsstötar: Si där! och sådant, eller genom att kasta en stänkfråga in i hopen, men av den art att hans nyfikenhet förblev dold. Det lät som om han intres-

serade sig för allt och alla, under det han själv upphört vara.

Askanius mottog sin fiskal som en adept, den där kommit att höra visdomens ord.

— Har du ätit kväll, ja; sitt då ner och drick ett glas med oss, det är en vacker vårkväll och kräftorna ha gått upp i ån, snart skall jag bjuda herrarne på kalas emellertid...

Fiskalen slog emellan med: — Har de verkligen —? Satsen brydde han sig icke om att fullborda, ty han visste den skulle bli klippt.

Advokaten bestod ett artigt: — Nej, kåss... under det han tänkte på sin bror och den borgen han måste ikläda sig.

Askanius kände emellertid denna torka hos åhörarne, och han hade i kväll ett behov att göra sig, väcka beundran och intresse. Han började därför med sitt gamla glansnummer, huruledes h a n sjöng för kejsar Napoleon i Versailles, och han inledde som vanligt med en skildring av vattenkonsterna som kostade trett-i-o-tu-sen francs var dag de spelade. Han beskrev dem så noga som om åhörarne hörde dem beskrivas för första gången, och det egendomliga i situationen var att både advokaten och fiskalen varit i Versailles och sett underverken, men de hade aldrig vågat bekänna detta för Askanius, ty han skulle icke ha trott dem, eller ansett dem som tjuvar, vilka ville beröva honom hans uteslutande tillhörighet.

De båda medbrottslingarne växlade några blickar då och då, varpå Libotz försjönk i kalkyler över borgenssumman, men var gång han såg ner rycktes han upp av Askanius, som påkallade uppmärksamheten med ett danskt: — Är ni med? Då visade Libotz sitt

ansikte igen, men ögonen voro inåtvända, ty han räknade i huvet.

Emellertid hade Askanius i afton trasslat in sig i fontänerna, märkte att det skäggade sig i minnet och försjönk i en självdiskussion om vilken fontän som var den största:

— Ge mig si, sa jag Diana, jag menar inte Diana — här trummade han sig på pannan — vad heter han nu igen?

Libotz, som trodde det var en direkt fråga, spratt ur sin frånvaro och svarade:

— Neptuns är den största.

— Nej, inte Neptun, inte...

Här glömde sig fiskalen totalt och högg in:

— Jo, det är Neptun, jag har ju sett den själv.

Detta var alltför orimligt, så att Askanius tog det som ett slags skämt, och gick vidare:

— Sir ni, mina herrar, sådana fontäner får man endast se maken till i Sankt Petersburg, har herrarne varit i Sankt Petersburg? Nej! Ja, si det... eller i Schönbrunn? Inte det! Aj, aj, aj, det är det allra största man kan någonsin i hela sitt liv få se. Men Versailles borde varje människa se innan hon dör, herrarne skulle slå sig lösa en gång, drick lite mindre punsch, samla, spar, gnid, säg: jag vill bli snål, jag nekar mig det nödvändigaste, men jag måste se Versailles innan jag dör, ni skall få låna Bædeker av mig, jag har två stycken, en på franska, en på tyska, resan kostar två hundra francs, det är etthundrafemtio kronor...

— Säg etthundrafyrtio! avbröt fiskalen, som icke kunde motstå högmodsandan längre...

— Får jag lov! Får jag lov — att tala till punkt!

— Var så god, var så god!

— Emellertid, vi sjöng för kejsarinnan, mina herrar, och kan ni tänka er, hon var klädd, dagen till ära, i blått och gult, det var ju artigt...

Och så kom kejsarn! Askanius hade visserligen alltifrån sin ungdom hyst ett obeskrivligt förakt för sfinxen, Badinguet och allt vad han kallades, men efter den dagen han sjungit för fransmännens kejsare, hade denne blivit som förvandlad. Det var ett geni, den största politiker som levat, och som härförare kunde han fullt jämföras med Den Store.

Källarmästarn saknade resonans i afton och han kunde inte komma upp, därför ringde han efter champagne.

Hans offer voro svettiga och förkrossade av all denna storhet, som låg bolstertung över dem. Och Libotz, som icke ville göra någon ledsen, sökte dyrka upp stämningen igen; men att tala om något annat eller någon annan hade varit att döda Askanius. Därför återknöt han med en skenbart oskyldig fråga:

— Vilken stämma sjöng då källarmästan?

Askanius låtsades leta i minnet, vände i munnen en lögn som en tugga, varpå han slutligen svarade, diplomatiskt, lagom sårande, och därmed avspisande alla vidare närgångna frågor:

— Mina herrar, i en väl samsjungen kvartett för mansröster finns endast en stämma, en för alla, alla för en... Och den som har det minsta begrepp om sångens svåra och stora konst, borde veta, att alla stämmor äro lika maktpåliggande, de må heta första och andra tenor, första eller andra bas.

Detta var nu för elementärt, och sättet att lämna åhörarne i okunnighet om att han bara sjöng andra tenor, retade fiskalen som var gammal kvartettsångare. Champagnen hade nyss givit geist, och som han icke hade lust instrueras vidare, så upplyste Tjärne helt i förbigående att han varit första tenor i studentsången.

Här uppstod en fasans tystnad, varunder Askanius kämpade med sitt bättre jag, sin stolthet, sin rättskänsla. Skulle han upptaga ett så farligt stridsäpple, då vore han förlorad, ty Libotz såg ut som vore han beredd att skrida in för studentsången! Nej, han böjde undan; utan att vika, gick omkring utan att snava.

— Mina herrar, viskade han, det gives två slags sång, liksom det gives flera slags vin, cigarrer, maträtter, kaffe, likörer, icke sant? Nåväl, vi ha konstsång, och vi ha natursång, är ni med? Jag för min del håller på konsten, och det gör nog varje musikaliskt bildad person, han må tillhöra vilken samhällsklass som hälst, för övrigt. Därför, och som ett värdigt svar på den något obefogade anmärkning som fiskal Tjärne tillät sig nyss, ber jag att få höja detta glas för konsten!

— Bravo! skrek fiskalen, som var alldeles för lat och njutningslysten för att vilja spilla krafter på ett gräl, och därför drack han med nöje den gamle natursångarens skål för konsten, som ju alltid inbragte honom ett fullt glas.

Libotz hade farit över ansiktet med flata handen för att torka bort ett skratt, och när han märkte att Askanius numera varken hörde eller såg, vände han sig till Tjärne:

— Han är rolig i alla fall, sade han högt.

Klockan var nu inemot tolv.

— Tala om något trevligt! sade Askanius, icke för att få höra något utan för att få vila sig. Och han satte sig i posityr som om han väntade ut deras snack med tålamod och undergivenhet; under tiden lekte han med sina egna tankar och läste över vad han skulle säga sedan.

Tjärne, som kände taktiken, vände sig nu direkt till Libotz och började tala om Paris, fick svar och nya bidrag.

Nu skulle en vanlig människa i Askanius' ställe ha uttryckt sin förvåning över att de herrarne o c k s å varit i Paris, och med en släng av självhumor ha räddat sig med ett leende åt sin narraktighet nyss, men Askanius var ingen vanlig människa, ty med sina goda egenskaper ägde han den största subjektivitet, härsklystnad och egenkärlek. Han var centrum i denna lilla värld av hungriga och skuldsatta som levde på hans barmhärtighet; sången och Paris voro hans enskilda tillhörigheter, och dem fick ingen annan titta på. När han nu hörde, att de varit i Paris, vilket han visste förut, frestades han hugga in med anmärkningar och rättelser, men hans högfärd tog överhanden, och han blossade bullersamt på sin cigarr, andades tungt under ansträngningen att hitta på ett spritt nytt samtalsämne, som kunde klippa deras tråd.

Några gäster, som avlägsnade sig, tittade på rutan, och Askanius passade tillfället, reste sig och drog ner rullgardinen:

— Jag tror vi dra ner gardinen, sade han, satte sig igen och sporde: — Vill inte herrarne röra på glasen.

Fiskalen hällde ner ett fullt glas, men släppte icke Parisertråden. Libotz, människovännen, tyckte synd om Askanius, som led dödens kval, och därför avbröt han Tjärnes svada med ett:

— Tillåt oss dricka med källarmästarn.

Detta glas blev avgörande, och nu började en karaktärsförändring inträda såsom i fjärde akten av ett vårdat drama. Fiskalen blev hög, elak, utmanande och tog upp ett samtal om Shakespeare med källarmästarn. Denne var icke svarslös, men konversationen blev en tuppfäktning; de två talade i mun på varannan, väntade ut varandra, för att icke svara på tal, utan för att få köra fram med sitt eget spann.

Askanius hörde icke på motståndaren utan vände sig med vämjelse bort varje gång denne talade, och gjorde miner som skulle säga: prata på din smörja, jag kommer straxt.

De hade råkat in på citaternas breda väg, och Tjärne kunde många, men Askanius bara ett, detta satt han och höll i handen för att släppa lös, när stunden var kommen.

— Nej, skrek Tjärne, det här, det är sublimt, det är Macbeth som säger det:

»En skugga blott, som går och går, är livet, det är
en saga,
berättad av en dåre; låter stort,
betyder intet!»

— Asch! fräste Askanius, det här är stoltare och mycket djupare, jag tror det är Othello eller Hamlet, ge mig si...

Nu klickade minnet, citatet uteblev och fiskalen högg genast in i tystnaden:

— Så här säger Lear:

»Från midjan nedåt äro de centaurer,
fast kvinnor ovantill,
till gördeln blott få gudarne regera.
Allt nedinunder tillhör djävulen;
där är det helvete, där är det mörker,
där är det svavelsjö...»

— Uss nej, inte säger man sådant, avbröt Libotz, som befann sig i kärlekens första heliga tempelgårdar.

— Det är ironi, skrek Askanius, sir mina herrar, den som icke förstår ironi, den skulle aldrig få tala om Shakespeare. Par exempel, jag tror det är Köpmannen från Venedig, men det kan vara detsamma, som säger att livet är vävt av samma tyg som våra drömmar, inte menar han det, han låter en toker säga sådant för att visa vilken toker han är; därför skall man vara försiktig när man vill tolka en stor skald, och endast den kan tolka honom rätt, som av naturen fått en känsla av förståelse för det stora, sköna, sanna i liv och natur.

Denna ansträngning var för stor, och Askanius inträdde nu i ett nytt stadium, han slöt ögonen, försattes i en trance, under vilken hans själ var frånvarande, under det händerna arbetade med cigarren som oupphörligen tändes och slocknade; fullt vaken var dock icke kroppen, ty cigarraskan skrapades ned i champagneglaset.

Fiskalen, som blivit stukad, förlorade sin taktkänsla och blev brutal, tog konjaksbuteljen och fyllde ett dricksglas till hälften, slog först i sig en slurk varmed han sköljde munnen, varpå han välvde i sig resten.

Askanius måtte haft sitt öga i handen, ty blundande räcktes fingerna fram, fattade konjaksbuteljen om halsen och flyttade den intill den halvsovande, som sedan girigt fasthöll den tryckt mot västen där pincenéfickan satt.

Nu talade Tjärne ur skägget, med blodad tand, viss på att Askanius intet hörde.

— Att sitta och höra på hans guano, det är ju alldeles abnormt, va? Den där våga tala om Shakespeare...

— Tyst, tyst, varnade Libotz, man ska inte säga så, man måste vara tacksam!

— Låt gå för tacksam! Men att vara smickrare och tallriksslickare, hålla med, det är att göra karln högfärdsgalen, ni ska se att han spricker en dag...

Libotz ville ha en sidorörelse till stånd och tog upp norska frågan, och det blev långt, men slutligen trasslade båda in sig, så att de under pratet råkade byta ståndpunkter, och slutligen stodo kämpande mot sig själva och varandra.

Askanius tycktes ha sovit, och nu talade han liksom i sömnen med slutna ögon:

— Den nationella uppfostran, mina herrar, en nationell uppfostran, ligger icke i folkskolan eller allmänna rösträtten, för oss svenskar aldra minst, det kan låta som en paradox, men är icke en sådan...

— Sitter han och rättar temor? avbröt Tjärne.

— Ingenting, fortfor Askanius orubbligt, har så bidragit till svenska nationens uppfostran i kulturellt avseende som — smörgåsbordet.

Ett gapskratt klang i paviljongen, belönande roligheten, men det var icke så menat, utan här menades något djupsinnigt.

— Det låter som en paradox, fortfor Askanius, men tro mig, mina herrar, jag kan sitta vid disken och låtsas skriva, eller räkna, eller läsa, en gäst träder in...

Här beledsagades den dramatiska situationen med gester, varvid konjaksbuteljen blev ledig, så att fiskalen kunde slå i ett dricksglas till...

— En gäst träder in, en obekant, en främling... Nu har jag en spegel under klockan, och jag ser, jag har ögonen med mig, fastän jag kan blunda...

Fiskalen drog sig baklänges på stolen, förvånad över att Askanius kunde vara så falsk.

— En gäst har ju rättighet att äta så mycket han vill av smörgåsbordet, men en fin karl gör inte det, en fin karl gör sig en smörgås, slår i en sup, går och sätter sig, begär matsedeln, en halv öl. Varför gör han detta? Därför att han är uppfostrad; därför att han har takt. En tysk kan aldrig lära sig detta, kan aldrig, även om man upplyser honom om att det icke är meningen äta sig mätt vid smörgåsbordet, han är icke mottaglig för upplysningar... Jag tror de sjunger i trädgårn!

— Låt dem sjunga! svarade Tjärne. Skål för smörgåsbordet...

— Det finns de som tar sex supar också, när jag vänder ryggen till, men det är sämre folk... och det finns de som äter ostsmörgås till oxsvanssoppa, det finns hycklare, som tar en sup och går och sätter sig, men stiger upp igen, när jag är ute i verandan, och tar sig en halva, men min hustru ser dom i luckan, och är inte hon där, så talar Karin om det för mig. Karin är en bra flicka som står på husbondens bästa, hon är trogen i döden och skulle aldrig tala om att

min hustru på fina middagar serverar salt karlax som rhenlax, det är yrkets små hemligheter, och dem förråder man icke, om man nämligen lägger salt laxrygg i skummjölk över natten, så blir han som färsk, och när ingen klagar så, herre gud, men jag har lärt Karin fråga gästerna: var inte laxen god? och när de svara: utmärkt! så har mitt samvete ingenting att förebrå mig...

Askanius hade nu kommit in på det farliga stadiet, då han förrådde sig själv. Libotz, som kunde gå ut ur sin person, identifiera sig med andra och därför led allas lidanden, han satt med nerslagna ögon, skämdes och pinades på Askanius' vägnar, men mest av att se hur Tjärne njöt av att samla upplysningar dem han sedan skulle missbruka. Askanius fortsatte sitt orrspel som intet kunde hejda:

— Maten förtjänar man intet på, och det måste fuskas i ett kök, man måste tillvaratagа och förvandla; de sitter och äter nässelkål om vintern, prisar den, betalar mera än för grönkål, och då är det bara grönkål, det är alldeles som med pilsnerölet hos bryggarn; han vattnar lageröl och får mer betalt, det är mänskliga dårskapen; men vinerna, det är min hemlighet, den här champagnen till exempel heter Old England, men det är icke Veuve Clicquot Old England, nu kommer snobbar som vet att det skall stå Old England, och så ser de inte efter det viktigaste eller Veuve Clicquot som kostar elva kronor när den här balchampagnen kostar två och femtio, men det är följden av brännvinsbolagets monopol, jag tvingas köpa av deras varor, och så pang! ä vi där! Men det kommer en dag, mina herrar, då bolaget skall avslöjas,

jag har en tidningsskrivare på mina fem finger, och när stunden är inne, paff, så ligger bolaget där!

Tjärne satt med öppen mun, och vid tal om bolaget kröp han fram mellan glas och buteljer för att höra riktigt noga, ty bolaget var den lilla stadens stora eldfara.

Askanius slocknade efter den sista ansträngningen och föll i verklig sömn; han var icke drucken, ty han hade icke rört ett glas på två timmar. Under sömnen förvandlades hans ansikte igen, masken föll av och Tjärne som hade ögonen med sig observerade noga den sovande:

— Jag undrar hur den mannen börjat, vad han varit, vad han har gjort, och om han är straffad. Se på dessa ludna händer som likna en kortspelares...

— Man ska inte forska i människors förflutna, avbröt Libotz, som med all sin mildhet ägde en fast karaktär, ty varje människa får lida för sina gärningar, och när hon lidit ut, är hon förlåten. Och en väns svagheter skall man överskyla. Askanius är vår vän, han har hulpit oss i nödens stund...

— Och det tar han betalt för nu med ränta.

— Ja, man skall ju lämna igen vad man lånat...

Tjärne hade också fått ett nytt ansikte, en mördares, men Libotz behöll sitt.

Askanius var efter en stund utsövd och klarvaknade, men han kände icke igen sina gäster; sömndrucken, men icke drucken, tilltalade han Tjärne såsom vore han den främmande person han liknade.

— Mister Chester, ni gjorde bättre att gå i dockorna än sitta här, ert föregående är av den natur att ett strängt regelbundet arbete i Brooklyn ville bringa er upp igen.

— Han har varit i Amerika, viskade Tjärne.

Men Askanius fortsatte med den engelska brytningen och besvarade Mister Chesters invändningar dem endast han kunde höra:

— Flickan, ni vet, är förlorad, men jag har ingen skuld, ingen! Skenet låg visserligen emot mig, domstolen frikände, jag har utslaget kvar i min chiffonier...

För att rädda sin vän, tog nu Libotz ett djärvt steg, djärvt för honom, den försagde. Han tryckte på ringet, och om två minuter syntes Karin, något yrvaken, ty klockan var nu två.

Då vaknade Askanius, och med en vred blick frågade han flickan:

— Vad vill du?

— Det ringde, källarmästarn.

— Vem har underständt sig ringa?

I ett anfall av trots och för att få se Askanius i ögat, svarade Tjärne:

— Jag har ringt, jag ville ha vatten!

Askanius betraktade fiskalen noga, for med handen över pannan, och framsade:

— Kors, jag tyckte, men det är ju... jag måtte ha slumrat, är det inte...?

— Tjärne, svarade Libotz.

— Ja visst, fiskalen, han ville ha vatten, gå efter vatten, Karin.

Karin gick.

— Karin är inte någon vacker flicka som notarien påstår...

— Det har jag aldrig påstått, vågade Libotz, men hon är en snäll och en bra flicka; hon är långt ifrån vacker.

— Tycke och smak äro olika, men att kunna påstå att Karin är vacker...

— Jag har inte påstått...

— Hennes drag äro icke regelbundna, hyn något passerad och figuren si och så, men en snäll och bra flicka är hon, och den som säger annat han är en baktalare, ja, det är ordet!

Här fick Libotz en straffande blick, som han måste hålla till godo med... och Askanius gick på:

— En snäll och bra flicka, det är mina ord...

— Nej, det var notariens, avbröt Tjärne.

— Och den som skall ha henne en gång, det skall vara en ordentlig karl och inte en som super, så han kommer i tidningarne.

All Askanius' infödda ovilja mot Libotz trädde nu fram igen, och han rev och slet i den arme mannen.

— Knep går till en liten tid...

— Karlax går längre! interfolierade Tjärne.

— Och när man inte är kvar i hovrätten, skall man icke sätta hovrättsnotarie på sin skylt... Ärlighet varar längst och den som skall handhava rätten måste själv respektera densamma...

Här brast Tjärnes tålamod; han reste sig under förevändning att inspektera några diktade brandposter, tackade för aftonen, tog Libotz med sig och gick åt dörrn.

Men Askanius, som var trög i vändningarne, hann endast framstöta några: — Får jag, får jag lov... Karins uppträdande i dörren med vattenflaskorna hejdade de avtågande, och Tjärnes eviga törst kom honom att falla för frestelsen att stanna, varpå Askanius fick en ny ordström i gång.

— Posten, så här dags; inte är posten öppen så här dags...

— Brandposten, sa jag.

— Telegrafen kan stundom vara öppen om natten, men postkontoret — al-drig!

— Godnatt, bror, nu skall du gå och lägga dig, slängde Tjärne efter sig, när han flydde, medförande Libotz, som ville stanna och ta avsked riktigt.

Askanius blev sittande och talade ut i mörker och luft sin harm över människors otacksamhet och taktlöshet.

Men när fiskalen och notarien kommo ut på gatan så brast det lös; allt vad de icke fått säga därinne i paviljongen, kom nu i dagen och ett nattprat på trottoarkanter, på stora torget, på kyrkogården utspann sig och varade ända till morgonen.

*

Åtta dagar senare var advokaten Libotz ringförlovad med Karin, och de spatserade varje morgon ut i naturen. Askanius blev kall emot båda, förebrående Karin otacksamhet.

Under dessa dagar hade Libotz bestått en svår kamp, då han bestormades med brev från brodern som begärde hans borgen på flera tusen kronor. Advokaten hade svarat att han icke kunde borga för den summan han icke ägde. — »Men du har råd att gifta dig,» svarade brodern. Denna sublima yttring av logisk egoism stålsatte Libotz några dagar, ty det var för mycket, även för honom. I samma väva måste han ta hand om fadren, som gjort konkurs, var sjuk och icke kunde få komma på fattigvården, både där-

för att han var så hatad och därför att han ägde burgna släktingar. Han fördes till stadens sjukhem, där Libotz fick underhålla honom på andra klass. Då tyckte notarien att han gjort sin skyldighet, och kunde slippa borgen åt brodern, men andra tyckte icke så. Askanius kom också fram till Libotz vid middagsbordet och viskade:

— Att lämna sin egen bror i sticket, det är inte vackert.

— Jag har icke satt honom i sticket! svarade Libotz undergivet.

— Joo, han får lida för andras vårdslösa uppförande.

Där var lögntornet igen, byggt på en lögn och som icke kunde rivas. Libotz satt och såg på det, teg och gick hem. Där fann han ett brev från brodern, i vilket denne skildrade vad han fått lida för honom. Greven hade sålunda förlorat en process, där Libotz fört kärandens talan. Då hade ordet brännvinsadvokat fallit, och när förvaltaren förklarat att det var hans bror, slog hatet ut åt sidan. Kom så tidningen med fyllerimålet, och greven stack bladet under förvaltarens näsa, fräsande:

— Hade jag rätt! Där är brännvinet, advokaten är därefter.

Allt med allt, Libotz insåg att han, om ock ofrivilligt, åsamkat sin broder obehag, och han skrev under samt avsände det farliga papperet. Men som han var öppenheten själv, talade han om detta för Karin, och hon uttryckte sitt ogillande, då hon skulle vara med och umgälla detta en gång. Libotz kunde icke neka att hon också hade rätt, och så satt han i en ny slitning.

Förlovningen gick på, och hade varat en månad. Första veckan talte de om sin barndom, om föräldrar och släktingar; andra veckan om framtiden, om giftermål och bosättningen. Som de voro ense i alla punkter, emedan Libotz beslutat sig överlämna allt sådant åt henne, så var våningen snart hyrd i fantasien, möblerad i fantasien, och ingenting fanns att tillägga eller diskutera. Tredje veckan talade de om första veckans samtal, och fjärde veckan om andra veckans. Libotz började märka att samtalsämnena tröto, att aldrig något livligare meningsbyte uppstod som kunde elda och ge impulser. Men för att samförstånd skulle råda, stack han under stoln med alla avvikande meningar, eller levde han sig in i den föreställningen att de voro ense i alla punkter, måste vara det, om en varaktig lycka skulle kunna råda i äktenskapet. Äran var så stor för honom, att han älskades av en kvinna, därför ansåg han som en gengäld att hon fick råda i allt, utom hans processer, dem talte han icke om, ty de voro andras tillhörigheter.

En söndag skulle de roa sig från morgon till kväll, äta middag ute på landet och ha det riktigt angenämt, ty Karin var ledig hela dan. De startade vid niotiden, och flögo ut genom tullen. Först talade de om de små tilldragelserna sedan de skilts i går middag:

— Nå, va de mycke folk i går afton? frågade fästmannen.

— Ja, det är ju alltid mycket folk om lördagarne. (Det visste han ju.)

— Var källarmästarn vid gott humör? (Det brukade han aldrig vara.)

— Han knorrade ju som vanligt — men han är

snäll ändå i grund och botten. (Detta ordet snäll begagnades oftast av Karin, emedan hon visste att hon själv ansågs som snäll.) Men var var du i går afton?

— Jag satt hemma och skrev, för att kunna vara ledig i dag, kära barn. — Nej si en så stor fågel, det är visst en glada.

— Inte finns det glador här i trakten, inte.

— Jo, det tror jag bestämt, och det måste vara en glada för hon har kluven stjärt.

— Tror du inte det kan vara en ormvråk, för han skriker så på det sättet?

— Kanske det, men ormvråken har inte kluven stjärt.

— Men sädesärlan där på gärdsgården har också kluven stjärt.

— Kåss ja, det har jag inte tänkt på, men det står så i Berlins naturlära, inte vet ja', men du har så rätt Karin lilla.

Så var gladan förtärd; endast skodonens och klädernas ljud hördes under den raska gången. Libotz tuggade torrt, kände tomhet i huvet, kastade blickar utåt åkrarne för att hitta något att tala om, medan han plågades invärtes av en process, som han dock icke ville vidröra.

Efter att han en lång stund hade grävt i handlingarne, fann Karin tystnaden opassande och började känna det genant.

— Säg något, Edvard! Det är så hemskt när du tiger.

Libotz släppte vittnesmålen ur huvet, men kom av sig, och i sin nöd säger han det han aldrig borde ha sagt, nämligen:

— Va ska jag säga då?

Det var bankruttförklaringen, vantarne i bordet, och tråden var klippt. Två främmande personer gingo bredvid varann och tänkte, tänkte över varandra, över deras förhållande, över orsaken till tystnaden. Och straxt blev det främmande förvandlat till fientligt. De kände sig trolösa mot varandra, som kunde gå och tänka tyst utan att säga ut vad de tänkte, och ju längre de tego, dess värre blev det. I sin förtvivlan grep Libotz en växt från renen, och utbrast med lyckat intresse:

— Nej, si, en sån undelig blomma!

Karin kände både hyckleriet i förvåningen, och allmosan han räckte henne, därför såg hon icke dit och svarade icke, men ökade farten bara som om hon ville fly från alltihop.

Libotz följde, kände sig avdankad, var viss att det var slut, tänkte efter var han skulle äta sin middag hädanefter då han icke kunde gå till Askanius, undrade om det skulle stå i tidningen, vad staden skulle säga. Han var så livligt inne i den nya situationen, att han saktade sina steg och lät Karin gå förut, just där vägen krökte och hon försvann. Men han fann det alldeles naturligt; hon hade brutit, det var slut, och det var en lättnad. Han satte sig på en sten, tog av hatten, torkade pannan, men grät icke; lättnaden att få vara ensam, återfå sig, blev en sådan stor njutning att han småvisslade, under det han ritade.

— Kåss så undelit de ä, alltihop, tänkte han. Ja — de ä undelit!

Men så började det att dra, och en ångest överföll honom, han reste sig och gick igen, framåt; och

när han krökt om med vägen, stod Karin lutad mot ett träd och grät.

De gräto tillsammans, tysta först, i gemensam förtvivlan att icke räcka för varandra, icke kunna fylla ut varandras tid, tills Karin slutligen utbrast:

— Att det var så svårt, det kunde jag aldrig tro!

— Detta är det svåraste av allt! sade Libotz. Men ska vi skiljas på en stund, du går den vägen, och jag över åkrarne, så råkas vi vid hagen.

Förslaget var ovanligt, men gott och det antogs. Libotz kom in i sin process, blev sig själv och antog dimensioner, hörde vittnen, talade inför domstolen och övertygade motparten, ett ovanligt fall, som endast kunde ske ute på en åker, då parterna voro frånvarande.

När han kom fram till hagen och Karin, fann han det helt naturligt att han talade om det som fyllde hans sinne, och utan inledning började han referera målet. Det var visserligen bara en ägotvist, med underhållsskyldigheter, broläggningar och gärdsgårdar, men han levde när han talade om sitt arbete, han fyllde tomrum och han lade ut personligen. Karin hörde mänskoröst; ensamheten hon icke var van vid befolkades, och hennes fästman visade sig till sin fördel. Hon kastade in småfrågor som eldade honom fortsätta, och hon uppmuntrade honom så att han, när det målet var slut, tog upp ett annat, som han gjort sig till en triumf. Men det var lite långt och invecklat, tröttande genom sin mängd av namn, dock, han talade sig varm, han gick lättare som efter trumma, och de nådde slutligen Gröndal. Klockan befanns bara vara elva, och det öppnades icke förrän två, då middag skulle ätas. Det var ju en ryslig

tid. De gingo ner till den lilla skogssjön, tittade efter löjor, kastade småsten på dem, plockade svärdsliljor, men detta allt fyllde bara ut en timme. Då infann sig torkan igen, men varnade för den farliga tystnaden, snattrade de om ingenting, togo om gamla tema, och när de upptäckte sig som plagiatörer, kunde de icke se varann i ögonen. De skämdes för varandra, för sig själva, men tystnadens spöke jagade dem framåt, så att de slutligen sade ofrivilliga dumheter, rörde vid sår, som de icke ville åt. Libotz hade mesta oturen.

— Det är underlit att alla skomakare heter Andersson, sade han till exempel, bara för att säga något.

— Min pappa var skomakare, men han hette Lundberg, svarade Karin med en viss godmodig humor.

— Kära, lilla vän, inte visste jag det, och inte ville jag såra dig.

— Nej, det vet jag, svarade Karin, som var säker på sin fästmans goda sinne; och för övrigt levde de ännu i paradiset, där ingen trodde ont om den andra, och sålunda gräl icke kunde uppstå, grälet som brukar börja där den goda tanken och den goda viljan upphöra.

Slutligen måste Karin gripa i sitt förråd, och hon gick i tankarne till Askanius och gästerna:

— Den där Tjärne är en trevlig karl i alla fall, sade hon.

Nu skulle ju Libotz ha tagit detta som en påminnelse att han själv var tråkig, men det gjorde han inte, utan han tog fatt i Tjärne, som ett motiv, och med sin mänskovänlighet visade han fram hans goda

sidor, och belyste med exempel ur livet, Karin auktionerade på, Tjärne blev en ljusets ängel, en martyr, hans tragiska öde med den falska börden tvang en att förlåta honom hans små egenheter...

Små egenheter, ja! Där gjorde de halt, och under pausen gick det upp för dem, vilken ryslig figur fiskalen var, och de visste båda att han vilken dag som hälst skulle mörda Askanius. Karin gjorde först klart att vända, men Libotz ville icke vara med i vändningen, utan fördröjde sig vid hans tragiska öde, uttryckte sin fasa för det brottet som förfalskade en oskyldig människas hela känsloliv, gick ner genom generationer och straffades på barnen i alla led. Därpå kastade han in på norska frågan, tog allmänna rösträtten med på släpet, utvecklade proportionalismens grundidé; vågade dock icke se på klockan, emedan detta skulle ha antytt att han var otålig.

I en kyrka i fjärran ringde ut; klockan var ett. En timme till alltså.

Libotz var förtvivlad, mest över att han plågat Karin med processer och politik; att tala om människor, som dock var det enda intressanta, ville han icke, och att bara sitta och berömma lymlar, kände han förnedrande i längden, lika förnedrande som att förtala dem. Trött var han och hungrig, torr och tom; han ville ett tag öppna pulsarne för att svalka sig, och hoppa i sjön, men han föreslog i stället:

— Ska vi röra på oss lite?

De rörde på sig, satte sig; betraktade en myrstack, undrade hur så små djur kunde ha det, och se sin värld. Kastade stenar i sjön för tionde gången, tittade upp i tallarne, som om de ville hänga sig i grenarne. Löjorna vågade ingen sig på mera,

ty de hade utdiskuterats; svärdsliljorna hade vissnat och blevo bortkastade, men tystnadens spöke smällde med piskan var gång de tröttnade tala. Båda voro dock så upplysta att de icke skyllde ledsnaden på varandra, utan funno den ligga i själva sakens natur, men de vågade icke tala om detta, icke om sitt förhållande, ty det tålde icke kritik och vidrörande.

Emellertid slog klockan två, och bordet stod dukat under en hägg. Där var intet folk att se, och Karin fann det ensligt, ty hon var van vid rörelse och liv, men Libotz tyckte det var idealiskt att få vara ensamna; detta sade han dock icke, ty han ville i allt vara henne till lags. Därför fick Karin bestämma matsedeln, och när hon fick se sparris, utbrast hon:

— Jag undrar hur det kan smaka.

— Nej, har du aldrig ätit sparris?

— Aldrig!

— Nå så ska vi försöka, fastän de e dyt.

Så började en middag, och med återvändande krafter steg munterheten. Libotz fann allting roligt, var nöjd med allting, och Karin njöt av att bli uppassad av en kypare i frack. Först taltes om maten, men Karin upplyste att man icke får tala om det man åt. Då försökte Libotz säga kvickheter för att narra fästmön skratta, och när han såg kyparen stå bakom en dörr och lyssna, sade han att kyparen hade röntgenöron.

Men Karin kände icke röntgenstrålar, och därför fick Libotz tillfälle ge en lång historia, som avbröt udden på roligheten. Därpå kom talet på ädla stenar i anledning av en kråsnål, som Libotz bar i halsduken; och när han meddelade sin upptäckt att de billigaste stenarna voro de vackraste, såsom granat, ametyst,

topas, under det smaragd och rubin sågo falska ut, så blev fästmön rädd att han var snål.

— Ja, men diamanter är dock de allra vackraste.

— De se ut som glasbitar, men är nog så vackra, det har du så rätt i, fast de ä ryslit dyra.

Efter middagen kom ju kaffet, men det kom något annat också. Libotz var van att sova middag, han kunde inte hjälpa det, och nu kämpade han en kamp för livet; en tyngd i hela kroppen drog honom ner mot jordens medelpunkt, och hans medvetande omtöcknades, föreställningar blandades som kort, bilder gycklade, hägringar döko upp, tid och rum förvandlades, och med klippande ögonlock talade han mörka ord, ur processer, mantalslängder, författningssamlingar; han kallade kyparen Askanius och titulerade Karin fröken, blandade ihop juveler och rökt lax. Karin skrattade först, och frågade om han druckit för mycket, men fästmannen svarade:

— Inte ha ja de; ja e bara lite sömnig, luften söker när man är ovan...

Och så kom det; han gäspade. Då reste sig flickan upp från bänken, Libotz vaknade som vid en örfil, ögonblicket var avgörande, då — en cykel ränner fram, och elegant, med en ryttares rörelse, sitter Tjärne av, hälsar med militärisk honnör, och blir mottagen med ett anskri som räddaren!

Nu blev det konversation; alla tre på en gång talade; Tjärne hade ätit middag; han föreslog genast käglor och punsch; det blev ett uppsving, alldeles otroligt. Och han konverserade Karin så att hon rodnade av munterhet, och Libotz gladdes oegennyttigt, då han såg hur hon roade sig. Lika osjälviskt applå-

derade han fiskalens bataljoner och kringskuren kung, njöt av sina nederlag, då de skaffade de andra glädje. De andra började göra narr av honom, och Karin stack åt alla de små svagheter han under dagens lopp lagt i dagen. Hon antydde även hur tråkigt de haft, uttryckte oförställd glädje över fiskalens ankomst, men ångrade sig ibland och strök då fästmannen på skägget med ett deltagande: Men han är så snäll, så.

Eftermiddagen gick som en dans, det kom folk och där blev musik.

Mot aftonen började dock fiskalen tyna, och när fästmannen märkte det, beslöt han en uppryckning i stor stil. De skulle åka till stan, supera på Stadskällarn, där Karin aldrig varit med sin fot. Så gick han att beställa åkdon, blev borta en stund, och när han kom tillbaka, fann han de båda kvarlämnade inbegripna i en halvhög konversation, som genast avklipptes, varav han slöt att de talat om honom. Men han sade ingenting, fann det helt naturligt och önskade tro att de bara talat väl om honom. Droskan körde fram, Libotz satte sig upp först, upptagande baksitsen, och tvang därmed Tjärne att åka bredvid fästmön. Att det var opassande kunde han icke finna.

Vägen var lång, Libotz somnade efter att ha bett ursäkta, under det de andra skrattade åt honom; och han log själv i slummern åt sin lilla svaghet. Men när han vaknade, fann han Karin och Tjärne inbegripna i ett så livligt samtal av den halvhöga art, att han icke hörde deras ord.

Han var utanför spelet, försökte ingripa, men åsidosattes, tröttnade och drog sig inom sig själv.

Ibland kastade dock Karin något skämtsamt åt honom, som föreföll aktningslöst. Och när hon slut-

ligen snäste fram ett »tyst du», så rullade han in sig, blev absolut otillgänglig; och han glömde svara, när han nästa gång benådades med en likgiltig fråga som icke begärde något svar.

Fiskalen, som icke kände ädelmod eller medlidande, blev ond på Libotz' trumpenhet, och för att göra processen kort avsköt han den dödande pilen:

— Du är väl inte svartsjuk heller, gubben min! (De hade nämligen blivit bröder i kägelbanan.)

Det var nådestöten som mottogs utan klagan, utan motstånd, och den slagne satt bara med huvudet nedböjt mot bröstet, som om han uttalat de sista orden här i livet: Det är fullkomnat. När de åkte in i staden och kommo till apoteket, stannade Libotz droskan och med ett hastigt: jag skall bara hämta ett recept! försvann han in i portgången.

Både Karin och fiskalen pratade så livligt att de icke fästade sig vid Libotz' avstigning. Efter en stund funno de dock väntan lång, och fiskalen steg ur för att titta på rutan till apoteket, men när han icke såg någon Libotz, steg han in och frågade, men advokaten hade aldrig varit där. Då förstod han sammanhanget, och inseende straxt att han själv måste rädda sig från den besvärliga och tråkiga rollen som tröstare, slank han som en orm genom portgången och försvann samma bakväg över apotekets gård som advokaten nyss tagit.

Fästmön satt kvar en stund, men så började hon ana oråd, gick in på apoteket och frågade, fick beskedet, störtade ut och lämnande vagn och kusk sökte hon upp fästmannens bostad. Han var icke hemma.

Då återstod henne endast att gå till sig.

Följande morgon mottog Karin ett brev jämte sin ring. Brevet var icke bittert, tvärtom. Libotz påtog sig all skuld, beklagade att han blottställt hennes rykte; förklarade att han icke var den man hon skulle ha; hans tunga lynne, hans svåra arbete med allt mänskligt elände gjorde honom omöjlig som sällskapsmänniska; icke lycklig själv kunde han icke sprida glädje eller ljus över en annans liv. Och så vidare.

Karin grät, men insåg att detta var det bästa, och därmed återgick hon i sin tjänst hos Askanius, dit Libotz nu upphörde att gå.

Även fiskalen uteblev en tid, ty i samma stund Libotz släppte taget, förlorade rovet all retelse för honom; han hade bara velat känna sin omotståndlighet och njuta av den andres lidanden, en kort söndagseftermiddag.

Libotz höll sig inne i åtta dagar, lät hämta mat, bleknade, men skötte sitt arbete med lugn och vanlig uthållighet.

Hans ställning till stadens innevånare förblev densamma som förut. Hatad av alla som han måste kräva, misstänkt, missaktad, drog han dagens tunga och uppfyllde sina plikter nästan småaktigt. Kom det teater, cirkus eller musiksällskap till staden, så gick han dit, fastän det icke roade honom.

— Si, vi måste gå dit som ha råd, annars kommer de aldrig igen, och då står teatern tom. Det är en skam för stan, och barnens enda nöje är cirkus; man måste tänka på de andra också.

Men han lånade även ut pängar, utan ränta, ficklån åt småfolk; skrev på borgen, fick betala, men i tack erhöll han endast det tråkiga ryktet vara pro-

centare. Hans tyngsta plikt var dock att besöka fadren på asylen. Fastän han betalade för andra klass och alltid medförde snus, portvin och andra småsaker, så mottogs han endast av klagomål.

Gubben var nämligen hatad även inom asylen, där flertalet tillhört hans kunder och lidit i åratal av hans falska varor. Han höll sig därför mest undan, vågade icke promenera på gården, led emellanåt av utbildad förföljelsemani, som nog ägde sin fasta grund i det hat varmed han förföljdes. Sålunda fann han all mat förfalskad, vattnet förgiftat, och sängkläderna impregnerade med elakt luktande ämnen, så att han fick stiga upp om natten och sitta på en stol. För att förbättra fadrens ställning uppfann Libotz sättet att muta hans rumskamrater med små presenter, men fadrens väckta avund omintetgjorde hans bemödanden i den vägen.

En söndagsmiddag efter gudstjänsten kom Libotz gående den långa tråkiga gatan som ledde till asylen. Till höger låg ett bönehus mitt emot ett berg som icke hunnit sprängas bort och vilket liknade en inälva ur jordens innandöme. Längre bort låg en kolerakyrkogård som man icke tordes röra i, av fruktan att släppa lös pesten. På denna lekte barn, gömmande sig i förvildade busksnår, eller klättrade i träden som tagit bisarra former, buro tjocka mörka, fläckiga löv, liksom pestsmittade. Ett enda svart träkors stod lutande till fall, och vid detta syntes ibland en äldre kvinna stå försänkt i tyst bön, under det barnen stimmade omkring. Barnen brukade kasta till måls på korset, så att det föll, men Libotz gick alltid och reste upp det, stöttande med stenar. Det stod något skrivet på korset, men det var icke kvinnans namn, och Libotz

räknade ut att det varit hennes stora kärlek som nu förvandlades därnere i jorden, och då undrade han ofta varför icke de rätta råkades. Härpå hade den cyniske fiskalen en gång svarat: Det finns inga rätta (med parentes, andra än de som icke få varann).

Invid denna mörka plats låg asylen, som först varit kronomagasin, sedan kolerasjukhus, och nu slutligen blivit ett hem för eländet. I dag kom Libotz med sin svarta handsäck, visiterades av portvakten, släpptes in i det halvstora rummet, där fadren inhystes med två andra.

Gubben satt i nattrock vid fönstret, vändande ryggen åt olyckskamraterna för att slippa deras blickar. När sonen trädde in, tog fadren handsäcken ifrån honom utan att hälsa eller tacka, gick bakom en skärm och satte sig att äta och dricka utan att säga ett ord till börja med. Detta gjorde han emellertid med ett skrytsamt buller för att reta de andra två. Särskilt gjorde han sig besvär att snusa så att det hördes, och däremellan sladdrade han:

— Om de andra också hade snus, hur skulle jag kunna njuta av mitt då? Du understår dig inte ge dem något, Edvard.

Därpå kröp han fram och undersökte Edvards rockfickor, där alltid någon extra överraskning var att finna. I dag hade sonen berett honom den största och käraste, då han medförde två nya kortlekar. Edvard hatade kort, och två kronor voro syndapängar, men kärleksverket var desto större.

Gubben bröt de nya lekarne med vällust, det var som att skala en persika, och talken smekte fingerna på den gamle spelaren, då hjärteress tittade ut gonom omslagets runda ruta.

Han ville genast börja spela, men sonen gjorde föreställningar.

— Det är ju söndag och det går aldrig an, för resten kan jag inte spela.

— Jag ska lära dig, svarade gubben.

— Neej, du, far, skall spela med kamraterna här, i morgon.

— Med de där, aldrig nånsin.

— Men ensam kan du inte spela.

Detta var ett förfärligt problem; det var det enda man inte kunde göra ensam; man måste ha någon att rivas med.

— Sätt dig ner! sa gubben, och var icke otacksam mot din gamle far. Tycker du inte att jag är olycklig nog!

Jo, det tyckte sonen, och som han hade svårt att göra en människa ledsen, så satt han ett, tu, tre med korten i hand.

De spelade knack, det enda sonen kunde. Han skämdes emellanåt, blev rädd att sysslomannen skulle träda in, slängde korten i bordet; men så stark var fadrens makt över honom, att han genast återgick till spelet på ett kraftord av gubben.

— Du bekände inte, far! vågade sonen, mera i form av upplysning än anmärkning.

— Säger du att jag spelar falskt?

— Jag menade icke så, ville bara fästa din uppmärksamhet på...

Det oundvikliga grälet var i gång, och sköttes av gubben ensam, som både talade och svarade.

En av olyckskamraterna hade emellertid smugit sig ut, och om en stund stod sysslomannen i rummet:

— Sitter ni och spelar kort mitt på blanka sön-

dagsmiddagen, vet ni inte någon levande skam. Men sådan fader, sådan son! — Tag bort korten, annars skall jag ta bort dem!

Edvard Libotz satt svarslös, skamsen, förvunnen; han kunde icke skylla på fadren.

När sysslomannen gått, reste sig Libotz och ville gå.

— Ska du gå redan? utfor gubben.

Det var hans vanliga avskedsförebråelse. »Redan», även om han stannat i timmar. Och sonen visste att fadren icke saknade hans sällskap utan bara njöt av att han plågades.

Edvard tog mod till sig och framställde med mild förebråelse:

— Om du icke lyder reglementet, far, så kommer jag aldrig igen, sade han.

— Det kan jag tro dig om, du som ville kasta din bror på landsvägen och försatte din far i konkurs.

Vad skulle han svara på det! Han ryste bara vid denna yttring av det uronda, det gemena, lumpna, och förkrossad gled han ut genom dörrn. Men han hade en korridor att passera, och smädeord om kortspelare, förförare, procentare, flögo som pilar från båda sidorna.

Kortspelet var det tyngsta, ty där gav han sig skuld; han hade varit i högmässan om förmiddagen och känt sig hugsvalad av textens: I denna världen haven I tvång, men varer vid god tröst, jag haver övervunnit världen. Där hade röster viskat honom tröst och hopp, givit honom vinkar om att det var prövningar och icke straff han genomgick, att hans öde var Hiobs, och han själv en tämligen skuldfri

man. Men en timme senare, då han ville helga sabbaten med kärleksverk, befann han sig invecklad i ett banalt kortspel med gräl... Han föreföll ju vara hycklare men var det icke. Detta falska sken som alltid skulle falla på honom, dessa tvetydiga situationer, i vilka han släpades mot sin vilja, det var tyngst av allt. Han ville rätt och väl, men handlade illa, då och då...

När han gick förbi stadskyrkan och fann den öppen och tom, steg han in. Här var tyst, vackert, högt i tak, så olikt alla andra rum därutanför. Och han gick framåt stora gången, rädd för ljudet av sina steg. Vid en bänkdörr stannade han, tog i handen en psalmbok som var kvarglömd och han fick upp Hiobs sextonde kapitel.

»Mitt ansikte är rött av gråt, och på mina ögonlock är svartaste mörker, ändock ingen orätt är i mina händer och min bön är ren. O, jord, ej övertäcke du mitt blod och ingen gräns vare för min klagan, ty si, ännu är mitt vittne i himmelen och min målsman är i höjden. Mina vänner begabba mig; till Gud gråter mitt öga, att han må skipa rätt mellan man och Gud, mellan en människas son och hans broder. Ty åren, de lätt räknade, gå sin kos och jag går den väg jag aldrig återvänder.»

Det var också hans enda hopp, att få dö en gång, ty här väntade han intet gott mer, därför återstod honom endast vara beredd på allt och dricka sina förödmjukelser som vatten.

Han hade aldrig grubblat eller tvivlat i sin religion, ty lärorna om de högsta tingen voro honom som axiomer; det enda som oroat honom var hans oförmåga att begripa Guds godhet, då livet var så cyniskt

elakt, och man formligen släpades vanmäktig in i den onda handlingen. När han såg religiösa människor en vacker dag uppenbara sig som stora brottslingar, så grämde han sig att Gud icke hjälpte sina trogna i frestelsens stund, utan lämnade dem i sticket, därmed prisgivande både sina vänner och den lära de ledo för. Själv kom han i levernet aldrig upp i höjd med sin lära och sin goda vilja, därför fruktade han få anseende som religiös, och höll sin andakt hemlig. Men gå i bönehus om vardagarne ansåg han vara att missbruka Guds namn. Sex dagar skall du arbeta, men på den sjunde hålla gudstjänst, det var hans regel, som han höll för sig själv och aldrig prackade på andra.

Efter en stunds meditation gick han hem och stängde om sig. Söndagseftermiddagarne begagnade han till att överskåda sin ställning och mottaga enskilda besök. Han hade nämligen fått över sig människor som kommo att enskilt begära råd, lassa på honom sina bekymmer, tala ur sig sina sorger, sin grämelse, sitt hat. Och på detta sätt var han bliven ett slags läkare med gratispraktik.

Lokalen var icke vacker, den kunde icke hållas ren, då folk gick ut och in alla vardagar, och han icke tillät rengöring på söndan. Allt elände som här rördes upp lämnade också en atmosfär efter sig, som kvävde, och imman på fönstren efter andedräkterna hade avdunstat men fällt ut damm, så att han endast kunde betrakta gatan utanför genom en hinna av smuts.

Så satte han sig vid stora pulpeten och tog fram kladden som fördes av skrivaren. Den unge mannen hade utvecklat sig under denna tid han tjänstgjort

på advokatbyrån; med tilltagande arbete hade hans nit ökats, så att han även fanns på rummet under vilostunderna, hälst under Libotz' mattimmar. Hans från början öppna person hade blivit sluten, beväpnad, högdragen, slutligen fientlig men städad. Efter en tid av nit började han begära permissioner, gjorde små resor och verkade hemlighetsfull. När han sändes till tingen att bevaka mål, blev han längre borta än han skulle, och ofta hände att klara processer blevo förlorade.

Libotz hade länge haft misstankar på skrivaren, men han skämdes för att snoka, och han fruktade att göra verklig undersökning, då ju lagen omgivit brottslingen med så starkt skydd, att den förfördelade endast med största svårighet kunde komma åt honom och ändock med risk att själv bliva straffad.

När han nu började läsa i kladden, fann han den oklar; skulder, fordringar, uppburna medel voro hopförda utan ordning; reseräkningarne voro okvitterade och för höga, det var något på tok.

Sedan, då han tog sig för att läsa domstolarnes utslag i förlorade mål, fann han att motparten försvarat sig med hans egen motivering, och att partens vittnen gått över till motparten, genom medgivanden, jäv och förtolkningar. Sjögren, skrivaren, skulle sålunda ha praktiserat själv som hemlig sakförare, förrått huvudmannens taktik och detta sannolikt mot mutor.

Det var en bedrövlig upptäckt, men Libotz blev mera ledsen än ond, ty den unge mannen hade varit med i de svåra tiderna, då visat tålamod och besinning, väntat på avlöningen, haft uppmuntrande ord, alltid hållit humöret uppe.

Att anklaga honom ville han icke, ty då vore mannen förlorad, men han ville ha full bevisning för sig själv, innan han avskedade honom. Därför telefonerade han till fiskalen och bad om enskilt samtal. Tjärne älskade icke Libotz, men vädrande ett beslag, lovade han genast komma, då han i nödfall väntade sig få del av hemligheter som sedan kunde begagnas.

Han kom på cykeln, rasade in i byrån och red straxt gränsle på en omvänd stol.

Libotz, försiktig som vanligt, började med en inledning som lämnade Tjärne alldeles oberörd, men när han nalkades föremålet syntes fiskalens uppmärksamhet väckas.

— Men du får icke ta detta som en angivelse, fortfor Libotz, jag vill bara ha fredat samvete när jag säger upp honom ur tjänsten.

Och så gav han hela analysen. Men när han såg att Tjärne antecknade, varnade han honom återigen:

— Du får icke göra rapport.

— Nej, det är bara en promemoria, om jag skall kunna anställa privat undersökning.

— Låt mig lita på det! Men säg, har du märkt om Sjögren lever över sina tillgångar när han är ute?

Vid namnets nämnande snördes Tjärnes ansikte, som om han knöt igen en påse med hemligheter, och straxt efter svarade han:

— Jag vet ingenting, men tror att han går på Stadskällarn, och att där spelas kort; och den som spelar kort, den kan man tro om allt.

Det blev Libotz' tur att ändra ansikte, och han forskade i Tjärnes onda ögon om han alluderade på

middagens oskyldiga kortspel på asylen; men han såg icke något fientligt mot sig i dessa vassa blickar, ehuru där låg ett underjordiskt hat, som sökte ett föremål längre bort. Och han förstod att utfallet endast varit ett sådant dämoniskt misshugg, där hans egna tankar framkallat den andres genom hemlig överföring. Dock, vid nämnandet av Stadskällarn steg ett dunkelt skvallerminne upp hos Libotz om något rivalskap mellan kaféflickan och Sjögren samt Tjärne.

— Du bär väl icke något agg till Sjögren? frågade han, välvilligt, men obetänksamt.

— Vad skulle det vara för agg? Vad har jag för affärer med Sjögren? högg Tjärne i, viljande läsa Libotz' baktankar.

Denne förstod nu att han rört vid ett sår och att Sjögren verkligen vunnit på rivalen, vilket den oemotståndlige aldrig skulle förlåta. Och han insåg att skrivaren var förlorad, därför började han bedja för honom; men då sprang Tjärnes hat ut i en gnista som kastade åt sidan, och han unnade icke den lille, nyss besegrade mannen denna revansch att avslöja Don Juan som övervunnen i kärleksstrid, och av en obetydlig skrivare.

Ju mer Libotz lade sig ut för den brottslige, ju flera goda sidor han framdrog hos honom, dess högre steg Tjärnes hat mot båda. I sin nöd och förtvivlan försäkrade Libotz, naivt nog, att han aldrig alluderat på något kärleksförhållande...

— Vad menar du? avbröt fiskalen.

Libotz märkte förlöpningen och ville ta tillbaka, men fruktande att förvärra saken, vände han kniven mot sig själv; tog skulden på sig, talade om de små

knep, oskyldiga visserligen, som han lärt den unge mannen.

Tjärne hörde gärna att Libotz förtalade sig, uppmuntrade till fortsatta förtroenden, plockade sin fågel, blev vid gott humör, betade på med några egna små bekännelser, som han hittade på, och så blev det riktigt förtroligt. Det där med advokaten Kniving fann han superbt; den första gratisgumman förklarade han sig tro alldeles blint på, ty liknande hade hänt honom också i livet, många gånger. Men när han i samma andedrag började fråga vad Libotz trodde om Askanius och hans föregående, då ville icke advokaten gå med.

— Man måste vara tacksam, avbröt han, och intet var så farligt som att rota i andras förflutna, när de redan försonat sitt.

Då vände Tjärne, berömde Libotz för hans trofasthet och utgöt sig i lovord över Askanius, såsom karaktär betraktad; som människa visste han ju ingenting om honom. Med Askanius höll han på så ivrigt tills han hunnit ut genom dörren. Då först erinrade Libotz att han glömt ta löfte av fiskalen att icke göra något emot Sjögren, men det var för sent, och Tjärne hade dessutom lämnat ett så gott intryck efter sig genom att tala välvilliga ord, att Libotz kände alla farhågor undanröjda.

Bliven ensam, satte han sig att bringa ordning i kladden genom att införa utgifter och inkomster på rätta ställena, därmed överskylande den unge mannens svagheter, och fast besluten, att behålla honom i tjänsten, sedan han talat vackert med honom. Därmed skulle han öppna dennes ögon, rädda hans framtid, bindande honom med tacksamhetens starka band.

*

Advokaten Libotz var en skarpsinnig man, med klart omfattande förstånd. När han läst ett invecklat mål kunde han referera det inför domstolen i dess stora drag; och han ägde alltid besinning och lugn, bet sig fast i huvudsaken och lät aldrig motparten prata bort sig genom att kränga åt sidan; skötos bisaker fram för att skymma det väsentliga, så tog Libotz fatt i dem, plockade sönder dem, men återkom alltid till ämnet, utvikningarne måtte ha varit aldrig så kringirrande. Men denna starka intelligens var i livet naiv, kunde synas enfaldig till och med, när han satt och förrådde sina små svagheter, hjälpte fienden att skaffa vapen och ammunition, utlämnade sitt huvud på fat åt den förstkommande. Men allt detta härrörde av hans godtrogenhet, som icke var baserad på okunnighet om mänskliga naturens ondska utan på principiellt bemödande att tro gott, inbilla sig tro gott, och, där besvikenhet följde, likafullt söka fördraga medmänniskans svagheter, och förlåta i oändlighet. Det var hans natur, helt enkelt, medfödda idéer om världen, mänskorna och hans eget dunkla öde, vilka han benämnde sin religion. Hans vänner ansågo honom utanför tjänsten vara ett dumhuvud; de som icke kände honom kallade honom hycklare, ty de trodde icke att han ägde dessa vackra tankar om människorna eller besatt sådant oändligt tålamod, vilket de kallade svaghet. Denna godvillighet kunde visserligen ådraga honom beskyllningar för partiskhet och ha ledsamma följder, men det fördrog han som allt annat. Sålunda hade en gång en affärsfirma i huvudstaden tillskrivit honom med förfrågan om en viss handelsmans ställning i och för kredits lämnande. Libotz hade svarat att han icke visste annat

än gott om mannen. Men så gick det utför, och advokaten fick ett ovettigt brev därför att han »rekommenderat en skojare». Nu var mannen i fråga ingen skojare, och Libotz hade icke rekommenderat honom, men så där hårdrogos alla uppgifter, »det var han van vid och det kunde man icke göra något åt».

När man gjorde honom orätt, blev han icke ond, men bedrövad; han kunde icke hämnas, ty han kunde icke göra ont. Han fann »konsten att göra illa» så oändligt svår, att han beklagade de andra, ty han trodde att de ledo mest själva av sin ondska och att de plågades av de lidanden som de tillfogade andra.

Sedan han emellertid om denna söndagsafton blivit ensam, mottog han besök av en bekant borgare som skulle upplösa sitt äktenskap. I tre timmar fick Libotz över sig ett tioårigt äktenskaps alla fasor.

— Varför han I icke gått ifrån varann förut? frågade han.

— Det är inte så lätt att gå när man dumpit i fågellim, ju mer man sprattlar dess fastare sitter man.

Han fick makarnes gräl och ömsesidiga beskyllningar, referat av intimiteter som han knappt förstod, allt elände som fostras i samlevnaden, och ett oresonligt hat som han icke kunde förstå. När han sökte medla fred, blev färgaren som ett eldsprutande berg, talade om giftmordsförsök med livstidsfängelse, och när advokaten föreslog skilsmässa, så tvekade den olycklige, blev betänksam, tog upp om barnen, lugnade sig, fick tända en cigarr, och slutade med att säga allt gott om hustrun han visste. Och så gick han. Libotz satt där tillintetgjord; det var som om han levat tio år av ett rysligt äktenskap; han tycktes ha åldrats

på dessa tre timmar, ansiktet hade magrat och huden torkat; så nära tog han sig andras lidanden.

Men han gick till sängs med lugnt sinne, glad att ha räddat den olycklige skrivaren, som han i morgon skulle väcka till besinning.

*

Följande morgon gick Libotz och beredde sig på det tal han ämnade hålla för Sjögren, då Askanius föll in i rummet som en handgranat och kreverade mitt på golvet.

Han hade röda blommor under ögonhålorna, var en annan människa, hade förlorat sin värdighet, viskade icke utan halvskrek, rörde sig av och an på golvet och kunde icke sitta. Men hela hans ärende bestod i att bjuda Libotz på en middag på Stadskällarn klockan tre precis; bara de två. Det var allt; och så rusade han.

På Stadskällarn? Det var underligt! Askanius på Stadskällarn! Det betydde något, men vad?

Klockan slog tio, men Sjögren kom icke som han skulle göra. Libotz blev orolig efter en kvarts förlopp, och vid halv elva var han övertygad att skrivaren hade rymt. För att få klarhet telefonerade han upp fiskalen och frågade om han sett till Sjögren.

— Har han rymt? blev dennes frågande svar.

— Det har jag icke sagt! svarade Libotz, rädd att förhasta sig. Jag frågar om du sett honom?

— Nej, svarade Tjärne, men om han uteblivit från din byrå, kan man, efter vårt samtal i går, antaga att han rymt.

— Ja, men vänta till middan, innan du anställer forskningar, man skall icke förhasta sig.

— Var lugn du! svarade Tjärne och ringde av.

Förmiddagen gick, och Libotz beklagade den unge mannen som förstört sin framtid. Om han bara haft förtroende skulle allt varit hjälpt, men han trodde mänskor bara om ont, därför gick det illa.

Klockan tre kom Askanius, förvildad, hemlighetsfull men talträngd; dock för att icke röja sitt spel i förväg, talade han om väderlek och torgpris.

När de inträdde i Stadskällarns matsal, fanns där inga gäster; endast källarmästarn satt vid disken och låtsades räkna. Vid åsynen av Askanius sköt han upp sin jätterygg uppåt halsen och hälsade med ett blottande av hörntänderna, ty framtill voro läpparna slutna.

Askanius hade beställt middag för två, utan att säga namn, och bordet var dukat vid fönstret, emedan kunderna voro så få, att de enslingar, som infunno sig, alltid placerades vid fönstren för att skylta åt gatan.

Om vintrarne levde Stadskällarn på tillställningar, bröllop, baler, landsting, kommittéer, men om somrarne tog Askanius alla kunderna i sin trädgård. Källarmästarn på Stadt laborerade därför med dåliga affärer, och han hatade den farlige konkurrenten med ett onaturligt hat. Uppfostrad i utlandet hade han lärt en mängd små raffinemanger, vilka Askanius, som i början gick ut för studier, hade bemäktigat sig och lärt bort åt sina biträden.

I dag skulle Stadskällarn ha velat krossa sin konkurrent med nyheter, om han vetat det var han som skulle komma, men telefonen hade endast anmält två herrar; middagen var i ordning och kunde icke ändras, alltså måste det oundvikliga ske.

Askanius var hög, braskande, utmanande, talade högt med avsikt och låtsades ogenerad.

Han började med anmärkningar:

— Smöret! Hälften margarin! Fängelse eller böter, men det gör ingenting, vi äro icke kinkiga. Sädesbrännvin? Potatis är det, men alla bolag sälja potatis som säd, ehuruväl i Tyskland sådant räknas som förfalskning.

Och så gick han på.

— Sherry, tre kronor och femtio öre; det är bara Marsala och är värt femtio öre. Chambertin, säg Beaune, kan alltid drickas. Färsk potatis som är gammal, morkullor, alias snöskator, och så vidare. Under hela middagen hade källarmästarn stannat vid disken, blåst upp sig, fallit ihop, skummat av raseri, men tegat. Varför han teg visste han nog, men att denna kritik utövades i advokatens närvaro, gjorde saken betänklig.

Efter middagen tågade herrarne in i ett enskilt kaférum, naket, otrevligt, för högt i taket, för många dörrar; ett boningsrum apterat till krog. Askanius kritiserade också, men när allt var redo, började han med att föreslå brorskål, var dock nog uppriktig ange motivet vara bekvämlighet, det gick lättare att tala. Så gick det löst.

— Du vet ingenting, du, min bror, började Askanius, njutande av att få tala om stora nyheter, men här har passerat saker i det tysta, medan du gick i kärleksrus. — Kan du tänka dig att denne förvunne ärkeskälm har låtit skriva i tidningen om »Kökets hemligheter», däri han i förtäckta ordalag pekar åt mig. Det var därför jag svarade på tal i dag, nyss. Men nu kommer något annat.

Här reste han sig, tog en högre stol i utbyte mot den nedsuttna resårstolen, ty han ville opp, dominera.

— Denna förvunna ärkeskälm har av ren avund sökt inverka på bolaget att få mina rättigheter indragna. Kan du tänka dig något dylikt! — I tre dagar har jag levat i en förfärans ovisshet; jag har sökt borgmästarn, landsekreterarn, slutligen landshövdingen, och jag fick behålla rättigheterna. — Men, för att mota Olle i grind, och förekomma varje nytt försök i den antydda riktningen, så, har, jag, gjort en mästerkupp; ja, det kan ju låta löjligt —

Här log han bittert, självironiskt, och fortfor:

— Jag, har, gjort, en mästerkupp, som skall förhindra varje nytt försök, i den antydda riktningen, sa jag. Det var nämligen någon som en gång, det var länge sen, ville stuka mig, det var på en ångbåt mellan Kiel och Korsör — men det får vara detsamma, jag svarade emellertid...

Här måtte han i tankarne ha funnit svaret mindre dräpande än han tyckt den gången, och kännande fiaskot i luften, inställde han citatet och gick vidare.

— Emellertid, jag har köpt ett hus, ett stort, nytt, utan inteckningar, kan du gissa var det ligger?

Det var ju omöjligt att gissa, därför nickade den trötte Libotz i öster och väster, som betydde nej.

Askanius reste sig, tog Libotz i armbågen som om han ville arrestera honom, förde honom fram till fönstret, pekade mitt över torget, skrattade, men sade ingenting.

Libotz måste ju uttrycka sin förvåning.

— Ja, Askanius har köpt hus, mitt emot Stadt, flyttar från det gamla, och inrättar en första klass

restårang med kafé, och så är det slut med gamla Stadt!

— Skall bror lämna sitt gamla, med trädgården och kundkretsen; det är farligt!

— Nääh, det är inte farligt, för bolaget utdömde lokalen såsom osund och mindre tidsenlig.

— Det ändrar visserligen saken, men det är farligt ändå.

Nu hade Askanius fått replik, och där utspann sig en timmes diskussion, ändamålslös, emedan ingen tog skäl, som vanligt.

Askanius, den värdige, den alltid viskande och som hälst av allt hörde att han var en fin karl, satt nu här skroderande, en fylld ballong som röck i tågen för att få stiga. Stadskällarn hade han intagit som en fästning, dess källarmästare var hans fånge som skulle avrättas, när tiden var inne. Så höll han på intill kvällningen, då kyparn kom in med den färska tidningen.

Libotz öppnade bladet tankspritt, men straxt därpå började han darra i armarne så att papperet knistrade.

— Vad är det för slag? kastade Askanius likgiltigt, halvt förnärmad över något som delade uppmärksamheten.

— Det är rysligt, svarade Libotz; det är alldeles rysligt.

— Är bolaget framme igen?

— Nej, det är annat! Kan bror tänka sig, att min skrivare begått oegentligheter; för att få visshet, anförtror jag Tjärne denna sak, men ber honom icke vidtaga åtgärder. Nu har han gjort sak, satt

in notis att Sjögren rymt efter att ha förskingrat medel.

Saken var ju uppseendeväckande, men Askanius blev ond för att man störde honom i hans planer:

— Vad är det att tala om, alla biträden stjäla...

— Men hans framtid är förstörd...

— Asch, han ryker in på tre månader, så får han gå till Amerika sen.

— Hur kan man säga sådant?

— Tycker du att bolaget var så hjärtligt mot mig? Tänk att vilja dra in mina rättigheter, beröva mig dagliga brödet...

— Det har bror fiskalen Tjärne att tacka för!

— Säg intet ont om Tjärne, han är min vän, han står över alla misstankar, han är framstående i sitt yrke, en o-er-hörd personalkännedom, en lika förvånande lokalkännedom...

Libotz förstod att Tjärne förrått kökets hemligheter, efter den långa natten i paviljongen, då Askanius sömndrucken begått förräderiet mot sig, men han ville icke skvallra, utan teg åhörande lovsångerna över denne Judas, som förvandlat ett förtroende till en angivelse. Askanius var ju i sin subjektivitet och självviskhet oemottaglig för en faktisk upplysning, oåtkomlig för bindande bevis. Icke enfaldig av naturen, hade han genom högmod och självförblindelse blivit dum.

Libotz ville gå hem, men då blev Askanius brutal, slängde omkring sig med ord, om kortspel och fyllor, leka med flickors känslor, matfriare och dylikt, hela lögntornet som förtalet uppbyggt.

När Libotz endast gjort ett vanmäktigt försök till försvar genom att skicka ut det enda ordet »för-

tal», uppfångades detta av Askanius, som straxt utlade långa definitioner med synonymer av orden förtal, skvaller och löst prat.

— Förtal, det är lögnen själv som jag sprider, antingen jag påfunnit den eller hört den av andra, läst den i en tidning, där allt som är tryckt är lögn...

Här spårade han lyckligtvis in på sin väg och återkom till kökets hemligheter, började undra vem som förrått honom, ändrade ordet förrått till förtalat, och nu uppstod en misstanke att Karin begagnat sin korta förlovning till förtroliga meddelanden, och att sålunda hemligheterna flugit ut genom Libotz.

Denne bedyrade att Karin aldrig skvallrat...

— Skvallrat? Menar du att det var sant då; tror du att jag serverar falsk mat som den här skälmen därute?

Askanius var nu kommen in i odrägligheternas stadium, och Libotz fann slutligen sin räddning i en dödstystnad, som förlamade allt initiativ hos stortalaren, vilken småningom sinade av brist på replik och resonans.

Efter en lång obehaglig granskning av räkningen, och ett snöpligt avtåg på grund av för små drickspängar, skildes de åt under försäkran att de haft mycket angenämt, fastän »maten var miserabel».

Libotz gick hem, fem år äldre; krossad i smulor av Askanius' nyvunna storhet, beklagande att en människa kunde så förändras i en handvändning. Och han undrade: Är det en ny Askanius, eller har den gamle stigit upp, den gamle vi icke känt, men om vars tillvaro han givit vinkar under sitt sömngångeri vid dryckesbordet.

*

Följande morgon satt Libotz ensam i sin byrå, och granskade kladden ännu en gång. Vid närmare påseende fann han införingarne mera slarviga än avsiktliga, och trogen sin natur, sökte han urskulda den skyldige.

Då öppnades dörren och in trädde en liten rund bonde med rättarkrans och blyörhängen; tupén stod på ända på den trånga pannans krön, och ögonen glödde.

— Är det advokaten Libotz? frågade han genommönstrande rummet.

— Ja, det är jag.

— Mitt ärende är att meddela det ni är stämd för rådhusrätten i ärekränkningsmål.

— De va dalen, hur kan det komma? Och vem talar jag vid?

— Jag är fjärdingsman Sjögren, far till er skrivare, som ni falskeligen beskyllt för rymning och förskingring av medel.

— Har han inte rymt då?

— Nej, han reste i går morgse klockan sex till häradshövdingen i era ärenden, fick ofrivilligt tåghinder och uteblev med laga förfall.

— Kan han bevisa det då?

— Det står två vittnen utanför.

Libotz tittade ut åt gatan, och såg två typer jämte skrivaren.

— Och vad förskingringen beträffar tillhör er att för domstolen bevisa anklagelsens riktighet.

— Se på den här kladden, svarade Libotz, men redan något osäker på målet.

Fjärdingsman besåg kladden en god stund; lade den sedan ifrån sig och sade:

— Den här bevisar ingenting, den är slarvigt förd, men ert biträde behöver icke kunna bokföring och av posternas sammanföring kan man icke sluta till någon förskingring.

— Då skall jag upplysa fjärdingsman, att jag icke gjort anmälan, utan endast enskilt anförtrott mig åt fiskalen.

— Allmän åklagare mottager icke enskilda förtroenden, utan allt inför honom är offentlig sak. För övrigt har han återtagit sin rapport och hänvisat till er som upphovsmannen till ryktena.

— Har han återtagit?

— Ja, och nu står ni er slätt; för övrigt har fiskalen meddelat att ni påtagit er skulden, i händelse skuld föreligger, då ni erkänt att ni lärt gossen en hop knep...

— Oskyldiga knep, som jag sedan ångrat och bestraffat mig själv för.

— I alla fall knep...

— Oskyldiga, såsom att låtsas skriva när en kund trädde in...

— Ni har att motse stämningen innan klockan tolv, och vi yrka ansvar enligt strängaste lagbestämmelsen, jämte ett års lön i skadestånd.

— Så kan ingen hjälpa det, svarade Libotz på sitt undergivna sätt. Men det vill jag säga fjärdingsman, att min avsikt aldrig varit att störta gossen, tvärtom...

— Nu efteråt, ja! Men nu är det för sent!

Med dessa domedagsord gick den förfärlige lagkarlen, lämnande Libotz, den oskyldige, åt perspektivet av tre månars fängelse.

Nu började en process lik många andra, där boven förde sak mot den icke allenast oskyldige utan den förfördelade; tjuven åklagar den bestulne. För att skydda sig anställde Libotz genast en bokförare, som erhöll full bevisning om förskingringarne, men då den anklagade icke fick förete bevisning, emedan han icke väckt åtal, så var detta spilld möda. När han sökte få upplysningar om vad skrivaren förehaft på tingen, möttes han av tystnad; ingen vill ju vittna, tar hellre något orätt.

Libotz fann fiskalen oförklarlig, ty han hatade rivalen Sjögren, men vände ett tu tre till hans favör. Och när han ansåg sig skyldig rentvå sig för Askanius, och medförande kladden, framlade bevisen för sin oskuld, sköt denne undan boken, förklarande att han icke kunde döma i denna sak.

— Jo, du skall se att jag är utan skuld...

— Det vill jag inte! svarade egoisten; för resten (här vågade han uttala den gamla lögnen) är det inte den enas fel att två gräla.

— Här är icke något gräl, här är process, där tjuven yrkar fängelse på den bestulne.

— Kan det bevisas?

— Det står här i boken, läs!

— Jag vill inte läsa, jag vill inte ha me't att göra, gå din väg, du stör mig.

Så var det över allt. Libotz trodde denna köld härrörde av att han var främlingen; och han kände nog detta kamratskap som liknade tjänares, straffångars och militärers, vilka svuro falskt för att rädda en kamrat, eller medbrottsling, rättare.

I första instans dömdes han slutligen till 3,000 kronors skadestånd åt tjuven. Han gick till hovrätt

utan att vidare beskärma sig. Åt Askanius sade han: Eget att bara ärelösa människor anlägga ärekränkningsprocesser. Men Askanius hånade honom:

— Tror du ännu på rättvisan och det godas seger?

— Ja, svarade Libotz, ehuru det ser illa ut ibland; men de finns så mycke saker, min bror, som vi inte kan förklara.

Askanius beundrade honom ibland, grubblade över honom, analyserade honom tillsammans med fiskalen, och när han var utvilad och kry stannade han i ett alternativ: antingen är denne Libotz den största räv som släpat svans, eller är han en ängel. Men när Askanius var trött och sömnig, avrättade han Libotz med ett enda hugg: det är ett fä!

Libotz själv gick bakgatorna med böjt huvud och höjda axlar; gul i ansiktet, blev han allt fulare, och väckte motvilja blandad med fasa. Ty när han vandrade ute och mottog hatets blickar, så parerade han icke, utan träffades; och när han läste ogillande i varje ansikte, så gick han och tänkte på den möjliga orsaken, och då först reagerade han, kände sig anklagad för det och det, försvarade sig i långa tysta tal, men genom att han sysselsatte sig med deras onda tankar, fastnade dessa på honom som kardborrar. Ibland blev han så nedtryckt av hatet att han förlorade motståndskraften och sade sig: icke kan jag ensam stackare ha rätt gentemot hela staden, som ju består av lika goda borgare som jag. Då anklagade han sig för allt; smått blev stort, förgätet och försonat grävdes upp, och han tyckte sig vara den sämsta av alla människor. Nu försummade han sin klädsel också, när han icke hade någon kvinna att göra sig till för;

förfallen såg han aldrig ut, icke osnygg heller, men kläderna »satt» icke på honom, och han blev alltid lurad av skräddarn som tog mått, lät sig betalas efter beställda, men lämnade färdiggjorda plagg. När någon upplyste honom om sveket, svarade han: Va kan man göra vid de? Han gick därför alltid och axlade sig för att få kläderna att sitta, han knäppte oupphörligt upp och igen rocken, som kändes för trång över bröstet; särskilt bestyr gav honom hatten, vilken vinglade åt vänster och höger, så att han genom ideliga kast på huvudet sökte få den att balansera.

Om söndagarne gick han efter gudstjänsten med sin svarta handsäck upp till asylen att träffa fadren. Denne var i det närmaste ihjälhatad; led av tre sjukdomar och låg till sängs.

Där fick sonen en timmes tortyr extra. Fadren tog allt lögnaktigt skvaller såsom fakta. Började med falsk förutsättning en rad av förebråelser, förmaningar, varningar. Sonen hade upphört svara, ty mot oresonligheten fanns ingen hjälp; den enda räddningen bestod i att leda gubbens tankar åt sidan, in på falska livsmedel. Då blev han vältalig, men först försvarade han förfalskningarne från sin forna ståndpunkt som handelsman och såg saken från demokratisk, nationalekonomisk synpunkt, och utvecklade teorien för materiens tillvaratagande. Men så ändrade han plötsligt ståndpunkt, när han tänkte på sitt nuvarande lidande som konsument; och hans klagomål hade ingen ända, förrän sonen måste gå. Då kom det vanliga:

— Ska du gå r e d a n?

— Jag måste ju, efter som besökstiden är ute.

— Skyll på det!

Sonen skämdes då såsom om han ljugit, och det hade han ju strängt taget, när han begagnade en förevändning.

Hans affär gick bra, men mest därför att han ansågs vara en räv som icke skydde medel. På ett oförtjänt dåligt rykte hade han riklig utkomst. Detta insåg han, och han läste i kundernas ögon huru de liksom stodo i hemligt förstånd med denne skojare som de skapat av sin ondska och ympat på honom. Slutligen fick han en vana att betrakta detta sitt andra jag som en person med självständig tillvaro, vilken han stridde emot.

Så började stadens tidning med karikatyrer, och Libotz kom med. När han första gången såg sin vrångbild i sammanhang med advokaten Kniving och den fattiga gumman (det var fiskalens förräderi) så höll han på att förlora förståndet. Han fasade över sin egen bild: kan jag se ut på det sättet? frågade han sig; och han trodde han såg ut så; betraktade sig i en spegel, jämförde, och fann likheter. Då blev han rädd för sig själv, tänkte att han var en sådan genomvävd hycklare att han icke kunde upptäcka sig, trodde sig fördömd, gick i bönhuset, men vände om, drog ut ur staden, brottades med sin Gud på berget och kom hem lugnad och stärkt i sin fasta tro, så att han kunde fortsätta leva.

*

Under sommaren som följde blev staden folktom, och när Askanius' Karin flyttat till annan stad, återvände Libotz till sitt gamla matställe. Detta var honom en lättnad, ty han fick nu sitta ute under träd, bland

blommor, och se ån rinna förbi. Men Askanius var icke mycket synlig, emedan han höll på att inreda sitt nya hus nere vid torget.

Nu hade Libotz suttit i åtta dagar under sitt äppelträd som aldrig bar frukt, och han hade sett fiskalen varje afton söka sällskap, men förgäves. Dessa två hade undvikit varandra, utan någon förklaring, efter de ledsamma historierna med processen. Tjärne kom igen, slingrande mellan bord och träd för att söka en människa att få tala med. Libotz såg den ensamme mannens förtvivlade, liksom uthungrade ansikte, och fick medlidande med honom:

— Vill du inte sitta ner här? frågade han.

— Djo, svarade Tjärne, om du inte är ond på mig.

— Inte e ja de!

— Ja, jag var trolös mot dig, men det är mitt yrke, sade Tjärne.

— Jag begär ingen trohet av mänskor, bara jag får lite sällskap, svarade Libotz, angenämt berörd av fiskalens flotta bekännelse.

Och så började de språka, turvis ivrigt som två skeppsbrutna på en obebodd ö. Om småsaker och ingenting, bara för att få höra rösterna; och av fruktan att törna på det obehagliga förflutna, undveko de allt som rörde deras egna personer, gjorde sig behagliga för att icke behöva stiga upp och gå ut i ensamheten, förljuvade varandras tillvaro vid denna bordkant, visade ädelmod och vackra sidor. Tjärne konverserade utmärkt, höll repliken i ordning och lagom kort, och när han förirrat sig i ett längre anförande, avbröt han med ett: »det blir för långt» (han tänkte på Askanius' ändlösa monologer); hans intresse

för den andres anföranden var aldrig hycklat deltagande, utan intresse, framtvingat visserligen av behovet att glömma sig själv och sitt, men därför uppriktigt. Begäret att försonas förefanns även hos honom, och därför halkade han över blindskären, så att när händelsevis Karins namn av förbiseende kom att nämnas, han genast kastade åt sidan på ett annat spår.

Samvaron var angenäm och slutade med en sexa i paviljongen.

De hade hittills undvikit ämnet Askanius, men härinne, där allt erinrade om honom, började hans verkligen starka person att trycka sig på dem. Taklampan var tänd, de oljestrukna furuväggarne påminde om kutter, och kvistarne i brädorna sågo ut som en oändlig mängd ögon, vilket kom rummet att se befolkat ut, då man lätt kunde föreställa sig ansiktena hörande till dessa ögon. I början voro båda liksom rädda för ämnet Askanius, och de tyckte sig ha honom vid bordet eller åtminstone äga hans ögon på sig. Men mat och vin gav mod, och snart togs det farliga ämnet opp. Mannen vändes ut och in, synades, analyserades, begrubblades. Slutligen föll Tjärne in i huvudtemat:

— Nå, hur skall det gå med hans nya affär?

— Ja, si de kan man inte veta, men vi ska hoppas de bästa.

— De går åt skogen naturligtvis, bröstade Tjärne av.

— Å nej!

— Jo, för jag vet det! svarade fiskalen, och tillade: jag v e t det. Men det är en hemlighet. Stads-

källarn låter inte konkurrera ihjäl sig, för den har fullmäktige bakom sig.

Då Libotz drog sig tillbaka från det farliga området, retades Tjärne fram; tyckte ibland han sagt för mycket, fick ånger, skämdes över ångern, fann sig feg, och i förtvivlans mod reagerande mot fruktan, tog han i ett andetag och blottade alla myndigheternas intriger. Ibland tittade han efter lyssnare, blev riktigt rädd, sköljde ner fegheten med konjak ur dricksglas, öppnade slussarne igen, men så greps han av panik vid Libotz' envisa tystnad.

— Du säger ingenting, du, men jag talar huvut av mig.

— Jag skall glömma allt vad du sagt, bedyrade Libotz.

— Du förråder mig väl icke?

— Jag är icke sådan, svarade Libotz enkelt.

Ordet sådan stack nog i Tjärne, men han var för lat att gräla, och hade beslutat sig för en angenäm afton. Ordet fick gå förbi, men svadan måste ha utlopp, och nu rasade han i vällust att en gång få tala ut. Han yppade sin mening om Sjögrens process, erkände att skrivarn var en skojare, som snart skulle etablera sig i staden, understödd av vederbörande; och han visste att Libotz skulle förlora i hovrätten, men kanske vinna i högsta domstolen om han fick resning i målet. Därpå kastade han sig in på kapitlet Karin, gratulerade Libotz till brytningen, den flickan var inte något för honom, lik alla andra...

Då tog Libotz i, bekände sig icke varit värdig henne, och att det var hans fel, för han var så tråkig i fruntimmers sällskap. När de sågat en stund, började Tjärne att sacka av; efter de stora nummer, han

nyss givit i extasen, bleve allt snack om småsaker banalt, och han uppgav varje försök att intressera. Samvetet med ångern, mest fruktan, gjorde honom benägen att gå, de många ögonen i tobaksmolnen genomskådade honom, och han reste sig, betäckande återtåget med den modiga försäkran att han vore beredd stå för varje ord han sagt.

— För resten är det mig så egalt, om myndigheterna får höra't. Det kunde göra dem gott.

Och så bröto de upp.

*

Den första oktober var inne, och Askanius öppnade vid middagstid sin nya restårang med kafé. En väldig skylt på fasaden bar det enda namnet i två fots höga guldbokstäver Askanius, med tydlig avsikt att kunna läsas från Stadskällarn utan glasögon. Inredningen var vitt och guld, samt stödde på speglar. Libotz hade saktmodigt varnat för de många speglarne:

— Herrar begagna endast spegel när de raka sig, och när de dricker, vill de inte se sig, för de ä aldrin för vackra då.

Askanius klippte bara med anmärkningen att det var modärnt.

Så kom den stora dagen med table d'hôte-middag och musik. Askanius' beräkning var att samla; småfolket skulle här möta med herrefolket, alla bli lika behandlade; därigenom skulle gammalmodiga osunda lokaler göras överflödiga. Så stod det i annonsmanifestet han lancerat i tidningen. Och där stod även att alla rökiga smårum voro avlysta; tidens kräfta indi-

vidualismen skulle här ryckas med rötterna(!) och mänskorna vänja sig fördraga varandra.

Denna uppfostringsmetod misshagade en del av publiken, men den infann sig av nyfikenhet.

Där blev dock icke den väntade stämningen. Herrarne tittade ont på småfolket, och dessa kände sig generade av det fina sällskapet. Där var för fint och ljust för de nötta rockarne, och uniformerna funno det för tarvligt. När en champagnekork smällde vid officerarnes bord, ryste de små, krympte och gjorde anmärkningar. Skräddarn talade om den obetalta räkningen, skomakarn tittade på ridstövlarne; det skar sig, med ett ord.

Men där funnos även andra omständigheter som spridde olust. Rockfångaren generade med sin tioöring, kyparne sågo kontinentala och högfärdiga ut, och Askanius som satt på en tronstol vid disken föreföll räkna suparne. Köksluckan fanns där, men numera växlades replikerna icke så tyst som förr.

I kaféet fanns icke ett intimt hörn, ty allting var speglar så att man såg sin bild i alla faser på en gång, och musiken omöjliggjorde dessa grundliga samspråk där man fick säga sista ordet i botten, kasta maskerna och visa vem man var.

Från Askanius' upphöjda plats kunde han se över torget till Stadt. Där stod i dag Brune, källarmästaren, med en marinkikare (han hade varit flaggskeppare vid flottan) och kikade över till konkurrenten. Hans matsal var tom, och han darrade, men vågade icke visa fruktan.

Middagskonserten var slut, Wienerzigenarkapell, och herrarne sutto i kaféet. Askanius vittjade kassan och fann den enorm.

— Si de här, det tar, det! sade han till Libotz, som också var där. Det blir pängar, och så slipper man krediten. (Griffeltavlan var indragen.)

På aftonen av denna stora dag, vid sjutiden, inträffade en händelse som ännu lever i minnet och i stadens krönika. Då kaféet var fyllt och musiken skulle börja, slogos dörrarne till lilla matsalen upp av sig själva, gasen slocknade och alla speglar och fönster sprungo i bitar.

Det var en gasexplosion. Gästerna flydde huvudstupa. Verkställd polisundersökning kunde icke finna ut orsaken, och Askanius blev rädd.

I åtta dagar reparerades, varunder Askanius gick som en skeppare, kommenderande manövern, mutande arbetarne, intalande sig mod:

— De kommer igen, de kommer igen, sade han tvärsäker som en förtvivlad, ty han kunde icke befria sig från det nedtryckande i denna dåliga början. Ibland sökte han kasta misstankarne på Brune, men Libotz varnade honom och bevisade att det var omöjligt.

När lokalen var färdig igen, annonserades åter med ett manifest, som var en alltför tydlig erinran om värdens amerikavistelse. Det var osmakligt, övermodigt, utmanande. »All vår början bliver svår», »lyckan står den djärve bi» och sådant. Därpå kom hygienen, luft och ljus, individualismens bekämpande, och så samling igen, demokrati, allmän rösträtt till på köpet.

Detta gjorde misstämningen medveten, och efter första dagens recett då nyfikna kommo att »se på explosionen», förtunnades publiken efter hand.

Då blev Askanius nervös, men hans tröst i början

var den, att Stadt icke tog kunderna. Herrarne gingo i en improviserad klubb, småfolket som fann det för dyrt, odlade upp en okänd liten källare, som hastigt utvecklade sig, så att värden fick ta hål i taket och hyra övre våningen.

Nu började Askanius en fruktansvärd kamp med sig själv och mot sitt öde. För stolt att böja sig, grep han till humbug; intog själv sina måltider vid fönstret åt torget för att visa där fanns folk; lärde kyparne att gå och städa de tomma borden; bjöd in bekanta till sexor om kvällarne.

Men hans spelade munterhet osade galge, och hans orubbliga mod verkade hemskt; hans hår vitnade, hans ögon sjönko in, hans händer darrade. Han bokstavligen skrämde bort de sista kunderna, och inbjudningarne mottogos icke mer.

På trots sparade han inga kostnader; han lät rockfångaren sitta och sova på galoschhyllan för 25 kronor i månaden; elektriska ljuset brann i hela lokalen alltid, och slutligen köpte han ett orkestrion för en stor summa.

Kyparne flyttade var tredje dag, och han måste ta flickor med fast lön. Men det kom intet folk ändå. Till råga på eländet hade hustrun blivit sjuk, av förskräckelse och sorg. Askanius kände detta som en förebråelse, vilken han endast kunde bekämpa med absolut känslolöshet. Han bodde en trappa upp och gick aldrig ut, hade rullgardinerna fällda; vågade icke fråga om där fanns några kunder.

Slutligen kom där ingen gäst mer, ty de få resande som av okunnighet besökte lokalen, blevo skrämda av ensamheten; och när de märkte att de flesta rät-

terna »voro slut» på den vidlyftiga matsedeln, kommo de aldrig igen.

Ännu höll Askanius emot, och hans glädje var att stå med en operakikare och se över till det tomma Stadt, där Brune också stod i fönstret med sin tub. De båda fienderna uppehöllo varandras mod med denna duell.

Den sista gästen hade varit den trogne Libotz. Han offrade sina böjelser, schavotterade vid ett fönsterbord till de förbigående åtlöje. Men Askanius kände på sig att det var medlidandets allmosa, och han blev brutal, fattade hat till sin ende vän, och förklarade att han icke behövde besvära sig, om han icke ville.

När Libotz rådde honom att ändra lokalen, ta bort speglarne, göra smårum, lägga igen fönster och bilda hörn, så svarade Askanius ohövligt. Den trogne vännen led av den övermodiges olycka, tänkte alltjämt på hans öde, brydde sitt huvud med planer för hans räddning, men förgäves.

Att icke rörelsen upphörde av sig själv, berodde av att huset gav så stora hyror.

Det blev julafton, och Libotz, för vilken alla familjer voro slutna, hade gjort parti med fiskalen för kvällen, utan att ha bestämt var de skulle jula.

När de gingo ut, sågo de hela Askanius' lokal upplyst, och han själv stå ensam, spelande ett parti biljard. Det såg ut som en spöksyn och de gingo ut att spatsera för att bli fria från intrycket. Men efter en stund blev Libotz orolig:

— Vi måste gå in till honom; hans hustru ligger mycket sjuk, och han får icke vara ensam; vi äro ju

människor dock och han har varit vår hjälp i svåra tider.

— Kör då! svarade fiskalen.

När de nu trädde in i den ödsliga restårangen, sågo de straxt förfallet. Där var smutsiga gardiner; döda flugor sutto smetade på speglarne, borden voro dammiga och ritade med namn. Men inifrån kaféet ljöd musik, en marsch, père-la-victoire, och när de öppnade dörren, funno de Askanius sittande ensam med hundra tomma bord omkring sig, åhörande musiken och ensam drickande en butelj champagne. Denna festdryck som fordrar vänner, fränder, en »glad anledning» eller en skön kvinna, för att ta sig ut, den verkade gravöl här på platsen. Och den osynliga musikkåren med skrällande trumpeter och trummor, det var spökmusik.

Askanius ville först vara hög, men kunde icke, utan uttryckte verklig glädje att se bekanta ansikten; gick straxt beställa sexa och stängde lokalen.

Han var visserligen exalterad, men lagom krossad för att vara angenäm, och av fruktan för plågsamma frågor tog han ordet genast, talade oavbrutet, om politik, landstinget, kommunalskatten, järnvägarne. Libotz och Tjärne läto honom hållas, själva ytterst rädda att säga något, då marken var så vattensjuk att ett tungt ord icke kunde bäras.

Sexan kom, varifrån visste man ej; man trodde den var hämtad från »Gropen» som den lilla källaren kallades, vilken stigit på Askanius' fall.

Straxt efter supen visade Askanius hur djupt krossad han var, då han tog upp sin olycka:

— Jag var för gammal, bekände han, och för

resten, högmod går för fall; jag är förlorad människa...

— Du skulle ha stängt, för en månad sen, viskade Libotz.

Men då vaknade den rätte Askanius:

— Stängt? Jag stänger aldrig.

Hans själ tycktes röra sig som en gunga, ibland djupt nere, ibland oppe i rymden.

— Vänta bara, nyåret kommer och jag får in hyrorna, så ska ni få se! — Här skall ske stora saker; vet herrarne att vi får järnväg!

Tjärne lät honom skrodera en stund, ty han tyckte synd om honom; men så blev Askanius odräglig och påflugen, och fiskalen fann för gott att klubba honom, då han redan var halvdöd:

— Det är inte värt att du stretar emot, för om sex månader öppnas Grand Hotel och då kan både du och Bruno slå vantarne i bordet.

Askanius föll ihop som en säck:

— Vad är Grand Hotel för slag?

— Det är ett bolag som bolaget bildat.

Askanius irrade med ögonen, sökande liksom utvägar, men fann inga, talade om maten, kritiserade den, och föreslog återvända till kaféet, där orkestrion straxt sattes i arbete. Den försvagade mannen tyckte sig få kraft av denna ackumulator; larmet tystade så mycket inom honom; han blev nu barnslig, trallade med melodien, steg upp och ställde sig framför instrumentet, låtsades anföra kapellet, markerade piano och forte, nickade åt stämmorna att falla in. Det var en ny inkarnation av den värdige mannen, och den skrämde dem som uppenbarelsen av en ny okänd person i ett rum med stängda dörrar.

Uppasserskan kom nu in och viskade något åt sin husbonde, som rått svarade:

— Det bryr jag mig icke om!

Men därpå fördes de in i ett litet rum med många flaskor och glas, varpå flickan anmodades gå och lägga sig.

Askanius började nu en av sina Proteusföreställningar, han bytte skinn, karaktär och ansikten var tionde minut, ibland tycktes han tala i sömnen, rent av drömma. Ibland var han i Versailles, kejsarn kom fram, sade något artigt åt sångarne; därpå befann han sig i Amerika, i Brooklyn, och där skedde något hemlighetsfullt, som intresserade fiskalen på det högsta, men när han ville veta mera, och riktade en fråga, så vaknade Askanius ur sin trance, och nyktert, vasst, högg han ifrån sig:

— Va sa du för sla? Fick du veta något? Vänner, det är bara utklädda poliskonstaplar...

Tjärne ämnade bli ond, men han tänkte det var bättre sitta här än ligga vaken hemma, och han skrattade ironiskt som åt en toker, lät udda vara jämnt.

Askanius fortsatte sin monolog:

— När man blir äldre (han ville aldrig säga gammal) så blir ens förflutna oöverskådligt, tid upphör och man lever igenom det förgångna som det vore nu. Jag minns i min ungdom (här blev verkligen hans ansikte trettio år), jag var precis som nu, densamme, det vill säga, hmja, inte fullt. Ponera nu att mänskans karaktär är hennes öde, men karaktären är medfödd, så är mitt öde också medfött, och då är jag utan skuld, inte sant?

Detta betydde att man skulle svara ja; men Tjärne var trött och ville ha omväxling:

— Det är inte alls på det sättet. Libotz säger sig ha upptäckt sitt öde vid tretti år, och sedan dess drog han örona åt sig, började utbilda sin karaktär, och blev sist självplågare.

— Jag är ingen självplågare, vågade Libotz, det finns inga sådana, ty det ligger i mänskliga naturen att vilja njuta; jag skulle hälst vilja ha fest varenda kväll, musik, sång, kandelabrar, blommor, vin, men arbetet ville jag ändå ha på förmiddagen för att ge mig aptit till middan och sömn till natten, men jag får icke; jag skulle ha råd till sådant levnadssätt, jag har lust till det, men när jag söker ett nöje, får jag en plåga; och pliktens tysta bud manar mig att avstå, fruktan för ett större obehag håller mig igen, och så strider jag...

Askanius hade tittat skarpt på Libotz som om han aldrig hört hans röst förr; räsonnemangets första del hade han glömt, Tjärnes avlivande av hans paradox om karaktären var förbi, och endast Libotz' bekännelse sysselsatte honom:

— Vad mänskorna kan vara underliga, sade han för sig själv liksom. De tror att de känner varandra, men de veta intet. Jag, till exempel, jag vet inte vilka herrarne äro, jag vet inte om Tjärne är en hederlig karl. Och om Libotz verkligen är den han visar sig, då är han icke en människa; men hans naiva uppriktighet nyss låter mig misstänka att han är en person, full av hemligheter, som det icke tillhör mig att utforska, ty man skall respektera varandras hemligheter, det är min maxim inte sant?

Genom detta närgående på personerna, uppstod en hemlig fruktan i sällskapet; man blev rädd, den ena för den andra, och därunder skiftade ansiktena,

som om de ville skydda sig för angrepp, ställde sig i ordning att parera anfall, logo på orätt ställe för att neutralisera ett väntat skarpt ord. Tjärne var hemsk att se; han hade druckit så mycket whisky att ögonen voro gula som om de gråtit saffran; han satt också som på nålar, väntande att Askanius skulle avslöja honom såsom upphovsmannen till artikeln om kökets hemligheter och rättigheternas indragning. Libotz letade i sitt samvete efter något obetänksamt ord han fällt om de andra i deras frånvaro. Askanius, uppskuren levande, förtvivlad, styrdes av en längtan få begå psykiskt självmord, dragande de andra med sig i avgrunden, men endast för att komma upp, ovanpå, känna sig utomordentlig, sublim i sitt fall. Han måste säga något som framställde honom i en förfärande dager, så att de tvingades beundra honom. Och så började han liksom ett liktal:

— Mina herrar, nattens tystnad sveper in oss i hemligheternas slöjor, vi sitta här och hålla varann sällskap av fruktan för drömmarne; mina herrar (nu kom det!) jag vet vilka jag sitter till bords med, men ni vet — icke — vem — jag — är!

— Nå, säg nu! avbröt Tjärne.

I detsamma inträdde uppasserskan och sade högt:

— Frun är mycket sjuk och ber att patron kommer upp.

— Det bryr jag mig inte om! röt Askanius, vred på henne, som förstört hans stora scen, den han förberett i så många år.

Men han ångrade sig genast, reste sig och bad om ursäkt.

— Det är rätt, sade Libotz, vi ska inte sitta längre, och du ska gå till din hustru.

Men Askanius hade svårt att skiljas, och han började ett långrandigt tal om »den bästa bland kvinnor», då det bultade i taket uppifrån våningen.

Om Askanius hörde det som spikandet av en likkista han mindes från barndomen, eller om ljudet eljes erinrade om något hemskt, blek blev han, och anande en katastrof, men ännu kämpande med förargelsen att ha måst avbryta ett nöje, tog han avsked såsom för hela livet, och gick ut igenom kaféet, där de hundrade tomma borden stodo som vita skivlingssvampar i halvmörkret.

*

När Libotz och Tjärne kommo ut, sågo de läkardroskan stå utanför, och anade vad som förestod.

När de gingo över torget, märkte de att det var julnatt av en och annan gran som ännu var tänd i ett fönster. Libotz gjorde en sentimental anmärkning över deras eget ensliga glädjetomma liv, men Tjärne svarade på något helt annat.

— Vem tror du att Askanius är? frågade slutligen Libotz, som i åratal grubblat över den gåtan.

— Vem han är? En vanlig källarmästare begåvad med en otrolig högfärd, en som vill vara kaxen i gott liksom i ont. Och hans stora hemlighet? Att han stulit några äpplen som pojke, kanske slagits i Amerika och suttit inne i tre dygn för fylla, kanske smugit sig från någon flicka, eller låtit någon betala borgen. Såna där ha vi jämt, fåfänga narrar som alltid ha begått det största och intressangtaste brottet. Askanius har inga farliga hemligheter och förtjänar icke det intresse han vill avnarra oss.

— Du tror att mänskorna är så enkla, du!

— Jag ger mänskorna så många som flyger och far, nu är jag sömnig, god natt med dig.

*

Om natten avled Askanius' hustru, sedan mannen förgäves sökt övertyga henne och sig att det inte var farligt det hon hade. För övrigt var döden något han icke kunde fatta i, som han höll ifrån sig; men när det var skett, då kände han den som något positivt, och han frös bokstavligen ner som en ömtålig växt i hösten; och tårarnes källa tycktes också ha bottenfrusit, ty han kunde icke gråta. Men ut ur huset måste han, ut och beklaga sig. Och han gick, icke till Libotz, utan till fiskalen Tjärne, oaktat hustrun på det sista varnat honom för den »värsta fiende han ägde»; hon hade upplyst mannen att Tjärne var den som skrivit i tidningen och att det var han som påfunnit indragningen av rättigheterna och givit idén till Grand Hotel. Det halp icke; Askanius hade fattat ett obegripligt tycke för Tjärne, trodde nog att det var han som skadat honom, urskuldade honom, tänkte inte på't. Ett slags animalisk sympati som ingen kan förklara; kanske några linjer i figuren, några tonfall i rösten; eller att han erinrade om någon person han tyckt om för länge sen. Libotz ville minnas att Askanius en gång sagt: »Den där Tjärne är lik en yngre bror jag hade och som jag höll mycket av. Han är död nu.» Fiskalen fick vara oförskämd, trolös; Askanius' tycke blev oförändrat och han fortsatte utlämna sina hemligheter, som genast missbrukades av fiskalen, icke så mycket av elakhet som av egennytta, ty

han ställde sig in hos myndigheterna med att ge dem underrättelser.

I två dagar gick Askanius till Tjärne i dennes hem; blev mottagen, men fick snart gå, ty det kom alltid fingerade telefoner och avbröt.

På den tredje började Askanius på fiskalens kontor, och intog stolen vid pulpetens övre ända. På fjärde dagen var stolen borta, och gubben fick stå. Den femte dagen var begravningen, då Tjärne uteblev på grund av tjänsteärenden.

Detta sårade den gamle, och när huset var tomt och hans »bästa vän» övergivit honom, så tvangs han av nöden och ensamheten att söka Libotz.

Där fick han sitta i soffan, tala så länge han ville om den avlidna, hennes sjukdom och sista stunder. Men där märktes nog att det icke var till Libotz han kom, utan till en åhörare, ty den sörjande såg aldrig åt vännen; och denne kunde aldrig erinra att han sett Askanius' blickar, men väl hans ögon någon gång.

När nu Libotz alltid avslutade sittningen med det goda rådet: Stäng lokalen! svarade Askanius:

— Jag stänger aldrig!

På nyåret stängdes däremot Stadskällarn med åtföljande konkursauktion.

Askanius stod i sitt fönster med operakikarn och åsåg möblernas bortförande:

— Ja, si, han hade ingen rygg, sade han. Man skall ha en rygg, när man inlåter sig i såna här affärer.

Och så tillade han:

— Det är Nemesis, för han ville ta brödet från mig. På sådana behöver man icke hämnas, det går av sig själv.

I dessa dagar föll hovrättens dom, och Libotz blev frikänd. Det var ett nederlag för hela staden och raseriet kastade sig åter över främlingen men tog sitt uttryck i avgjord, överdriven sympati för Sjögren, som eljes icke var alls omtyckt. Osynliga händer hjälpte honom att sätta upp en affärsbyrå, för att konkurrera ut Libotz.

Men den frikännande domen hade ett alldeles särskilt inflytande på Libotz' karaktär; han hade sett att det fanns rättvisa; detta lugnade och tröstade honom och avlägsnade alla tvivel om världsordningens människovänlighet. Han aktade sig väl att triumfera över segern, men gick lugn sin väg fram, numera de stora gatorna. Han var liksom skyddad för folkets onda blickar, immun mot glåpord dem han icke hörde, undvikande att titta i bodfönster, där han kunnat se sin karikatyr en gång i veckan, om han varit nyfiken; så levde han sitt liv, liksom omgiven av en ogenomtränglig dykardräkt, varken sökande stort folk eller småfolk.

— Jag tillhör medelklassen, brukade han svara, och den blir jag trogen.

Vid ett riksdagsmannaval ville de liberala begagna honom som talare, men han förklarade att han icke var liberal såsom de menade. »Överklassen är konservativ och underklassen är liberal, det är helt naturligt, men när den liberala underklassen anser sig vara samhällets bästa, som äga framtiden i sin hand, så är det ju nonsens.» På det sättet blev han utstött, efter han icke kunde begagnas till några ändamål, och det fann han sig i.

Sjögrenska konkurrensen gick upp i början, då han lockade Libotz' kunder, och denne genomgick

svåra dagar, då han fick betala borgen åt sin bror, vilket han dock varit beredd på. Men efter någon tid återfick han sin praktik, och då hjälptes Sjögren av myndigheterna med uppdrag och poster; blev bolagets ombud, stadsfullmäktiges skrivare, assuransens prokurist, och slutligen kamrerare vid Grand Hotel, som blev färdigt vintern därpå.

*

Askanius, numera en vit gubbe, stod vid sitt fönster och trummade på rutan, dag ut, dag in, betraktade Grands hus som växte ur marken. Alltefter som huset växte, tycktes gubben krympa, bokstavligen, ty han nådde numera icke opp till första spröjsen, och kunde icke öppna dragluckan stående på golvet.

Han spelade biljard mest hela dan, och om aftnarne satt han i kaféet ensam, drickande ur sina viner och åhörande orkestrion. Då var hela lokalen upplyst, femtio lågor. Om lördagarne voro fiskalen och Libotz inbjudna, och då levde gubben; talade om sina gamla historier, men blandade årtal och namn, förberedde sin stora scen, men blev alltid avbruten av Libotz, som icke unnade Tjärne det oädla nöjet att få denne mans liv i sina händer, om nämligen där fanns en farlig hemlighet, vilket man aldrig kunde veta.

Askanius visste väl att hans rättigheter skulle upphöra med Grands öppnande, men det höll han ifrån sig, orkade icke ansöka om nya eller gå in med klagomål. Ansågs numera också som fjoskig, nästan dårhusmässig, och hade han bara haft arvingar skulle han blivit satt under förmyndare. Nu hade han verkligen brorsbarn långt oppe i land, men dem e r k ä n d e han

icke, och det var nog för den subjektive mannen att icke tro på deras tillvaro, ehuru han långt fram på en natt hade anförtrott denna farliga bagatell åt »sin numera enda vän» Tjärne, som slukat den med begärlighet, och därvid röjt sig för Libotz som observerat en blick, vilken sagt:

— Å kors, har han släktingar, det visste inte jag.

*

Sista dagarne i juni inträffade en liten omständighet som gjorde Libotz missmodig så, som han icke varit på länge. Han blev uppsagd från sin bostad. Värden, en färghandlare, hade en glasdörr åt förstugan, och Libotz brukade alltid hälsas så vänligt av den fryntlige gubben, dock utan något närmande. Libotz hade tyckt om honom på utseendet, och därför blev han rov för den vanliga villfarelsen, att även han var omtyckt tillbaka. Mången hade dock yppat för advokaten, att färghandlaren var en tjyvgubbe, men det trodde han vara förtal. När han nu frågade om orsaken till uppsägningen svarade färghandlaren hit och dit, om reparationer, ändringar och sådant.

Men i samma väva kom Askanius invaggande, flåsade ut, föll på knä och utropade: rädda mig!

— Vad står nu på? Vad har hänt? frågade Libotz gråtfärdig.

— Man vill sätta mig under förmyndare! skrek den gamle, utom sig.

Det var nämligen det värsta han kunde tänka sig; den stolte mannen, ekonomiskt oberoende, skulle berövas sin egendom, stå under andras kommando och äta nådebröd.

Libotz lovade föra talan, och började samla material, mest bestående i bevis att Askanius befann sig vid sina sinnens fulla bruk. Sedan han skickat hem gubben och bett honom vara lugn, gick han till Tjärne, för att få första underskriften. Denne vägrade bestämt under förklaring att han var jävig, men när han pressades, så yppade han sin mening, helt ut, och påstod att Askanius var tokig, hans egna handlingar dömde honom.

— Det är kanske du som ställt till det här, sade han utan att vidare tänka på vad han sade.

— Beskyller du mig för ränker och intriger? bröt han ut. Akta — dig — du!

Libotz fortsatte sin vandring, men fick inga underskrifter.

Samtidigt sökte han rum; men de annonserade voro upptagna, och när han annonserade, fick han intet svar. Då började han fatta, att han var dömd att vräkas.

Så började processen vid rådhusrätten; inga släktingar syntes, men Sjögren uppträdde med fullmakter, och han hade intyg som dugde rörande Askanius' sinnestillstånd.

Libotz svarade i ett långt anförande, angrep spritbolaget såsom havande förorsakat Askanius' ruin, då det utdömt hans lokaler såsom osunda, under det Stadskällarn och Gropen fingo fortsätta, i sämre lokaler; erinrade om Askanius' trädgård, dess sunda läge vid rinnande vatten; påminde om den luftiga källarsalen invid en stor glasveranda... Med ett ord, han sade allt vad som skulle sägas, framhållande som huvudinvändning mot käromålet, att Askanius var en förmögen man utan bröstarvingar, som därför hade

rätt bestå sig en liten fantasi, i synnerhet då han var nyss hårt prövad av sin makas bortgång.

Rätten hörde på; Sjögren svarade, och uppläste intyg att Askanius kunde anses otillräknelig, behövde vård; och då ömsinnade släktingar nu välvilligt erbjudit sig, och så vidare.

Målet uppsköts.

Efter denna dag märktes åter en karaktärsförändring hos Askanius. Han företog små resor på skjuts till olika järnvägsstationer, men kom alltid hem till natten; han besökte boklådan och började läsa, juridik, kemi, fysik huvudsakligen, och hans gamla karaktärsmask från källarsalen kom igen. Fin, sluten, välvillig, beklagade sig icke mer, hoppades intet av processen. Men han stängde icke lokalen.

På eftersommarn en dag, då han satt och läste tidningen i den tomma matsalen, ringlade Tjärne in genom dörren, med det lilla huvudet först, och huvudet frågade: — Är källarmästarn där?

— Stig på, gamle vän, svarade Askanius, vad är det om?

Tjärne slingrade fram och visade ett stämplat papper:

— Du har glömt att du skulle stänga i går.

— Jag stänger aldrig! svarade Askanius, som övat sig länge nog på den kraftrepliken.

— Då måste jag stänga! svarade Tjärne.

— Ja, var så god! Men j a g stänger aldrig.

Denna så länge förberedda replik gjorde succès och fiskalen skrattade.

Askanius triumferade:

— Ser ni nu, att Askanius håller ord, och mig stukar ingen.

Tjärne tog ur farstunyckeln utifrån, och låste inifrån, därmed var saken avgjord.

— Nu ska vi dricka ett litet avskedsglas, sade Askanius och tog ner en lång smal flaska i korgflätning.

— Vad bjuder du på för slag? frågade Tjärne.

— Det bästa jag har, det finaste och dyraste.

— Vad är det?

— Har du aldrig druckit maraschino?

— Nej, så långt kom jag inte.

— Det är en körsbärslikör från Dalmatien, kostar sju kronor flaskan.

De drucko och knaprade en biskvi därtill.

— Dja, det är gott, smakar bittermandel, lite för sött för mig, jag tycker om det starka som du vet.

Det blev en paus, och Tjärne, sin vana trogen att begagna fingerade telefoner för att få bryta upp, tittade åt telefon och ringlade upp sin långa hopflätade kropp.

Askanius förstod knepet, men kunde icke förmå sig sätta vännen i förlägenhet, därför lät han det gå förbi och räddade honom:

— Du är mycket upptagen, förstår jag, och måste gå; tack emellertid för det som varit, och särskilt för ditt taktfulla sätt att utföra detta uppdraget.

Därmed hade Askanius även avtvått sig förödmjukelsen att ha blivit utmotad ur sin egen lokal och fått lås för dörren, ty Tjärnes beteende hade icke alls varit taktfullt utan cyniskt gäckande.

— Det är min tjänst, ser du, och tjänsten framför allt, avrundade fiskalen och ville krypa ut genom kaféet för att slippa öppna dörren igen.

— Gå stora vägen, du, det kommer ändå inga kunder! gäckade Askanius, men Tjärne var redan ute.

Det var stängt hos Askanius, skylten nertagen, borden avdukade, persiennerna nerfällda, och staden var befriad från det hemska skådespelet att se den ensamme mannen spöka innanför de dammiga rutorna.

När gubben gick ut i staden, och bekanta hälsade honom med ett skälmaktigt: — Nå, du fick stänga ändå, svarade Askanius regelbundet: — Jag har visst inte stängt. Det har Tjärne gjort!

Och då beundrade man hans jämnmod i olyckan.

Efter detta vistades gubben mest uppe i sin våning; städade i chiffoniern, brände opp brev i kakelugnen, satt ofta och läste i böcker, var lugn och jämn så att den gamla hushållerskan ingenting ovanligt fann med honom. Men ibland gick han dock ner i källarlokalen och uppehöll sig mest i köket. Gumman trodde sig veta (när fiskalen frågade ut henne på torget) att källarmästarn höll på att uppfinna en likör som skulle bära hans namn till eftervärlden.

Så led det mot hösten.

*

Under denna tid hade Libotz insett omöjligheten att stanna kvar med sin verksamhet i staden, och han gjorde inga vidare ansträngningar att söka lokal. Han var bojkottad, och när han kom på besök till fadren fick han ovett.

— Ja, men jag har icke beklagat mig, svarade Libotz i ett anfall av humor, men sådant förstod gubben icke.

— Det är ditt eget fel, och du har ingen anledning att beklaga dig...

— Jag har inte beklagat mig...

— Som man bäddar får man ligga...

Här vände sig gubben i den dåliga sängen, ond därför att han sagt en dumhet:

— Ja, gå din väg, fortfor han, du var alltid en oregerlig människa, oärlig i ditt arbete, förfallen till dryckenskap, obstinat mot myndigheterna...

Här lassade den gamle av sig alla sina fel och laster på sonen, som tigande lät fadren soulagera sig. Och skuldbelastad, med främmande skuld, gick han, hälsad med det vanliga »skall du r e d a n gå?» Defilén i portgången, gatloppet mellan ord som spön, kom honom åter att tänka på sitt ovanliga öde. »Fädrens missgärningar!» sade han sig, ja, det syns vara så. Och han erinrade hur han alltid blev bedragen i bodar, när han handlade; förklarade nu detta så, att det var fadrens falska varor som gingo igen. Han kom även ihåg nu, hur alla avundades och missunnade honom, som dock förtjänade på sitt arbete. Drack han ett glas vin på söndan nere i Gropen, så kom alltid någon halvbekant till bordet och kryddade vinet med ett: — Jo, jag tackar jag! Och han undvek ändå alltid dyra rätter. Nu vid fyrtio år hade han icke smakat gravlax, och sparris hade han bara ätit en gång, då han var förlovad.

Men även i bagateller visade sig denna missundsamhet, liksom om allting var för gott och för fint för honom. Han hade en dag köpt en pappersknif, med falsk förgyllning på. Den kostade bara två kronor, men den lyste i ögonen. Tjärne kom in och fick straxt se den: — Nej, si på den! Jo, jag tackar jag!

Och det var rent dämoniskt. Så snart han kom till pängar, realiserade han en ungdomsdröm: han skaf-

fade sig en sidenparaply. Den blev genast bortbytt mot en bomulls. På trots och på försök köpte han en ny av siden. När den genast blev stulen, köpte han hädanefter bara bomull.

— Jag får inte bära siden! sade han, liksom om han verkligen trodde att någon gick och stökade med hans öde.

Under förlovningen skaffade han sig en kulört halsduk med kråsnål. Hela stan blev liksom tokig: Nej, si på den! lät det överallt. Han trotsade en tid, men måste stryka flagg. Då blev det lugnt i staden.

Sjögrenska förskingringarne hade han försonat sig med, dels genom att skriva dem på fadrens skuldregister, dels genom att överföra dem på kontot Det oförklarliga. Han hade nämligen under flera brottmålsprocesser märkt att brottslingen var liksom skyddad, oåtkomlig. På samma sätt hade han funnit att hans hushållerska hade liksom lov att stjäla. Han gjorde flera beslag, lade ut snaror för henne, men hon kunde alltid klara sig. Då blundade han.

Emellertid, nu då han skulle flytta ur stan, sålde han sina möbler, på kredit. Nu hade han i alla kravmål uppfört sig så humant som möjligt, aldrig skickat stämplade kuvert med advokatfirmans namn, utan vanliga, osynliga, ogenomskinliga. Därpå begärde han enskilda samtal, föreslog arrangemanger, avbetalningar, och ordentliga nödställda kunde han försträcka summan. Nu, när han ville infordra sina utestående belopp, funnos inga reverser, och på hans vänliga maningsbrev följde inga svar ens. Men alla som voro skyldiga honom pängar upphörde hälsa, spridde ut att han var en girigbuk och blodsugare.

— Uss, såna mänskor, var allt han sade, sig själv

dock, ty om han sagt det åt andra, hade han blivit utskrattad.

Och han skämdes på deras vägnar, alldeles som om han själv uppfört sig illa, sökte gottgöra deras ondska genom barmhärtighet mot dem, och så underlät han att kräva.

*

Första oktober föll in, då Grand Hotel skulle öppnas vid middagstid.

På morgonen av den stora dagen erhöll fiskalen en telefon från Askanius' hushållerska med frågan om han sett till källarmästarn. Då denne svarade nej, ombads han genast infinna sig.

Då Tjärne kom i Askanius' farstu, blev han slagen av förskräckelse, ty inifrån det stängda kaféet hördes infernaliska ljud, liknande musik, men i okända tonarter, rytmer, och disharmonier. Hopvräkta noter, rämande, trummande, tjutande. Han förstod att det var orkestrion, men det måtte vara sönder, och han störtade uppför trapporna, där han mottogs av hushållerskan som stod och torkade ögonen med förklädet.

— Vad står på? frågade fiskalen.

— Jag vet inte, svarte gumman, men det har spelat så konstigt hela natten.

— Då är väl h a n därnere, för det kan inte spela längre än femton minuter. Kom med, så går vi in i kaféet.

— Han har stängt om sig inifrån.

— Jag öppnar alla dörrar.

När de kommit ner, stack fiskalen in en dyrk i nyckelhålet, vred om och kastade in nyckeln på golvet i matsalen.

De skyndade in i kaféet och mottogos av de rysligaste fanfarer, blandade med koraler, valser, ouvertyrbitar, paradmarscher. Och mitt i salen vid sitt bord, satt Askanius, stel som en staty, vit som marmor, med ett förnämt uttryck i sina regelbundna drag. Framför honom stod en bål av silver och en flaska maraschino.

Fiskalen var straxt inne i tjänsten och började undersökningen vid ackompanjemang av den sataniska musiken.

— Död! Frid över dig, gamle vän! — Maraschino, det är blåsyra, men fallet är nytt, bör antecknas, det var en listig karl; nu får han hederlig begravning och har han livförsäkring, så faller den ut. Vad är det i bålen? Aska, men det har varit brinnande konjak. Alltså, där ligger huset, och arvingarne får dra veven. Men hur kan den infernaliska musiken gå på så oförbränneligt? Jo, nu ser jag: han har kopplat på elektriska kablarne, och valsen med piggarne har förskjutit sig. Nå, nu skickar vi efter läkarn, så får släktingarne bestå begravningen, det ska svida i dom. — Rör ingenting, Augusta, förrän doktorn kommer, jag skall tillbaks och skriva rapporten.

Och så var Askanius expedierad. Detta var vid sjutiden.

*

Vid niotiden samma första oktobermorgon, syntes advokaten Libotz tåga ut genom stadens tull. Han hade skickat sina två koffertar förut och ville till fots vandra till stationen, som låg på andra sidan bergen, ett par milar.

Vädret var grått, men torrt, och rörelsen i friska

luften gav den ensamme vandraren nya krafter. Han var icke ruinerad, utan bar i bröstfickan anvisningar på bank; utsikter till ny verksamhet hade han även, men han var sorgsen, och hans nedtryckta figur påminde om brottsling, utsläppt ur fängelse och icke vetande genom vilken port han skulle återvända till samhället. Slätten sträckte sig med trädesåkrar som en öken, men bergen i fjärran vinkade och han gick med ögonen lyftade upp till dem; något att se upp till behövde han, hade alltid behövt. Han vände sig icke om att betrakta den stad han nyss lämnat, ty han ville icke hata något eller någon.

Så kom där en vagn bakefter honom; två stadsbor åkte i den, och när de passerade, hörde Libotz ett skämtsamt: — Si där går syndabocken!

Skämtet föreföll honom oskyldigt men sant, och han erinrade Gamla testamentets försoningsfest, där en bock belastad med allt folkets synder drevs ut i öknen invigd åt Asasel, det är: åt Den Onde, som därmed fick igen sitt. Det var ju ingen tacksam eller ärofull roll, men Kristus hade ju burit samma vanhedrande börda, och det skulle betyda något, »som vi inte kunde fatta».

Den utstötte kände också något av detta, att han bar på andras hat, ondska, gemenhet, som de ympat in i honom; han kanske var serum-djuret, som bar sjukdomsgiftet, vilket i hans person skulle utarbetas till läkemedlet. Så länge han icke besvarade hatet med hat, var han oåtkomlig, men så fort han lät reta sig, kände han giftet. För att hålla sina tankar fria från bitterhet gick han och upprepade språk ur bibeln, dem han särskilt mindes, och de verkade med årtusendens hopade kraft på hans barnsliga sinne.

»Låt dig nöja åt min nåd; kraften varder i svagheten fullbordad.»

»Naken kom jag ur min moders liv, naken skall jag hädan fara.»

»Och du människobarn skall intet frukta dig för dem huru de döma dig; där äro väl genstäviga och vass törne emot dig och du bor ibland skorpioner.»

»Ve eder då mänskorna prisa eder.»

»I ären dyrt köpte, bliven icke människors trälar.»

Och när han kom fram till berget, sitt Tabor, där han kämpat i natt och mörker, steg han upp på detsamma. Och nu såg han staden i fjärran omgiven av bergens murar som en fängelsegård, och det var honom som han återvunnit friheten. Men han tänkte straxt på det goda han njutit därborta, och sände i tankarne en vänlig hälsning till Askanius, som han tagit avsked av kvällen förut och vars öde var honom obekant. Nu såg han vännen i minnet endast som den tyste, »fine» mannen, vilken röjt honom plats vid första besöket och givit honom sitt eget bord...

Efter ett sista avsked gick han ner på andra sidan berget, kom in i ett nytt landskap med kullar och skogsbryn och efter en timmes gång satt han på gästgivargården vid en kopp varmt kaffe. Här var han okänd och hoppades få vänligt mottagande, men folket behövde bara se honom för att mörkna och bli tysta, dock ingen vågade tilltala honom, ännu mindre förnärma honom. Märket bar han, men skyddet omgav honom.

Så hördes en kärra stanna, och in trädde stadens provisor. Denne såg icke glad ut åt mötet, men han behövde tala, och höll till godo med den föraktade. Och så språkade de hit och dit; Libotz nar-

rades in i förtroligheter, och här på andra sidan bergen ville han reflektera över det där borta.

— Varför var man så ond på mig? frågade han slutligen, begärande i ett ord lösningen på alltsammans.

— Sånt vet man aldrig, svarade provisorn flott, du såg så odorvig ut, ditt namn retade också: Libotz är något förargligt att uttala; om du hetat Lobitz hade varit bättre, påminner i alla fall om en järnvägsstation eller en gruva. För resten, folk vet inte varför de älskar eller hatar. Inte må du tro de älskade den där skojarn Sjögren; nej, det var bara för att äckla dig som de hjälpte honom, och nu när du är borta, så sjunker han som ett skepp; då de fått sin Barrabas lös bara, så dröjer det inte förrän de häktar honom igen, men lös skulle de ha'n först. Och Askanius dog i rättan tid...

— Vad? Askanius är — död?

— Ja, vet du inte det?

— Nej!

— Han dog av blåsyra, men det kan inte bevisas... Det var en knepig karl.

Libotz försjönk, och provisorn reste sig.

— Vet du vad de kallade dig för?

Libotz visste, men svarade icke.

— Jo, syndabocken. Och eget var att så snart två personer i staden blevo osams, så blevo de vänner igen, bara talet kom på dig.

— Det var konstigt.

— Ja, de kastade sig över din person, uttömde sitt ömsesidiga hat över dig och din advokatbyrå, och så var hatet borta. Men jag känner två oeniga makar som skulle skiljas...

— Var det färgarn, som var hos mig?

— Ja! Och när han kom hem till hustrun, så förtalade han dig, så grundligt, att hustrun blev glad, och så var de försonade.

— Så konstigt!

— Ja, det är d—t konstigt hela livet; och det blev ett ordspråk i stan, att när det gick framåt för någon, så hade han Libotz att tacka det för. Ingen kunde bli stadsfullmäktig utan att »skälla på Libotz», och tidningsredaktören levde med hustru och tre barn på karikatyrerna av dig.

— Brukade han rita av mig så ofta, då?

— Vet du inte det?

— Nej!

— Det ljuger du!

— Jag vågar inte ljuga.

— Du är en stackare, Libotz, och därför gick det illa för dig!

— Inte så illa!

— Du lär ha schaber? Kan man få vigga kanske?

Libotz log; detta sorglösa sätt att se människor och liv, som var så allvarligt för somliga, ja, i sanning, det var stor åtskillnad på människors öden, men varför »kunde man icke förklara», det skulle väl så vara. Han log igen, men svarade icke på sista frågan.

Provisorn tog på rocken alltjämt pratande:

— Den där Tjärne, det var en stor skojare, men Askanius trodde på honom i det sista. Kan du tänka dig, han hade på elakhet mot arvingarne ritat full speglarne med sin diamant eller bergkristall. Där stod en hop dumma tänkespråk och ibland andra så här: Mänskor äro icke vad de synas; T—e (skall vara Tjärne) är en hederlig karl, men L—z (skall vara du)

den är syspekt. Fiskalen fick också i testamente en rund summa »från Askanius, till hans enda vän här i livet».

— Kåss så undelit!

— Vill du åka med mig nu?

— Nej, tack, min vän, jag går hälst till fot!

— Tjänare då!

Och Libotz gick ut igen, på landsvägen, mot nya öden, som han anade men icke fruktade längre.

*

ANMÄRKNINGAR TILL FYRTIOFJÄRDE DELEN.

TAKLAGSÖL OCH SYNDABOCKEN.

Berättelserna Taklagsöl och Syndabocken utkommo nov. 1907 i ett band från Albert Bonniers förlag. Tidigare hade Taklagsöl publicerats som följetong i tidskriften Var 8 Dag 1906; ett brev från tidskriftens redaktör Hjalmar Bratt till Strindberg, av 24 mars 1906, visar att manuskriptet kort före detta datum insänts till dess redaktion. Syndabocken hade första gången offentliggjorts som följetong i Idun från nyåret 1907.

Originalhandskriften till Syndabocken äges av bokförläggaren Karl Otto Bonnier.

TAKLAGSÖL.

Vid jämförelse mellan Var 8 Dags text och första bokupplagan (1907) har visat sig att den förra bibehållit en rad kända Strindbergska språkegenheter och vidare att i denna text gjorts korrekturändringar av Strindberg, som ej förekomma i den senare bokeditionen. Att Strindberg verkligen läste korrektur till upplagan i Var 8 Dag, framgår av ett bevarat brevkort av 9 juni 1906 från honom till hr Olof Rubenson, Var 8:e Dags dåvarande korrespondent

i Stockholm, däri han ber få "korrektur med manuskript på fortsättningen". Bokupplagan har tydligen satts efter samma manuskript (eller en avskrift därav) som följetongstexten; ett brev från Strindberg till K. O. Bonnier av 22 juli 1906 meddelar att Strindberg denna dag hos Bonniers förlag deponerade manuskript på Taklagsöl liksom på Syndabocken; men Strindberg har senare glömt de ändringar han en gång gjort i följetongstexten.

I denna nya upplaga har följts Var 8 Dags text i den mån dess avvikelser från bokupplagans språkformer och läsarter måste härröra från Strindberg, vare sig, vilket gäller de förra, de stått i originalmanuskriptet, eller de, vilket gäller de nya läsarterna, införts i korrekturet.

Jämförelsen mellan de båda texterna har även lett till uppdagande av ett antal tryckfel i bägge. De som förekomma i bokupplagan (uppl. 1) ha anmärkts såsom tillhörande en alltjämt tillgänglig edition; tryckfel och tryckeriändringar i tidningen ha ansetts sakna intresse att anmärka.

Avvikelser från upplagan 1 enligt Var 8 Dags text.

Sid. 7, rad 4: urskiljde. Så Var 8 Dag, enligt Strindbergs vanliga skrivsätt. Uppl. 1: urskilde. Likaså sid. 77, rad 23: skiljts, och sid. 79, rad 19: skiljde, enligt Var 8 Dag. Uppl. 1: skilt och skilde.

— rad 10: Schweitzarnes. Så Var 8 Dag här och i det följande enligt Strindbergs språk. Uppl. 1 har genomfört a-ändelse.

— rad 20: opp. Uppl. 1 upp.

Sid. 8, rad. 4—5: musiksergeanten som där [i Alsterpaviljongen] ropade ut numret, hade samma röst som i grafofonen. Uppl. 1 meningslöst: v e v a d e ut numret. Läsfel eller missförstånd: i Alsterpaviljongen förekommer icke grafofon som hos konservatorn, och musiksergeantens "röst" kunde ju inte höras i hans verksamhet att "veva" ut numret.

Sid. 9, rad 20: modren. Uppl. 1 och Var 8 Dag: modern, men sid. 12, rad. 15 och 21: "modren" i Var 8 Dag så som Strindberg brukar skriva. Denna form här överallt återställd.

— rad 30: fästade. Strindbergs vanliga form. Uppl. 1: fäste.

Sid. 16, rad. 3—4: jag drog in i mitt arbetsrum och måste sova i soffan. "Måste" överhoppat i uppl. 1.

— rad 34: timma; en form Strindberg gärna använder. Uppl. 1: timme.

Sid. 20, rad. 20—21: det filodendron som liknar havsalgen laminaria I uppl. 1 "det" överhoppat.

Sid. 21, rad. 2—4: Överenskommelse var gjord att jag under alla förhållanden skulle få äga förbindelse med min son. I uppl. 1: underhålla förbindelse. Härmed inträder kakofonien: u n d e r alla förhållanden u n d e r h å l l a. Utan tvivel har Strindberg, ytterst känslig, som ett otal av hans rättelser visar, för tautofonier, ersatt "underhålla" med "äga" vid korrekturläsning av texten till Var 8 Dag. Det är återigen orimligt att han skulle rätta "äga" till "underhålla".

— rad. 6—7: då stode barnet utan föräldrar, om det vore främmande för mig. Uppl. 1: om h a n vore främmande för mig.

Sid. 24, rad. 6—7: vilka jag kan höra om hur ofta som hälst. Uppl. 1: höra hur ofta som hälst.

— rad. 30—31: Le Charme kommer upp. Uppl. 1: Le Charme kommer upp igen. "Igen" struket för att undvika tautofoni: "igen" strax förut på samma rad.

Sid. 26, rad. 9—11: slarvar numera, leds vid de gamla numren och undviker Le Charme. Uppl. 1: led vid de gamla numren; läsfel.

Sid. 28, rad 3: nytt stycke enligt Var 8 Dags läsart.

— rad 8: kryddboden, andra klass, kredit! Uppl. 1: kredit, aj!

Sid. 30, rad 6: och detta skedde om morgonen. Uppl. 1: och det skedde om morgonen.

— rad. 21—22: hur jag tar mig ut härnerifrån deras synpunkt. Uppl. 1: härnerifrån f r å n deras synpunkt.

Sid. 32, rad. 9—10: Ja, det är sant; för h a n s skull; det gröna ögat; nu är jag skyddad för den åtminstone. Uppl. 1: det gröna ögats. "Det gröna ögat" är egentligen "hans" arbetslampa; den sjuke utvecklar sin föreställning och nämner det mest framträdande i ifrågavarande komplex. Rättelsen — om ej felläsning föreligger — är gjord av väl pedantiska grammatikaliska skäl och är näppeligen av Strindberg.

Sid. 34, rad 4: Men han [professorn] hade sin fru under armen och jag min. Uppl. 1: sin dam.

— rad 8: Var det enda skälet? Uppl. 1: Var detta skälet?

Sid. 35, rad. 6—7: Eftersom ryttaren hette så, så hette väl damerna så! Uppl. 1: Eftersom ryttaren hette s i, så hette väl etc.

— rad 18: kanske man är släkt med dem allesammans. Uppl. 1: kanske han är släkt etc. Jfr omedelbart följande satser: man är född i en folkträngsel etc.

Sid. 36, rad. 23—24: nya ärtskidor, färska potatis. Uppl. 1: färsk potatis.

Sid. 38, rad. 7—8: intendenten hade försvunnit ur medvetandet etc. Uppl. 1: intendenten Axel. Jfr sid. 13, rad 33—sid. 14 rad 1: hans vän, intendenten, vilken han trodde sig ha i rummet och med vilka han talade. Intendenten är en drömsyn i novellen och nämnes vid namn blott en enda gång sid. 15, rad 9.

— rad 17—18: att solen kunde få den ställningen att han lyste. Uppl. 1: att hon lyste. För Strindberg är solen maskulinum. Jfr anmärkningen till del XXX, Advent, tryckfel, sid 19, rad 17.

Sid. 41, rad. 3—5: en tradition, att min farbroder skulle ha ruinerat min far, och sedan ratat honom och hans släkt. Uppl. 1: h a t a t honom etc.; läsfel.

Sid. 41, rad. 14—15: det snusförnuftiga, det kritiska och komiska. Uppl. 1: det kritiska och d e t komiska.

Sid. 43, rad. 4—5: hustrun fascinerad av den fatala kuttern. Uppl. 1: p a s s i o n e r a d av den fatala kuttern; uppenbarligen läsfel av Strindbergs handskrift.

Sid. 54, rad 19: du får icke vara småaktig mot fruntimmer. Uppl. 1: så småaktig.

Sid. 55, rad 2: Rhen och rhenborgarne. Uppl. 1: Rhen och rhenborgar.

— rad. 16—17: så att allt vad hon [frun] sade, var blivet lögn. Uppl. 1: h a n sade; läsfel.

— rad. 20—22: Nej, men jag avskyr kuttersegling numera, jag är uppfödd på havet och är den som lärt segling åt både bror och kusin. Uppl. 1: ; och jag är uppfödd på havet och den som lärt etc.

Sid. 57, rad 6: utbröt hon. Uppl. 1: utbrast hon.

Sid. 58, rad 8: mänskohand. Uppl. 1: människohand.

— rad. 20—21: Då skedde något som fyllde mig med ny fasa, och som jag aldrig kunnat förklara. Uppl. 1: kun d e.

Sid. 61, rad. 17—18: Men så började det haka upp sig igen. Uppl. 1: det a t t haka etc.

Sid. 63, rad 8: Kvinnan är skapad av ett krokigt revben. Uppl. 1: skapt.

Sid. 66, rad 22: kautschuk. Uppl. 1: kautschu.

Sid. 67, rad. 12—13: malörten håller absintin. Uppl. 1: absinten; läsfel.

— rad. 14—15: vet du var malörten växer? Jo, om du hittar etc. Uppl. 1: Ja etc.; läsfel.

Sid. 68, rad. 19—20: slutligen berättade jag det själv. Uppl. 1: f ö r b ä t t r a d e jag det själv; läsfel.

— rad. 24—25: kan aldrig en lögn tas tillbaka? Jo visst kan den det; den kan glömmas. Uppl. 1: Jo visst kan han det; den kan glömmas. Antagligen ändring av Strindberg.

Sid. 70, rad. 5—6: Jag trodde man kunde och skulle ta människor på känsel. Uppl. 1: människorna.

Sid. 71, rad 16: min falska vän. Uppl. 1: min falske vän.

— rad. 27—28: Jag blev en baktalare, en otacksam lymmel. Uppl. 1: Jag blev nu baktalare etc., läsfel.

Sid. 72, rad 15: vande sig betrakta dem som sin egendom. Uppl. 1: som egendom; "lik".

Sid. 76, rad 33: plåga kommer även från dem som äro oss närmast. Uppl. 1: äro oss kärast.

Sid. 77, rad 12: Vad bulta de nu så rysligt för? I uppl. 1 "för" överhoppat.

Sid. 78, rad. 7—8: De inre sinnena skärptes otroligt allteftersom de yttre släcktes. Uppl. 1: meningslöst: de yttrade släcktes.

— rad. 28—29: vin, musik och blommor! Uppl. 1: vin, musik, blommor.

Sid. 80, rad. 9—10: Hans skrik härmade ibland barnsängskvinnornas. Uppl. 1: barnsängskvinnans.

— rad 29: Vartill jag sade: — Skulle du önska det? Uppl. 1: Vartill jag: skulle du etc., antagligen "lik".

Sid. 81, rad. 15—16: Han sträckte ut sig, drog ett par långa andetag, och somnade, som det såg ut, men han dog. Uppl. 1: och somnade, somnade som det såg ut; bröllop: då relativet "som" satts, har det i distraktion tagits för föregående ord och tillsatts med "-nade".

Korrekturändringar av Strindberg i uppl. 1.

Sid. 8, rad. 19—22: En klown säger någonting roligt, som jag icke förstod; och därpå slår han upp ett skratt så infernaliskt, att jag hörde där var någon elakhet. Var 8 Dag: som jag icke förstår; jfr "hörde" i korresponderande följande satsbildning.

Sid. 16, rad. 28—29: som aftonstunden var den enda på dagen, då jag var hemma. Var 8 Dag: den enda då jag var hemma på dagen

*

SYNDABOCKEN.

Manuskriptet till Syndabocken är en handskrift i kvartformat på Lessebopapper, skriven på bladens ena sida. Den upptar 171 paginerade sidor. Den är försedd med ett omslag på vilket Strindberg skrivit titeln: "Syndabocken. Berättelse av August Strindberg". Smutsfläckar visa att handskriften använts vid sättning.

De vanliga smärre tryckeriändringarna (av Strindbergs fadren till fadern, opp till upp, straxt till strax, eljes till eljest, aldra till allra, innevånare till invånare, i synnerhet till isynnerhet) ha här nedan ej vidare anmärkts.

Tryckfel och tryckeriändringar i uppl. 1.

Sid. 85, rad 15: aptekaren. Uppl. 1: a p o tekaren.

Sid. 86, rad 9: stadskällarn. Så hskr. Uppl. 1: stadskäll a r e n. Samma sid., rad 19: källarn, enligt hskr. Uppl. 1: källa r e n. Så ock i fortsättningen.

Sid. 94, rad 11: kaklugnsluckorna. Uppl. 1: kak e l ugnsluckorna.

— rad 20: denna lärare. Uppl. 1: den n e.

Sid. 108, rad. 9—10: upplyste män. Uppl. 1: upply s t a.

— rad 13: nytt stycke enligt hskr., ej iakttaget i uppl. 1.

Sid. 109, rad 29: lite. Uppl. 1: litet.

Sid. 110, rad. 8—11: hon var långt ifrån att känna sig stolt över hans uppmärksamhet, blev stundom sårad när han tog hennes medlidande som sympati, och då drog hon sig tillbaka på en tid. Uppl. 1: — — och då drog h a n sig tillbaka etc. Jfr även rad. 15—16 samma sida: han trodde därför att h e n n e s tillfälliga tillbakadragenhet endast var koketteri.

Sid. 112, rad 25: så svate ja'. Uppl. 1: sv a r te. Libotz' slarviga uttal annars iakttaget i samma replik, t. ex. rad 26: ådning [ordning], vatt [vart].

Sid. 112, rad 29: Är det inte vätt [värt] det? Uppl. 1: Är det inte r ä t t det? Jfr. föreg. anm.

Sid. 114, rad 13: började han marschen. Uppl. 1: började han marsch e r a. Läsfel.

Sid. 115, rad 25: något. Uppl. 1: något. Libotz' uttal förövrigt iakttaget i samma replik.

Sid. 117, rad 14: därföre. Uppl. 1: därför.

— rad. 15—17: (här turnerade han och föll in i ett accelerando) det-är-så-förbannat-lätt-att-komma-ifrån-en-affär — (heltaktspaus). Uppl. 1 har tankstreck i stället för diviser, samt "förbannat" utelämnat. Uteslutningen gjord på Idun, efter vars text uppl. 1 är satt.

— rad 26: där notariens bror är förvaltare. Uppl. 1: där notariens — bror är förvaltare. Ett i hskr. efter "notariens" överstruket ord har lästs som ett tankstreck.

Sid. 120, rad 21: huvet. Uppl. 1: hu v u d e t. Samma sid., rad 26, har även uppl. 1 "huvet" enligt hskr.

Sid. 122, rad 21: trett-i-o-tusen. Uppl. 1: tret-i-o-tusen.

Sid. 124, rad 23: källarmästan [Libotz' replik]. Uppl. 1: kallarmäst a r n.

Sid. 127, rad 13: för att få köra fram med sitt eget spann. I uppl. 1 är "sitt" utelämnat.

Sid. 129, rad 2: fingerna. Så hskr. Uppl. 1: fingrarna. Sid. 149, rad 31, har däremot även uppl. 1 enligt hskr.: fingerna. Idun har här: fingrarna.

Sid. 134, rad 27: dörrn. Uppl. 1: dör r e n. Däremot sid. 151, rad 22 enligt hskr. "dörrn" även i uppl. 1.

Sid. 139, rad. 11, 29 och 30: undelig, undelit [Libotz' repliker]. Uppl. 1: und e r lig, und e r l i g t. Däremot sid. 204, rad 4: undelit, även i uppl. 1 enligt hskr.

Sid. 143, rad 12: ensamna. Uppl. 1: ensam m a.

— rad 18: dyt [Libotz' replik]. Så hskr. Uppl. 1: dyrt. Likaså sid. 144, rad 6: ryslit, enligt hskr. Uppl. 1: rysligt.

Sid. 145, rad 1: bataljoner och kringskuren kung. Så hskr. Uppl. 1: — kringskur n a kung.

Sid. 153, rad. 5—6: utan lämnade dem i sticket, därmed prisgivande både sina vänner och den lära etc. Uppl. 1: — — o c h därmed prisgivande etc. "Och" överstruket [otydligt] i hskr. redan vid löpande skrivning.

Sid. 163, rad 4: Denna förvunna ärkeskälm. Uppl. 1: Den n e förvun n e ärkeskälm.

Sid. 164, rad. 9—10: Nu hade Askanius fått replik, och där utspann sig en timmes diskussion. Uppl. 1: D ä r hade Askanius fått replik, och där etc. Läsfel.

Sid. 168, rad 32: månars. Uppl. 1: måna d e r s.

Sid. 169, rad. 27—28: Libotz trodde denna köld härrörde av att han var främlingen. I uppl. 1 är "att" utelämnat: — — härrörde av han var främlingen.

Sid. 171, rad. 28—29: hans klagomål hade ingen ända. Uppl. 1: än d e.

Sid. 172, rad. 25—26: kom hem lugnad och stärkt i sin fasta tro, så att han kunde fortsätta leva. I uppl. 1 är "så" utelämnat.

Sid. 176, rad 12: reståräng. Uppl. 1: restaurang. Likaså sid. 181, rad 4: reståräng**en**, enligt hskr. Uppl. 1: restaurang**en**.

— rad 20: aldrin [Libotz' replik]. Uppl. 1: aldrig.

Sid. 179, rad 5: övre våningen. Uppl. 1: ö v r a.

Sid. 181, rad 19: gick straxt beställa sexa. Uppl. 1: gick strax a t t beställa sexa.

— rad 30: Straxt efter supen. Uppl. 1: supén. Som framgår av fortsättningen är dock sexan ännu ej avslutad utan pågår. Se t. ex. sid. 182, rad 22 o. f.: Askanius — — talade om maten, kritiserade den, och föreslog återvända till kaféet.

Sid. 186, rad 28: intressangtaste. Uppl. 1: intressantaste. Sid. 120, rad 15, har dock även uppl. 1 enligt hskr. den även i andra volymer ofta förekommande Strindbergska stavningen: intressangt.

Sid. 193, rad 28: Men j a g stänger aldrig. Spärrningen av "jag", enligt hskr., ej iakttagen i uppl. 1.

Sid. 197, rad. 27—28: ordentliga nödställda kunde han försträcka summan. Uppl. 1: ordentligt (!) nödställda etc.

Sid. 199, rad. 24—25: Detta var vid sjutiden. Uppl. 1: D e t var etc.

— rad 30: ett par milar. Uppl. 1: ett par mil.

Sid. 203, rad 6: Ja, det är d—t konstigt. Så hskr. ursprungligen. Sedan av annan hand [red. Nordlings?] ändrat till: Ja, det är tusan så konstigt, vilken läsart såväl Idun som uppl. 1 ha.

Sid. 204, rad 6: till fot! Uppl. 1: till fo t s!

Ändringar av Strindberg i uppl. 1.

Sid. 138, rad 24: ville vidröra. Hskr. o. Idun: ville t a l a o m. Två rader ovanför: något att tala om.

Sid. 153, rad 15: Efter en stunds meditation. Hskr. o. Idun: Efter ä n n u en stunds meditation.

Sid. 169, rad 11: Libotz fann fiskalen oförklarlig. Så även Idun. Hskr.: Fiskalen fann Libotz etc.

Sid. 201, rad 27: dock ingen vågade tilltala honom. Hskr. o. Idun: m e n ingen etc. "Men" förekommer i samma mening två rader ovanför.

Ändringar i hskr.

Sid. 93, rad 5: på X-torpa gård. Därefter i hskr. följande överstruket med blåkrita: hans yngre bror, ja, uppgifterna växla, artist, misslyckad och så vidare.

Sid. 97, rad. 16—17: berget i fjärran, där han brukade meditera. Så hskr. enligt ändring av Strindberg. Först skrivet: på berget. Där låg han på knä och bad Gud att få dö. Men det fick han icke.

Sid. 115, rad 25: något säskilt. Därefter i hskr. följande med blåkrita överstrukna stycke: Nu hade han fått

spåret på vägen till en kvinna, och han satte upp en trapez han hade i garderoben, för att "göra konster".

Sid. 128, rad 20: i liv och natur. Därefter i hskr. överstruket med blåkrita: i lära och leverne.

JOHN LANDQUIST.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LSwed
S.9183
v.44

Strindberg, August
Samlade Skrifter